

J E K L O N D O N

AYOL KISHINING
MARDLIGI

• JAHON ADABIYOTI TURKUMIDAN •

JAHON ADABIYOTI TURKUMIDAN

JEK LONDON

**AYOL KISHINING
MARDLIGI**

Hikoyalar

ZIYO NASHR

Toshkent
2022

UO'K 821.111(73)-32
KBK 84(7Amer)
L 75

Tahrir hay'ati:

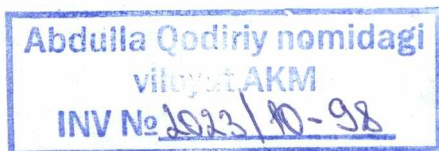
**Naim Karimov, Erkin A'zam, Xurshid Do'stmuhammad,
Suvon Meliyev, Shuhrat Sirojiddinov, Dilmurod Quronov,
Nurboi Jabborov, Uzoq Jo'raqulov, Ulug'bek Hamdamov,
Abdurahmon Jo'rayev**

Tarjimonlar:

Qandilat YUSUPOVA va b.

Qo'lingizdagi to'plamdan jahon adabiyotida o'ziga xos o'rin tutgan adiblar qalamiga mansub hikoyalar o'rin olgan. Kitobda jamlangan hikoyalar ravon tili, voqealar bayoni, mavzular rang-barangligi bilan ajralib turadi.

O'ylaymizki, sizga taqdim etilayotgan ushbu kitob ko'ngil mulkingizdan munosib o'rin oladi.

ISBN 978-9943-8520-0-6

© Q. Yusupova va b. (tarj.).
© „Ziyo nashr“ nashriyoti, 2022.

NASHRIYOTDAN

Biz o'tgan mingyilliklar davomida jahon sivilizatsiyasiga ulkan hissa qo'shgan, uni o'zgartira olgan xalqmiz. Madaniyat, san'at, axloq, falsafa, fan va adabiyot sohasida buyuk ajdodlarimiz qoldirgan ulkan meros hali-hamon dunyoning barcha rivojlangan mamlakatlari tomonidan e'tirof etilib, o'rganib kelinadi. Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Burhoniddin Marg'iloniy, Ahmad Farg'oniy, Muso al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Bahouddin Naqshband, Abullays Samarqandiy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Mahmud Koshg'ariy, Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Boborahim Mashrab singari yuzlab ajdodlarimiz borki, biz ularni hech ikkilanmasdan jahon miqyosidagi mutafakkirlar deyshga haqlimiz. Ammo bugungi avlod ularning buyuk shaxsiyati, tarixi, jahonshumul shon-shuhrati bilangina cheklanib qolmasligi lozim. Ajdodlarning madaniy, ma'rifiy, ilmiy, ijtimoiy, adabiy faoliyati, hayot tarziga doimo hushyor nigoh va ibrat ko'zi bilan qarashimiz maqsadga muvofiq. Tarixiy manbalarni sinchiklab o'rganadigan bo'lsak, mutafakkir ajdodlarimiz jahon madaniyati, ilmiy va badiiy tafakkuri bilan doimiy tarzda hamqadam, hamnafas bo'lib kelganlar. Jahonda ro'y berayotgan birorta madaniy-intellektual o'zgarish, biror badiiy tafakkur namunasi bobolarimiz nazari-dan chetda qolmagan. Ajdodlarimiz ularni o'qib, uqishar ekan, o'z milliy madaniyatlarini rivojlantirish, jahon xalqlaridan ortda qolmaslikni maqsad qilganlar. Ko'plab xorijiy tillarni bilganlari, xorij mutafakkirlari yozgan asarlarni tarjima qilganlari bu o'rinda qo'l kelgan. Eng muhimi, xorij madaniyati, badiiy-ilmiy tafakkuri namunalariga nisbatan shaxsiy to'xtamlari, xulosalari va tanqidiy nuqta-yi nazarlari bo'lgan.

Bugun biz, mamlakatimiz Prezidenti kitobxonlik madaniyatini takomillashtirishni davlat siyosati darajasiga ko'targan bir paytda, o'tmishda yashab o'tgan buyuk ajdodlarimiz an'anasini izchil davom ettirishimiz, jahon madaniyati, san'ati, adabiyoti namunalarini bilan izchil va tizimli tarzda tanishib borishimiz zarur.

Xalqimiz ijtimoiy-madaniy hayotidagi mana shunday ulkan ehtiyojni nazarda tutib „Ziyo nashr“ nashriyoti bir xayrli ishga qo'l urishga bel bog'ladi. Ya'ni joriy yildan e'tiboran jahon nasri namunalarining yuz jildligini chop etishga kirishdi.

Mazkur nashrda siz turk, rus, ingliz, italyan, fransuz, nemis, hind, xitoy, arab, eron, yapon, amerika adabiyoti namunalari bilan tanishasiz. Yuz jildlikda Ch. Dikpens, L. N. Tolstoy, A. Dyuma, N. V. Gogol, O. de Balzak, A. P. Chexov, Gi de Mopassan, J. London, G. Flober, M. Sholoxov, G. G. Markes, A. Kuprin, V. Shukshin kabi siz muhtaram o'quvchiga nisbatan tanish yozuvchilar asarlari bilan birga, S. King, U. Folkner, V. Vulf, Mo Yang, Chan May Txyun, V. Losa Mario, T. Bug'ra, Dundar Alp, Dino Butssati, R. Akutagava, I. Bunin, K. Chandr, Abdul Muis, Y. Zamyatin singari jahon xalqlari tomonidan e'tirof etilgan-u, ammo o'zbek kitobxonlarining aksariyati ilk bor uchrashayotgan yozuvchilar asarlarini o'qishga muyassar bo'lasiz.

Mazkur yuz jildlik jahon nasrining deyarli barcha janrlarini qamrab oladi. Unda siz jahon o'quvchilarini hayratga solib kelayotgan romanlar, qissalar, novella va hikoyalardan bahramandlik hissini tuyasiz.

Tarjimalar ichida Abdulla Qahhor, Zumrad, Odil Rahimiy, Qodir Mirmuhamedov, Vahob Ro'zmatov, Ozod Sharafiddinov, Ibrohim G'afurovdek mashhur tarjimonlar tomonidan o'g'irilgan asarlar qatorida umidli yosh tarjimonlar ijod namunalari ham o'rin olgan. Albatta, tarjima asarlar tarkibida rus tili vositasida amalga oshirilganlari ko'proq. Bunda biz tajribali, mahoratli tarjimonlar o'g'irmalariga bo'lgan ishonch va hurmatni bosh mezon qilib oldik. Shu bilan birga, ingliz, fransuz, nemis, turk, arab, fors tillaridan qilingan original tarjimalarning mutaxassislar tomonidan tan olingan namunalarini ham qamrab olishga urindik. Eng muhimi, bu o'rinda badiiy tarjimalar sifati, milliy tilimiz jozibasini qanchalik aks ettirganiga asosiy e'tiborni qaratdik. Yuz jildlikni tayyorlash jarayonida imkon darajasida xalqimiz ma'naviyati va axloqiy o'lchamlariga muvofiq keladigan asarlarni tanlashga harakat qildik.

Ammo shuni alohida ta'kidlashni istardikki, „Jahon nasri namunalari yuz jildligi“ni chop etish nashriyotimiz uchun ilk tajriba. Shunday bo'lgach, mazkur yirik loyihaning kamchiliklari, maromiga yetmagan jihatlari bo'lishi tabiiy. Bu jarayon muttasil davom etib, tajriba va mahorat, texnik imkoniyatlar oshgan sari kamchiliklar ham bartaraf bo'la borishiga ishonamiz. Va, umid qilamizki, xayrli niyat bilan boshlayotgan ishimizdagi juz'iy kamchiliklarni aziz kitobxonlarimiz ma'zur tutadilar. Muhtaram adabiyotshunoslarimiz, adiblarimiz va adabiyot muallimlarimiz keyingi nashrlarni amalga oshirish jarayonida o'zlarining qimmatli maslahatlarini ayamaydilar.

Yaratgan Alloh ishimizni xayrli, ajr-mukofotlarga loyiq, jonajon xalqimiz uchun manfaatli qilsin!

QUVONCHLI BIR SOAT

Malerd xonimning yurak xastaligidan qiynalib yurishini bilgan holda unga erining vafoti haqidagi xabarni yetkazish oson ish emas. Ammo singlisi Jozefin buni qanchalar ehtiyotkorlik bilan, opasini avaylashga urinib, soʻzlarini asl haqiqatdan olib qochib, uni berkitishga uringancha maʼlum qilgan boʻlsa ham, bu mudhish xabarning dahshatini zarracha kamaytira olmadi. Oʻsha dam opa-singilning oldida boʻlgan erining doʻsti Richard esa bu temiryoʻl halokati toʻgʻrisida va unda qurbon boʻlganlar roʻyxatining boshida Brentli Malerdning ismi yozilganini gazeta tahririyatida oʻqigan edi. Lekin u ham bunga ikkinchi telegrammadan keyingina ishondi va qaygʻuli hodisani doʻstining rafiqasiga bildirish uchun biroz ehtiyotsizlik va anchayin qahriqattiqlik bilan shoshib kelgandi.

Bunday musibatdan es-hushini yoʻqotayozgan boshqa ayollar singari Malerd xonim ham uning mohiyatini toʻliq anglashga majoli yetmay, gandaraklab qoldi. Singlisining qoʻllariga osilganча hoʻngrab yigʻlab yubordi. Gʻam-anduh boʻronida oʻzini yoʻqotib qoʻygan ayol xonasiga qamalib oldi. Hech kimni yoniga kiritmadi va eshitishdan bosh tortdi.

Xonadagi ochiq deraza qarshisiga qo'yilgan kursi oldiga keldi. Avval butun tanasini, asta-sekin ruhiyatini qamal qilayotgan anglab bo'lmas zulmat kuchi uni kursiga g'arq etdi. Deraza osha hovlisiga yuzma-yuz maydon atrofidagi daraxtlarga, ularning uchlarida endigina ko'z ochayotgan bahoriy kurtaklarga ma'yus nigoh tashladi. Sal oldin yog'ib o'tgan yomg'irning muattar bo'yi xuddi qimmatbaho farang atiri kabi dimog'ga urilardi. Sal pastroqdagi ko'chadan turli-tuman mollarini orqalab olgan, uyma-uy yurib savdo qiluvchi tanish savdogar ketib borardi. Olisdan kimningdir hazin xirgoyisi g'ira-shira quloqqa chalinib, tinimsiz chug'urlashayotgan chumchuqlarning shovqini bilan uyg'unlashib ketardi. Xuddi moviy dengizda suzgan kema kabi zangori ko'k bag'rida kezib yurgan bulutlar go'yo derazasi oldida ko'lanka solayotgandek yig'ilishardi.

Xonim esa boshini kursi suyanchig'iga tashlagancha hissiz o'tirar, hatto kiprik qoqishni ham unutilib qo'ygandi. Shu payt bo'g'ziga kuchli bir yig'i tiqilib keldi va uni qo'rqinchli tushdan yig'lab uyg'ongan bola kabi ho'ngrab yuborishga majbur qildi.

Malerd xonim hali ancha yosh bo'lib, sutday oppoq va hamisha xotirjam qiyofadagi yuzi uning ichki dunyosiga ko'zgu tutib turardi. Ammo hozir uning ko'zlarida g'amdan abgor bo'lgan qarash namoyon va bu nigohlar o'sha ko'lanka solayotgan bulutlarga qadalgan. Ularda mulohaza amri emas, balki aql va fikr yuritishdan yiroqlashish ustunlik qilib turardi.

Xonimning xayolida nimadir tinimsiz charx urib aylanar, u esa buning nimaligini anglash

uchun qoʻrquv bilan kutardi. Nima boʻldi ekan bu? Qanday atashni ham bilmaydi, nahotki bu mujmal va hech bir shaklga sigʻmaydigan kechinmalarni nomlash shunchalar mushkul! Ammo osmon bagʻrida suzib, havodagi hidlar, ranglar va hatto tovushlar orqali u tomon yaqinlashayotgan bu sirli hisni tuyib turardi. Hozir koʻksida bir nima besaranjomlandi, hayajonli entikdi. Butun ong-u shuurini mahv etayotgan bu gʻaroyibotni taniy boshladi va shu zahotiyiq uni oʻzidan quvishga, undan xalos boʻlishga intildi. U tinimsiz oʻzini qoʻlga olishga harakat qilar, titroq lablari bilan esa „Erkin, erkin, erkin!“ – deya pichirlardi. Koʻzlarida maʼnosizlik va qoʻrquv namoyon boʻlar, ular borgan sari oʻtkir va yorqin tus olardi. Tomirlaridagi qon tezlashib, tobora qizib borar va vujudining har bir nuqtasida buni his etardi. Oʻzini chulgʻab olayotgan qoʻrqinchli quvonchning sababini izlashdan toʻxtay olmasdi. Yaxshiyamki vaqtida es-hushini yigʻib oldi, oʻz oʻrniga qaytib, tiniqlashayotgan aqli unga bu kabi ahmoqona xayollardan voz kechishga yordam berdi.

Hozir u marhumning oʻlimni qarshi olib, koʻksida yigʻilib turgan mehribon va muloyim qoʻllarini, oʻziga nisbatan hech qachon muhabbat akslanmagan yuzini koʻrganida koʻz yoshini toʻxtata olmasligini bilardi. Ammo bu anduhli daqiqalar ortida uni uzoq tanholik yillari qarshilashga tayyor ekanini ham koʻrib turardi va ularga peshvoz chiqqan kabi qoʻllarini ochib, keng yoydi. Oldindagi bu yillarda uning uchun yashaydigan birov yoʻq, u ham endi oʻzi uchun yashaydi. Aksariyat erkaklar va ayollar oʻz hamrohlariga shaxsiy xohish-istaklarini

aytishga haqlari bor, deb bilishadi, biroq unda ham bo'lgan bu ko'r-ko'rona qat'iylikning endi hech qanday kuchi yo'q.

U erini sevadi – ba'zida! Aslida esa yo'q. Buning nima ahamiyati bor? Muhabbat nima ham qila olardi, yechilmagan jumboq. U o'zida to'satdan ichki turtkning kuchini sezib qoldi.

– Erkin! Vujud ham ruh ham endi ozod! – ohista pichirladi xonim.

Singlisi Jozefin esa eshik oldida cho'kkalab, kalit kiradigan tuynukka lablarini yaqinlashtirganча opasiga yolvorardi:

– Luiza, iltimos, eshikni och! O'tinaman, unday qilma, o'zingni kasal qilib qo'lasan. Nima qilyapsan, Luiza? Xudo haqqi, eshikni och!

– Ket! Hech kimni ko'rishni istamayman. Yo'q! – ayni dam u ochiq derazaga yuzini tutganча, go'yo obi hayotga qonayotgandek turardi. Boshida gir aylanayotgan kunlar xayoli uni asir etgandi. Bahor kunlari, yoz kunlari, xullas, oldinda faqat o'ziniki bo'ladigan barcha kunlar! U hayot uzun bo'lishini tilab nafas olardi. Hayot uzunligini o'ylab qo'rquvga tushganlari kecha edi, endi esa o'tmishga aylandi. Singlisining javrashralaridan bezib, eshikni ochdi. Xonimning ko'zlarida hayajonli zafar ifodasi balqir, o'zini g'alaba ma'budasidek his etardi. U singlisining bilagidan qattiq tutganча, birgalikda pillapoyalardan tushib kelishardi. Pastda esa ularni Richard kutib taraddudlanardi.

Shu payt kimdir kirish eshigiga kalit solib, uni ochdi va ichkariga kirdi. Bu qo'lida safar sumkasi va soyabonini tutib olgan Brentli Malerd edi. U halokatdan olisda bo'lib, hatto u yerda nima

bo'lganidan ham xabarsiz edi. Janob Jozefinning faryodli yig'isidan va Richardning uni xotining ko'zidan pana qilishga urinib, tartibsizlanib qolganidan hayratda dong qotgandi. Biroq Richard kech qoldi.

Shifokorlar yetib kelishganda esa xonimning yurak kasalligidan – quvonchdan vafot etganini ma'lum qilishdi.

Ingliz tilidan
Mukarram OTAMURODOVA tarjimasi

OGGINING YANGI YIL HIKOYASI

Kamina va Oggi bir-birimizni o'n bir yildan beri yaxshi taniymiz. U Bruklin savdo markazi hisoblangan Kort-Stritdagi tamaki do'konida sotuvchi. Men yoqtiradigan nemis tamakilarini faqat shu yerdan topish mumkin, shu vajdan bu yerga tez-tez kelib turaman.

Bir kuni oshnam do'konda jurnal varaqlab turarkan, unda mening yangi kitobim haqidagi maqola va fotosuratimga ko'zi tushibdi. Bu esa o'zini suratkash kabi tutadigan Oggiga ayricha ta'sir etibdi.

Alqissa, shundan so'ng u do'konining orqa tomonidagi mo'jazgina derazasiz hujrada karton qutini ochdi va ichidan aynan bir xildagi o'n ikkita fotoalbomni oldi. Bular uning ijodiy ishlari ekan. Aytishicha, bir kunda besh daqiqadan kamroq vaqt kifoya qilarkan bu mashg'ulotga. Eng qizig'i, o'tgan o'n ikki yil mobaynida har tong Atlantik va Klinton ko'chalarini aniq bir joyda turib, soat rop-pa-raso yettida faqat bir manzarani bir xil tusda suratga olib kelarkan. O'n ikki yildan buyon bir manzarani bir vaqtda va bir joydan turib olingan rasmlari soni hozir to'rt mingtadan oshib qolibdi. Har bir albomda bir yilga doir suratlar jamlangan bo'lib, ularning barchasi birinchi yanvardan o'ttiz

birinchi dekabrgacha sanama-sana tartiblangan ekan.

To'plamlarni sekin-astalik bilan varaqlar ekanman, Oggining ishini o'rgana boshladim. Suratlar-da akslangan transport qatnovlarining ko'z ilg'amas harakatini payqadim. Ertalabki to's-to'polonlarni, dam olish kunlaridagi sokinlikni, shanbalar va yakshanbalar orasidagi tafovutni kashf etdim. Keyin esa asta-sekinlik bilan oldingi suratlardagi kishilarni taniy boshladim, ularning ishga yo'l olganlari, aniq bir kishining har tong aniq bir joydan o'tayotgani, o'zlarining bir lahzalik hayotlarini Oggining kamera tasmasida yashab o'tganlarini angladim. Demak, Oggi vaqtini, hayotni suratlariga muhrlagan.

O'sha kundan boshlab biz uning ishini ko'p bora muhokama qildik, lekin faqat o'tgan haftagina men uni bu ishga nima undaganini, qo'lga kamera qanday tushib qolgani-yu, ilk marta qanday suratga olganini bilishga muyassar bo'ldim.

Xullas, bundan sal ilgari „Nyu-York Tayms“dan bir muharrir menga telefon qildi va Yangi yil tongidagi maxsus son uchun biror bir hikoya yozib berishimni so'radi. Men unga harakat qilib ko'rishimni aytib xayrlashdim. Ammo telefon go'shagini joyiga ilishim bilanoq meni vahima bosdi. Yangi yil haqida nimani ham bilaman? Buyurtma uchun hikoya yozishni eplay olarmikanman?

Keyingi bir necha kunni tushkunlik ichra tentirab, Dikkensning sharpalari bilan olishib, O. Genri va Yangi yil ruhiyatini so'zda chizgan boshqa mohir ijodkorlar haqida xayol surib o'tkazdim.

Payshanba kuni sayrga chiqdim, musaffo havo xayollarimdagi betartiblikka barham berishidan

umidvor edim. Kun tushdan og'gan mahal tamaki do'koni oldida to'xtadim, Oggi har doimgidek pesh-taxta ortida turardi. U mendan hol-ahvol so'radi. Shundoq ham to'lib turgan ko'nglimni to'kib solish uchun Oggi eng munosib hamsuhbat edi. U gapimni bo'lmay tingladi va:

– Yangi yil hikoyasi degin? Bor-yo'g'i shumi? Agar meni tushlik bilan siylasang, eng ajoyib Yangi yil voqeasini aytib beraman. Ishonaver, undagi har bir so'z – haqiqat, – degancha kaminani ovutdi.

Biz Jekning sal pastroqdagi tamaddixonasiga tushdik. Chekkaroqdagi bo'sh stolga o'tirdik, buyurtma berdik va Oggi hikoyasini boshladi:

– Yetmish ikkinchi yilning yozi edi. Bir kuni tongda bir yigit do'konga keldi va mahsulotlardan o'g'irlay boshladi. Adashmasam, o'n to'qqiz yo yigirma yoshlar atrofida bo'lsa kerak, ammo men u kabi ma'yus o'g'rini ko'rmaganman. U uzun devor bo'ylab qo'yilgan kitoblar rastasi oldida turgancha paltosining cho'ntagini to'ldirardi. Peshtaxta oldi juda gavjum bo'lgani sabab men buni birinchi gal sezmadim. Lekin keyingi safar uning qilmishini payqab qolib, bor ovozim bilan baqirdim. U xuddi quyon kabi bir sakrashda turgan yeridan g'oyib bo'ldi, men peshtaxtadan oshib o'tgunimcha, u Atlantik ko'chasi bo'ylab chopib borardi. Qariyb ko'chaning yarmigacha quvib bordim va oxiri to'xtadim. U yo'lda bir niman tushirib qoldirdi, men ham yugurishdan naf yo'qligini anglab tin oldim va tushib qolgan narsani oldim. Bu uning hamyoniga o'xshardi. Ichida sariq chaqasi ham yo'q, lekin haydovchi-

lik guvohnomasi va uch-to'rtta rasmlariga ko'zim tushdi. Men bu dalillarni politsiyaga topshirib, uni qamatmoqchi bo'ldim. Guvohnomadani uning ismi va manzilini o'qidim. Birdan yuragimda unga nisbatan achinish hissi qo'zg'aldi. Axir, u mayda bezori bo'lsa. Suratlariga nigoh solib, g'azabim bosildi. Robert Gudvin. Uning ismi shunday edi. Bir suratda u onasi va buvisini quchgan qiyofalangan bo'lsa, boshqa birida beysbol kiyimida, og'zi qulog'ida. Yuragim g'alati bo'lib ketdi. Bechora bruklinlik, o'sha arzimagan kitoblar nega kerak bo'ldiykin unga?

Men barchasini hamyon ichiga qayta joyladim. Ba'zi-ba'zida noma'lum bir kuch barini egasiga qaytarishga undasa-da, men bu fikrni rad etaverardim. Vaqt o'tib Yangi yil shukuhi kirib kela boshladi. Bayram tongini o'z uyimda, xuddi bu shodiyonaning dunyoda yolg'iz mengagina aloqasi yo'qdek kutib olarkanman, oshxonadagi idish javoni ichida yotgan o'sha hamyon lop etib miyamga urdi. Eh, yer yutsin meni! Nahotki, umrimda bir marta bo'lsin birovga yaxshilik qilolmasam?! Egnimga paltomni ilib, hamyon egasini topish maqsadida ko'chaga otlandim. Manzilda Brum-Hill degan joy ko'rsatilgandi. Nihoyat, manzilni topdim va muzlab qolgan barmog'im bilan eshik qo'ng'irog'ini bir necha marta bosdim. Biroz kutdim. Endi ortimga o'girilgandimki, ichkaridan kimningdir qadam tovushlari eshitildi. Keksa ayol ovozi kimligimni so'radi va men Robert Gudvinni izlab kelganimni aytdim.

— Bu senmisan, Robert? — so'radi kampir va kamida o'n besh martacha burab eshikni ochdi.

Kampir sakson yoshlar atrofida edi, balki, to'qsondir. Birinchi qarashdayoq uning ko'zlari so'qirligini bildim.

– Kelishingni bilardim, Robert, – quvondi u. – Yangi yilda Etel buvingni yo'qlash esingdan chiqmasligini bilardim.

Kampir qo'llarini keng ochib, meni quchmoqchi bo'lardi. O'zing tushunib turganingdek, mening o'ylab o'tirishga vaqtim ham yo'q edi.

– Albatta, Etel buvi! – dedim. – Sizni bayram bilan qutlash uchun qaytib keldim.

Nega bunday qilganimni aslo so'rama. O'zim ham bilmayman, to'g'risi. Balki, ko'ngliga ozor bergim kelmagandir.

Birgalashib ichkariga kirdik va kunni kech qildik. Uning uyi nihoyatda besaranjom, chang bosib yotgandi, albatta, ko'zi ojiz va qarovsiz keksaning turmushini bundan boshqacha tasavvur qilish ham mushkul. U tinimsiz o'zim haqimda gapirib berishimni so'rardi. Men ham uni aldashda davom etdim. Kampirga tamaki do'konidan yaxshigina ish topganimni, yaqinda uylanmoqchiligimni va shunga o'xshash yana bir qancha yolg'onlarni to'qib tashladim. Ojiza ham mening har bir hikoyamga chin dildan ishonayotgandek ko'rsatardi o'zini.

– Juda yaxshi, Robert, men doim ishlaring o'ngidan kelishiga ishonaman, – dedi u kemshik og'zida tabassum chizib.

Birozdan so'ng oshqozonim nog'ora chala boshladi, juda ochqagandim. Mezbonning uyida biror yegulik yo'qligiga amin bo'lganim sabab ko'chaga chiqib, qo'shni do'kondan oziq-ovqat olib keldim. Pishirilgan tayyor jo'ja, sho'rva, kartosh-

kali salat, shokoladli tort va boshqa taomlar bilan kampirni xursand qilgim keldi. Xullas, kechki ovqat uchun Yangi yil dasturxonini tuzadik. Ovqatdan so'ng mehmonxonaga o'tishdan avval qo'limni yuvib olmoqchi bo'ldim va yuvinish xonasiga o'tdim. Xuddi mana shu yerda barchasi butunlay o'zgarib ketdi. O'zimni Etel xonimning nabirasi qilib ko'rsatish qanchalar tentaklik bo'lsa, bu qilgan ishim g'irt ahmoqlikning o'zginasi edi va men o'zimni hech qachon kechirolmayman.

Yuvinish xonasiga kirishim bilan ichki devor ustiga terib qo'yilgan olti-yettita fotoapparat ko'zga tashlandi. Barchasi so'nggi rusumdagi 35 millimetrli kameraga ega bo'lgan, hatto hali qutisi ochilmagan asl mahsulot edi. Darhol bu Robertning ishi ekanligini tushundim, demak, bu yer uning o'g'irlangan mollari uchun ombor vazifasini bajaradi. Men o'sha kunga qadar biror marta ham suratga olib ko'rmaganman va hech qachon birovning narsasini o'g'irlamaganman. Ammo o'shanda shulardan biri meniki bo'lishini chin dildan istadim. Shu zahoti, o'ylab o'tirmasdan birini qo'ltig'im ostiga yashirgancha mehmonxonaga qaytdim. Kelganimda Etel xonim kursida pinakka ketgan ekan. Oshxonaga borib, barcha idishlarni yuvdim, tozaladim, shuncha shovqinga qaramay kampir xuddi beg'ubor go'dak kabi pishillab uxlardi. Uni bezovta qilmasdan chiqib ketishga qaror qildim. Afsuski, xayrlashuv maktubini ham qoldir olmadim, chunki baribir o'qiyolmaydi. Nabirasining hamyonini stol ustida qoldirib, fotoapparatni oldim va uyni tark etdim. Shu bilan hikoya ham o'z yakuniga yetdi.

– Kampirdan xabar olishga qaytib bormadingmi? – soʻradim men.

– Bir marta, – dedi Oggi. – Oradan uch-toʻrt oy oʻtib. Qilgan ishimga menga tinchlik bermasdi, qalb xotirjamligidan ayrildim, shu sabab uni biror marta ishlatganim yoʻq. Oxiri apparatni qaytarishga qaror qildim, ammo kampirni topolmadim. Uning ahvoli qanday kechganini aniqlay olmadim, oʻsha uyga boshqa kishilar koʻchib kelishgandi, ammo ulardan ham biror maʼlumot chiqmadi.

– Balki, kampir olamdan oʻtgandir.

– Ehtimol.

– Bundan chiqdi, u oʻzining oxirgi Yangi yil bayramini sen bilan nishonlabdi-da.

– Menimcha ham shunday, biroq men bu haqda oʻylab koʻrmagan ekanman.

– Bu juda savobli ish, Oggi. Sen unga yaxshilik qilgansan.

– Men uni aldadim, uyida oʻgʻrilik qildim. Qanday qilib buni yaxshi ish deyishing mumkin, hayronman.

– Sen unga xursandchilik ulashgansan. Fotoapparatga keladigan boʻlsak, uning oʻzi oʻgʻirlangan matoh edi, axir, sen uni haqiqiy egasidan tortib olmading-ku, toʻgʻrimi?

– Nima deb oʻylashni ham bilmayman, Pol.

– Nima boʻlganda ham sen uni ezgu maqsad yoʻlida ishlatyapsan.

– Endi Yangi yil hikoyasini yozishga tayyormisan?

– Menimcha, tayyorman.

Bir lahza uning yuziga tikildim va kutilmagan-da mugʻombirona tirjayish alomatlarini payqadim.

Bunga ishonolmasdim, lekin uning nigohlaridagi sirlilikni, ichki zavq-shavqni o'zida mujassam etgan quvlikni ko'rishim bilan, barchasini Oggining o'zi o'ylab topganini tushunib yetdim.

– Sen juda ustasi farangsan, Oggi. – dedim. – Yordaming uchun katta rahmat!

– Bajon-u dil.

– Menimcha, sendan yana qarzdor bo'ldim.

– Yo'q. Shunchaki hammasini men aytgandek qilib yozsang bas, shunda qarzdor bo'lmaysan.

– Faqat tushlikdan tashqari.

– Ha, to'g'ri, tushlikdan tashqari.

Men Oggining tabassumiga javoban kulib qo'ydim va tamaddixona dastyorini chaqirdim.

Ingliz tilidan

Mukarram OTAMURODOVA tarjimasi

Abdulla Qodiriy nomidagi

viloyat AKM

INV № 2023/10-98

QO'RQUV

Kentukkilik Orrin Brauer o'z pochchasining qotilligida ayblanib, ancha vaqtdan beri odil sud hukmidan qochish taraddudida edi. U saqlanayotgan graflik qamoqxonasida uzoq paytdan buyon sud jarayonini mislsiz dahshat ichida kutib yurar ekan, pirovardida bu qamoqdan qochib ketishni-da o'zicha rejalashtirib qo'ygandi, nihoyat, u qulay vaziyat topdi-da, qamoqxonona soqchisining boshiga temir panjara bilan yaxshilab tushirdi-yu, tashqariga chiqib, qop-qorong'i tun qa'riga singib ketdi. Soqchini behush holda tashlab ketganiga qaramay, Brauer ne mashaqqatlar bilan qayta erishgan ozodligini himoya qilish uchun o'zi bilan hech qanday qurol olib ketmagandi. Shaharchadan bir amallab chiqishi bilan qochoq quyuq o'rmon ichiga yo'l solib, katta ahmoqlik qilib qo'ydi. zero u bu o'rmon tarafga necha yillardan buyon qadam ham bosmagandi, vaholanki bu beadog' hudud hozirda yanada yovvoyilashib ketgandi.

Aksiga olib, tun ham tobora quyuqlashib borar, butun falak choyshabi uzra na oy va na yulduzlar ko'rinar, Brauer bo'lsa bu atroflarda umri bino bo'lib yashab ko'rmagandi. Binobarin, u mazkur joy to'g'risida biron-bir ma'lumotga ham ega emasdi, shuningdek, ayni paytda bechora qochoqning

yo'qolib qolishi ham tabiiy hol edi. Brauer qayoqqa qarab ketayotganini aniq idrok qilolmay qoldi, u shaharchadan chindan ham uzoqlashib ketdimikan yoxud tag'in u yerga qaytib ketyaptimikan – mana shu savol Orrin Brauer oldida sira yechilmas tugunligicha turaverdi. U shuni aniq-tiniq bilardiki, qatlga hukm qilingan zolim qotil ortidan, albatta, ko'pchilik qidiruvga safarbar etiladi va Brauer xuddi shu holatida hash-pash deguncha qo'lga olinadi, demak, uning ne-ne sa'y-harakatlar bilan qamoqdan qochishi ham bir pullik ish bo'ladi, lekin Brauerning aslo qo'lga tushgisi yo'q, kelib-ke-lib o'zi uchun uyushtirilajak ta'qibga o'zi ko'mak berib qo'ysinmi? Zero Brauer uchun ozodlikning hatto bir daqiqasi ham bebaho fursatga aylanib qolgandi.

To'satdan u o'rmon bag'rida eski bir yo'l ustidan chiqib qoldi, hali ko'ngli yorishib ulgurmay, birdan uning qarshisida, cheksiz zulmat qo'ynida osmondan tushganday harakatsiz qotib turgan qandaydir odam sharpasi namoyon bo'ldi. Ortga chekinish uchun juda kech edi: qochoq shu narsani sezdi, agarda orqaga, o'rmonga qaytsa, shartta otib tashlanishi muqarrar vaziyat edi. Shunday qilib, har ikki sharpa qorong'ilik ichida xuddi daraxtlar kabi tek turib qolishdi. Brauer yuragining ayni soniyalardagi qattiq-qattiq dukullashidan nafasi bo'g'ilib, titrab turardi – narigi sharpa esa – narigi sharpa ancha mug'ombir chiqib qoldi, u hozircha zig'ircha ham sarosimaga tushmadi.

Oradan bir lahza o'tgach – bu bir lahza Brauer uchun go'yo bir yilga teng bo'ldi – to'lin oy bulutsiz keng samoning yamoq ko'ylagi ichiga ohista

yashirinib oldi, shu pallada qochoq qotil noiloj taqdirga tan berdi-da, qonun vakilining izmiga bo'ysunib, nochor qo'llarini ko'tardi va boyagi sharpa oldiga tushib, ko'rsatilgan yo'l tomon itoatkorona yurib boraverdi. U behad qo'rqqanidan na o'ng va na chap tarafga bir qur bo'lsa-da ko'z tashlay olar, hattoki nafas olishga ham arang jur'at qilardi, halitdan boshi bilan orqasi oldindan bashorat qilingan qatl xavfidan beayov azoblanishni boshlab yuborgandi.

Brauer shuncha hibsga olingan qotillar ichida eng shafqatsizi va eng makkori hisoblanardi. Bu hol uning o'z pochchasini qanchalar sovuqqonlik va berahmlik bilan o'ldirganidan ham ayon edi, bu yovuz kimsa bamisoli odam qiyofasidagi maxluqning o'zginasi edi. Brauer uchun qarindoshlarining sud zaliga kelishining umuman keragi yo'q edi. Ularning o'sha yerda bo'lmasliklari unga ko'proq ma'qul kelardi. O'z o'limiga endigina tan berib, shu so'ngsiz azob ichida qovurilayotgan bir onda o'sha qarindoshlari uning bo'ynini qatl jodusidan qutqarib qolishlari haqiqatdan ancha yiroq ham edi. Zotan, uning qo'lidan endi nima ham kelardi? Ayni pallada qochoq uchun qo'rqmas va yengilmas qotil sifatida har qanday zarbani ham churq etmay qabul qilishdan boshqa yo'l yo'q edi. Orrin Brauer allaqachon o'z taqdiriga bo'ysunib bo'lgandi.

Shu taxlit ular eski yo'l bo'ylab o'rmon ichidan o'tdilar-da, qamoqxona tomon safarlarini davom ettirib ketaverdilar. Bir vaqt Brauer o'zida qandaydir jur'at topdi-da, boshini orqaga burib, o'z ta'qibchisini ko'rish uchun tavakkal qildi; faqat bir

marta xolos, deb o'yladi u, sim-siyoh kecha bag'rida, deyarli o'zining ko'lankasi ustida turib qolgan ortidagi odam sharpasi oy nurida elas-elas ko'zga chalindi. Brauerni qo'lga olgan odam chakkasida temir panjara izlari bo'rtib qolgan, ruhdek oqarib ketgan qamoqxona soqchisi Burton Duf edi! Orrin Brauerning tili kalimaga kelmay qoldi.

Nihoyat, ular shaharcha ichiga kirib kelishdi, hamma yoqda to's-to'polon gupurgan, biroq shahar ko'chalarida ayol va bolalardan bo'lak hech kim ko'zga ko'rinmasdi, ammo ular ham ko'chadan tezda daf bo'lishdi. Qamoqxona tomon dastlab oldinda ketayotgan jinoyatchi qotil yo'l oldi. Asosiy kirish tarafga to'g'ri bordi-da, Brauer og'ir temir eshik tutqichi ustiga qo'lini qo'ydi, hech bir buyruqsiz eshikni itarib ochdi, ichkariga kirgan zahoti o'zini besh-olti chog'li qurollangan mirshablar qurshovida ko'rdi. Brauer kalovlangancha orqasiga o'girildi. Uning ortidan ichkariga hech kim kirmadi. Qamoqxona soqchisi Burton Dufning o'lik tanasi esa yo'lakdagi uzun stol ustida kecha tundan buyon yotar edi.

Ingliz tilidan
Qandilat YUSUPOVA tarjimasi

AYOL KISHINING MARDLIGI

Ko'zlari ma'yus mo'ltiragan bo'rikalla it chodir etagini u yoq-bu yoqqa surib, qirov bosgan tumshug'ini ichkariga suqdi.

– Ey, Sivash! Yo'qol-e, padaringga la'nat! – deb qichqirishdi norozilik bilan chodirdagilar baravariga. Bettlz tunuka lagancha bilan itning tumshug'iga tushirdi, itning boshi bir zumda g'oyib bo'ldi. Lui Savoy eshik o'rnini o'taydigan chodirning brezent to'sig'ini bostirib qo'ydi-da, oyog'i bilan qizib turgan tovani ag'darib, unga qo'lini tutib isita boshladi.

Juda qattiq sovuq edi. Ikki kun ilgari spirtli termometr oltmish sakkiz gradus sovuqni ko'rsatdi-yu, paqqa yorilib ketdi. Sovuq borgan sari kuchayib borardi. Bunday sovuqlar qachongacha davom etishini aytib bo'lmasdi. Shunday vaqtlarda issiq pechkadan uzoqda bo'lishni va jon achituvchi muzday havodan nafas olishni dushmaningga ham ravo ko'rmaysan, kishi! Mana shunday sovuqda ham tashqariga chiqishga jur'at qilgan dov-yuraklar ham topilib qoladi, lekin buning oqibati o'pkani sovuq oldirishga olib boradi. Kishini quruq va kuchli yo'tal bo'g'a boshlaydi, yaqin orada yog' qizitilsa, ayniqsa, yo'tal kuchayadi. Keyin bahor-ga yoki yozga borib esa muzlagan yerni portlatib,

go'r qaziydilar. Murdani go'rga qo'yadilar va ustini chim bilan yopib, shu holicha qoldiradilar. Bu murda sovuqda yotib to qiyomatgacha bus-butun saqlanib qoladi, deb chin yurakdan ishonadilar. Qiyomatda odamning tirilishiga ishonmaydigan skeptiklarga o'lish uchun Klondaykdan tuzukroq joyni tavsiya qilish qiyin, albatta. Lekin bundan, Klondaykda yashash ham yaxshi ekan, degan xulosani chiqarib bo'lmaydi.

Palatkaning ichi tashqaridagidek sovuq bo'lmasa ham, juda issiq ham emasdi. Chodir ichida uy jihozi desa bo'ladigan birdan bir narsa pechka bo'lganidan, hamma uning atrofiga to'plangan edi. Chodir ichidagi joyning bir qismiga qarag'ay shoxlari solingan, osti qor shoxlarning ustiga yana yung yopinchiqlar to'shalgan. Chodirning boshqa bir tomonida, mokasinlar bilan bosilgan qor ustida dekcha, tova va qutb manzilida zarur bo'lgan boshqa narsalar sochilib yotardi. Qip-qizil cho'g' bo'lib ketgan pechkada o'tin chars-churs qilib yonib yotar, lekin undan nihoyati uch qadam narida muz parchalari yotardi. Ular shunday qattiq ediki, xuddi hozirgina daryo yuzidan o'yib keltirilgandek ko'rinardi. Tashqaridan g'irillab sovuq kirib turgani uchun palatkadagi hamma issiq yuqoriga ko'tarilardi. Pechkaning qoq yuqorisida, shipning mo'ri chiqadigan joyida bir parcha quruq brezent oqarib ko'rinadi. Undan narida brezent nam bo'lib, undan bug' chiqib turibdi.

Undan ham yuqoriroqda jiqqa ho'l brezentdan suv tomchilab turardi. Palatka shipining qolgan qismini va devorlarini bir enlik oppoq quruq qirov qoplagan.

– Aaah! Oooh. Voy-voy-vooy! – deb ingrab yu-bordi uyqusida jun yopinchiqqa o‘ralib yotgan yigitcha. Uning oriqlari va so‘lg‘in yuzini soqol bosgan. U uyqudan uyg‘onmay turib og‘riqdan borgan sari battar ingrardi. Yopinchiqdan chiqib turgan gavdasining yarmi xuddi tikanak ustida yotgandek bezovtalik bilan to‘lg‘anayotgani ko‘rinib turardi.

– Qani, uni yonboshiga ag‘darib qo‘ying-chi! – deb buyurdi Bettlz. – Yana tutqanog‘i tutib qoldi.

Shunda oltita o‘rtog‘i bir bo‘lib kasalning to tutqanog‘i o‘tguncha shafqatsiz ravishda u yoqdan bu yoqqa ag‘dardilar, ezdilar va kaltakladilar.

– Padariga la‘nat shu qorli yo‘llarning! – deb ming‘irladi yigit va ustidan yopinchig‘ini olib tashlab, turib o‘tirdi. – Uch qishgacha surunkasiga o‘lkani boshdan oyoq kezib chiqdim – jismoniy jihatdan ko‘nikkan bo‘lishim kerak edi, axir! Endi mana shu la‘nati o‘lkaga kelib ko‘rsam, sovuqqa dosh berolmaydigan allaqanday xotinchalishlarga o‘xshagan nozik ekanman.

U pechkaga yaqinlashib moxorka o‘ray boshladi.

– Meni, hadeb g‘ingshiyveradigan odam ekan, deb o‘ylamanglar! Yo‘q, men har qanday sharoitga ham bardosh bera olaman. Lekin hozir uyatga qolib o‘tirganimni qarang. Ko‘p bo‘lsa o‘ttiz mil yo‘l bosgandirman. Mana endi xuddi shahar atrofiga sayrga chiqib besh mil yo‘l bosib kelgan bemorga o‘xshab hamma yog‘im qaqshab ketyapti, kasal bo‘lib o‘tiribman! Shunday ham bemazagarchilik bo‘ladimi!.. Kimda gugurt bor?

– Qizishma, yigitcha! – deb Bettlz gugurt o‘rniga kasalga cho‘g‘ tutdi va nasihatomez davom etdi. – Seni kechirsa bo‘ladi, hamma ham shunday

sinovlardan o'tadi. Charchagansan, qiynalgansan! Birinchi qilgan sayohatim hali esimdan chiqqani yo'q. So'log'im o'ynab ketgan! Muzni yorib ichasanda, o'rningdan turguncha ancha urinasan. Bo'g'in-bo'g'inlaring bo'shashib ketadi, suyaklaring shunday zirqirab og'riydiki, ba'zan aqldan ozay deysan. Tomir tortishini aytmayсанmi? Ba'zan shunday tortib qoladiki, qaddimni rostlaguncha butun manzil yarim kungacha ustimda o'lib bo'ladi! Hali yoshsan, ammo, barakalla, tishshoq, o't yigit ekansan! Jussang ham joyida, asosiy masala shunda: senda ortiqcha yog' yo'q, o'shani deb ko'pgina sog'lom yigitlar vaqtidan oldinroq narigi dunyoga safar qiladilar.

– Yog'ning ortiqigidanmi?

– Ha, ha. Kimning suyaklari ko'proq yog' va go'sht bilan qoplangan bo'lsa, yo'l azobiga bardosh berolmaydi.

– Buni bilmas ekanman!

– Bilmas edingmi? Bu rost gap, shubha qilmasang ham bo'ladi. Shunday devqomat odamlar bo'ladiki, ular bir zumda o'z zo'raonliklarini ko'rsatishlari mumkin, lekin chidamga kelganda, qayda deysan. Bunday odamlardan umid qilma! Serpay, ozg'in odamlargina pishiq bo'ladi. Itning og'zidan suyakni tortib olsang olasanki, ular yo-pishgan narsani tortib ololmayсан. Yo'q, semiz odamlar bu ishga yaramaydi.

– Haq so'zni gapirding, – deb so'zga aralashdi Lui Savoy. – Men qo'tosdek baquvvat bir kishini bilardim.

Shimoliy chashma tomonda yerlar bo'linib, qoziq qoqilayotganda, haligi yigit Lyun Mak-Feyn

bilan birga o'sha tomonga jo'nadi. Lon esingdami? Kichkina sariq irlandiyalik, hamma vaqt iljayib yurardi. Ular yo'lga tushibdilar, bir kecha-kunduz yo'l bosibdilar. Haligi semiz odam holdan toyib, qorga yotib olavergan. Nozikkina irlandiyalik uni turg'azsa, sudrasa, u xuddi chaqaloqdek yig'lar emish. Shu tarzda butun yo'l bo'yi Lon uni sudrab, qistab borgan va men turgan manzilga olib kelgan. Mening uyimda u uch kungacha ko'rpa-yostiqliq qilib yotdi. Erkak kishi shu qadar xotinchalish bo'ladi, deb sira o'ylamagan edim. Ortiqcha yog' mana shunday yomon oqibatlariga olib keladi.

– Aksel Gunderson-chi? – deb so'radi Prins. O'sha skandinaviyalik devqomat yigit va uning fojiali o'limi yosh muhandisga juda ta'sir qilgan edi. – U anovi tarafda, allaqayerlarda yotibdi... – deb Prins qo'lini noaniqlik bilan silkiydi, sirli sharq tomonni ko'rsatdi.

– Yirik odam edi, Sho'r Suv sohillaridan bu yerlarga kelib, bug'u ov qilgan odamlar ichida eng yirigi edi, – deb qo'shib qo'ydi Bettlz. – Lekin u boya-gi gapimizni tasdiqlovchi istisno edi. Uning xotini Unga esingdami? Uning badanida bir misqol ham ortiqcha yog' yo'q, turgan-bitgani pay edi. U eridan ham mardona edi. Ana o'sha xotin boshiga tushgan barcha qiyinchilikka chidadi, faqat erini o'ylar edi. Eri uchun desang, u hech narsadan ham bosh tortmas edi.

– Nima bo'libdi shu bilan, Unga erini yaxshi ko'rar edi-da, – deb qo'ydi muhandis.

– Gap unda emas, axir! U xotin...

– Menga qaranglar, birodarlar, – deb oziq-ovqat solingan yashik ustida o'tirgan Sitka Charli gapga

aralashdi. – Siz bu yerda baquvvat, sogʻlom odamlarni zaif qilib qoʻyadigan ortiqcha yogʻ haqida, xotinlarning mardligi va sevgi haqida gapirdinglar, yaxshi suhbat qurdinglar. Men hozir bir erkak bilan bir ayolni esladim. Ularni hali bu yerlar kam oʻzlashtirilgan, odamlar yoqqan gulxanlar osmondagi yulduzlar kabi siyrak boʻlgan zamonlarda uchratgan edim. Erkak gavnali, sogʻlom edi, lekin unga hali siz ortiqcha yogʻ degan narsa xalaqit berardi, shekilli. Xotin esa nozikkina, lekin uning yuragi katta edi, buqaning yuragidek keladigan erkakning yuragidan ham kattaroq edi. Shuning uchun ham u ayol juda mardona edi. Biz Shoʻr Suv tomonga bormoqda edik, yoʻl ogʻir, achchiq sovuq, qalin qor va ochlik bizning yoʻldoshimiz edi. Lekin bu xotin erini buyuk muhabbat bilan sevardi – bu sevgini faqat shunday deb atash mumkin.

Sitka jim qoldi. U bolta bilan oldida yotgan muzdan bir necha boʻlagini chopib oldi-da, pechka ustida turgan tunuka novga tashladi – shu yoʻl bilan ular ichish uchun suv tayyorlar edilar. Erkaklar yaqinroq surildilar, kasal yigit esa tutqanoqdan keyin badani qattiq ogʻrimasligi uchun zoʻr berib qulayroq oʻtirib olishga tirishar edi.

– Birodarlar, – deb davom etdi Sitka, – mening tomirlarimda sivashlarning qizil qoni oqib yotibdi, lekin yuragim oq tanli odamlarnikidan. Birinchisi – otalarimning aybi, ikkinchisi doʻstlarimning yaxshiligidan. Hali yosh bola ekanimdayoq koʻzlarim achchiq haqiqatni koʻrdi. Men hamma yer sizlarniki ekanligini, sivashlar oqlarga qarshi kurashmoqqa quvvati kelmasligini, qorlar orasida xuddi ayiq va bugʻular singari oʻlib ketishini angla-

dim. Ana shundan keyin issiq joyga kelib, sizlarning o'rtangizdan, sizning o'chog'ingiz oldidan joy oldim-da, siz bilan aralashib ketdim. Men o'z umrimda ko'p narsani ko'rdim. Men g'alati narsalarni ko'rdim, turli qabila odamlari bilan ko'p yo'llarni bosib o'tdim. Odamlar va qilingan ishlar haqida siz kabi hukm yuritib, siz kabi o'ylay boshladim. Shuning uchun ham, agar men biror oq odam haqida yomon gap gapirsam, mendan xafa bo'lmasligingizni bilaman. Bordi-yu, otalarim qabilasidan biror kishini maqtaydigan bo'lsam, siz: „Sitka Charli – sivash, uning ko'zlari haqiqatni ko'rmaydi, uning tili yolg'on so'zlarni aytyapti“, – deb aytmaydiz. Shundoq emasmi?

Tinglovchilar g'o'ng'illab, uning so'zini tasdiqladilar.

– U ayolning oti Passuk edi. Men uni o'z qabilasidan yaxshigina pulga halol sotib oldim. Bu qabila suvi sho'r bir ko'rfazga yaqin joyda, sohilda yashar edi. Xotin ko'nglimga yoqmasdi, ko'zlarim unga qarashni istamasdi, uning ko'zi doim yerga tikilgan, yot kishining qo'liga tushib qolgan va ilgari bu odamni hech ko'rmagan hamma qizlar singari tortinchoq va qo'rqoqday ko'rinar edi. Men aytganimdek, bu xotin yuragimdan joy ololmadi. Lekin men uzoq safarga hozirlanayotgan edim, menga itlarimni boqadigan, daryoda suzganimda eshkak tortishadigan bir yordamchi kerak edi. Bir ko'rpaga ikki kishi ham sig'averadi, shuning uchun men Passukni tanladim. U vaqtlarda hukumat xizmatida edim, deb aytdim, shekilli? Shuning uchun ham meni chanalar, itlar va oziq-ovqat zaxiralari bilan birga harbiy kema-

ga oldilar. Passuk ham men bilan birga edi. Biz shimol tomonga, Bering dengizi muzliklari tomon yo'lga chiqdik. O'sha yerda bizni – meni, Passukni va itlarni kemadan tushirdilar. Hukumat xizmat-chisi bo'lganimdan menga pul, o'sha yerning hali odam qadam bosmagan joylarining xaritalarini va xatlarni berdilar. Xatlar yaxshilab muhrlangan va qor-yomg'irdan saqlash uchun yaxshilab o'ralgan edi. Men bu xatlarni buyuk Makkenzi daryosiga yaqin joyda muzlar orasida qolgan kit ovlovchi kemalarga yetkazishim kerak edi. Daryolarning onasi bo'lgan bizning Yukonni hisobga olmaganda, dunyoda Makkenzidan kattaroq daryo yo'q.

Lekin gap bunda emas, chunki kit ovlovchi kemalarning ham, Makkenzi daryosi sohillarida men o'tkazgan qahraton qishning ham hozir so'zlab beradigan hikoyamga hech qanday aloqasi yo'q. Bahor kelib, kunlar uzayib qolgandan keyin Passuk ikkovimiz janubga, Yukon sohillariga jo'nab ketdik. Bu juda og'ir sayohat bo'ldi, lekin quyosh bizga yo'lni ko'rsatib turdi. Hali aytganimdek, bu tomonlar u vaqtda bo'm-bo'sh, kimsasiz joylar edi. Biz daryoning oqimiga tushib olib goh tayoq, goh eshkak yordami bilan suzib ketaverdik va axiri Qirqinchi Milga yetib bordik. Yana qaytib oq tanlilarning oq yuzlarini ko'rish biz uchun quvonchli edi. Biz sohilga tushdik.

O'sha qish juda sovuq bo'ldi. Sovuq bilan birga ochlik ham boshlandi. Kompaniyaning agenti odam boshiga qirq qadoqdan un va yigirma qadoqdan go'sht berdi, xolos. Loviya mutlaqo yo'q edi. Itlar doim zorlanib uvullashar, odamlarning qorni qapishib, yuzlarini ajin bosib ketdi. Baquv-

vat odamlar zaiflashar, zaiflar o'lardi. Qishloqda singa¹ avj oldi.

Bir kuni kechqurun biz do'konga bordik va bo'sh peshtaxtalarni ko'rib, qorinlarimiz battar ochdi. Biz sham yoqmay o'choqqa yoqilgan o't yorug'ida asta suhbatlashib o'tirdik, chunki sham bahorga qadar tirik qoladigan odamlar uchun saqlab qo'yilgan edi. Biz o'zimizning qanday og'ir ahvolda qolganimizni bildirish uchun Sho'r Suvga biror kishini yuborish kerak degan qarorga keldik. Shunda odamlarning hammasi menga qarashdi, ular tajribali sayohatchi ekanimni bilishganidan, menga ishonch bildirdilar.

– Daryo sohilidagi Xeyes missiyasi bu yerdan yetti yuz mil joyda, – dedim men, – butun yo'lni chang'i bilan bosish kerak. Menga eng yaxshi itlaringizni va eng yaxshi ovqatlaringizni bersangiz, mayli boraman. Passukni birga olib ketaman.

Odamlar rozi bo'lishdi. Lekin shu vaqt gavdali, baquvvat amerikalik yigit – Novcha Jeff o'rni-dan turdi. U maqtanib gapirdi. U: „Men ham juda yaxshi yura olaman, men xuddi chang'ida yurish uchun yaratilganman, ona qo'tosning sutini ichib katta bo'lganman, – deb arz qildi. – Men ham birga boraman, agar yo'lda halok bo'lsang, men missiyaga borib, topshiriqni bajaraman“, – dedi. Men u vaqtda ancha yosh edim, yankilarni yaxshi bilmasdim. Maqtanchoqlik bilan aytilgan gaplar zaiflikning birinchi belgisi ekanini, katta ishlar qo'lidan keladigan odam tilini tiyib yurishini u vaqtlarda

¹ Singa – vitamin yetishmasligi tufayli yuz beradigan, darmonsizlik, tishlarning to'kilishi bilan xarakterlanadigan kasallik.

qayoqdan ham bilay! Shunday qilib, biz eng yaxshi itlarni va yaxshi ovqatlarni olib, Passuk, Novcha Jeff va men uchovimiz yo'lga tushdik.

Hammamiz ham chang'ida qor orasidan yo'l ochishimiz kerak bo'ldi, muzlab qolgan chanalarni o'rnidan siljitishimiz va muz to'siqlarini yorib o'tishimiz kerak edi. Shuning uchun men yo'l qiyinchiliklari haqida ko'p gapirib o'tirmayman. Lekin shuni aytayki, ba'zan biz o'n mil yo'l bosdik, ba'zi kunlari esa o'ttiz mil yo'l bosdik. O'n mil yo'l bosgan kunlarimiz ko'proq bo'ldi. Eng yaxshi deb bergan ovqatlari uncha ham yaxshi emas edi, bundan tashqari, yo'lga tushgan kundan boshlab ovqatni tejab sarflash lozim bo'ldi. Eng yaxshi itlar zo'rg'a yurishar, biz esa ularni kuch bilan chana tortishga majbur qilar edik. Biz Oq daryoga borib yetganimizda, uchta chanamizdan ikkitasi qoldi, biz esa bor-yo'g'i endi ikki yuz mil yo'l bosgandik. To'g'ri, biz hech narsa yo'qotmadik: o'lgan itlar tirik qolganlariga ovqat bo'ldi.

Pelliga yetib kelgunimizcha na inson tovushini eshitdik, na biror o'choqdan ko'tarilayotgan tunning ko'rdik. O'sha yerda men ovqat zaxiramizni ko'paytirib olamiz, yo'lga zaiflashib qolgan va tinmay zorlanib, ming'illab kelayotgan Novcha Jeffni o'sha yerda qoldirib ketamiz, deb o'ylagan edim. Lekin Pelli faktoriyasining omborlari deyarli bo'sh edi. Kompaniyaning agenti qattiq-qattiq yo'talar, nafasi siqar, bezgakdan ko'zlari yonardi. U bizga missionerning bo'shab qolgan uyini va qabri-ni ko'rsatdi. O'likni itlar qazib yeb ketmasin, deb qabr ustiga tosh tashlab qo'yibdilar. Biz u yerda bir to'da hindularni ko'rdik, lekin ular o'rtasida

biz qilardik, u esa hech ish qilmasdi. Hamma gap Bettlz amaki aytgan ortiqcha yog'da bo'lsa kerak. Axir, biz hamma vaqt uning ovqatini halollik bilan berib bordik.

Bir kuni biz yo'lda, Oppoq Sokinlikda daydib yurgan ikki ko'lankaga duch keldik – bular bir erkak bilan bir bola edi. Ular oq tanlilar edi. Le-Barj ko'lida muz ochilib, ularning hamma narsasi suvga cho'kib ketibdi, ikkisining yelkasida bit-tadan yopinchiq qolibdi, xolos. Kechasi ular o't yoqib, ertalabgacha o't oldida yotisharkan. Ularning ixtiyorida biroz un bo'lib, unni issiq suvga qorib ichishar ekan. Erkak menga sakkiz chashka un ko'rsatdi. Bor ovqatlari shu ekan, ocharchilik boshlangan, Pelligacha esa hali ikki yuz mil yo'l bosishlari kerak. Yo'lovchilar, biz bilan bir hindu kelayotgan edi, biz qo'limizdagi ovqatni halol bo'lib berdik, lekin u orqada qolib ketdi, deyishdi. Men bunga ishonmadim, agar ular ovqatni insof bilan taqsimlagan bo'lsalar, nima uchun u orqada qolib ketadi?

Men ularga hech narsa berolmadim. Ular bizning eng semiz itimizni o'g'irlamoqchi bo'lishdi (eng semiz itimizning o'zi ham juda oriq edi), lekin men revolver o'qtalib qo'rqitdim va jo'nab qolishlarini maslahat berdim. Keyin ular xuddi mast kishilardek tentirab yo'lga tushdilar va Pelli tomonga qarab, Oppoq Sokinlik ichiga kirib ko'zdan g'oyib bo'ldilar.

Endi mening ixtiyorimda uchta it bilan bitta chana qoldi. Itlarning ham eti borib ustuxoniga yopishgan edi. O'tin oz bo'lsa, o't yomon yonadi, uyning ichi ham sovuq bo'ladi, biz ana shunday

sharoitda yashardik. Biz juda oz ovqat yerdik, shuning uchun ham sovuq bizni jon azobiga solardi. Yuzlarimizni sovuq urib, shunday qorayib ketgan ediki, mehribon onamiz ham bizni tanib ololmagan bo'lardi. Oyoqlarimiz qattiq og'irdi. Ertalab yo'lga tushganimizda, qichqirib yuborishimizga oz qolardi – chang'ilar oyog'imizni shu qadar og'ritardi. Passuk lablarini qisib, tishini tishiga qo'yib, oldinda borar va bizga yo'l ochib berardi. Yanki esa hali ham zorlanib, sudralib borardi.

O'ttiz millik daryo tez oqadi, ba'zi joylarda suv muzni yuvib ketgan, yo'limizda muz ustiga suv toshgan, muz yorilgan, ba'zan muz ustini yoppasiga suv qoplagan joylar ham uchrardi. Bir kuni biz ancha ilgari yo'lga tushgan Jeffni odatdagidek quvib yetdik. U dam olib o'tirgan ekan. Ikki oraliqda suv yoyilib yotibdi, u muz parchalari ustidan aylanib o'tgan, lekin chanalar muz parchasi ustidan yurolmaydi. Biz katta bir muz parchasini topdik. Passuk yiqilib tushsam kerak bo'lib qolar, deb qo'lga uzun tayoq ushlab oldi-da, muz ustiga birinchi bo'lib qadam qo'ydi. Passuk yengil, chang'ilari enli edi. U eson-omon o'tib oldi-da, itlarni chaqirdi. Lekin itlarda tayoq ham, chang'i ham bo'lmaganidan suvga ag'darildilar, oqim ularni olib ketdi. Men chananing orqasidan mahkam ushlab tortdim, lekin qayishlar uzilib ketib, itlar muz ostida g'oyib bo'ldi. Itlar juda oriqlab ketgandi, lekin men, ular bizga bir haftalik ovqat bo'lar, deb o'ylagan edim – mana endi ular ham asfalasofilinga ketdi!

Ertasi kuni ertalab men qolgan butun oziqlarni bab-baravar qilib uchga bo'ldim-da, Novcha

Jeffga: „Biz bilan ketasanmi, orqada qolasanmi – o‘zing bilasan, bizning yukimiz endi yengillashdi, shuning uchun endi biz tez yuramiz“, – dedim. U oh-voh qila boshladi, yara oyog‘i va boshqa qiyinchiliklarni ro‘kach qilib zorlandi, yomon do‘st ekansan, deb mendan ginaxonlik qildi. Passukning oyoqlari ham, mening oyoqlarim ham unikidan qattiqroq og‘rirdi, chunki biz itlarga yo‘l ochib borardik, bizga ham qiyin edi. Novcha Jeff, o‘lsam ham shu yerdan qimirlamayman, deb qasam ichdi. Passuk indamay jun yopinchiqni oldi, men esa bolta bilan dekchani ko‘tardim va biz yo‘lga tushmoqchi bo‘ldik. Lekin xotanim Jeffga ajratib qo‘yilgan ovqatga qaradi-da: „Mana bu chaqaloqqa shuncha ovqatni qoldirib ketish ahmoqlik bo‘ladi. Yaxshisi, u o‘lsin“, – dedi. Men bosh chayqadim: „Do‘st hamma vaqt do‘st bo‘lib qoladi“, – dedim. Shundan keyin Passuk Qirqinchi Mildagi odamlarni esimga soldi – ular haqiqiy erkaklar, ular ko‘pchilik, ular sendan yordam kutib yotibdilar, dedi. Men yana „yo‘q“ degan edim, Passuk belimga qistirilgan revolvorni oldi, shundan keyin Novcha Jeff, boya Bettlz amaki aytgandek, ajalidan besh kun oldin bobolarining yoniga ravona bo‘ldi. Men Passukni urishdim, lekin u qilgan ishiga pushaymon ham bo‘lmadi, qayg‘u ham chekmadi. Ichimda Passuk haq ekanligini tan oldim.

Sitka Charli jim qoldi va pechka ustidagi tunuka novga yana bir necha parcha muz tashladi. Erkaklar indamay o‘tirar edilar. Itlar xuddi dahshatli sovuqdan zorlanayotgandek mungli-mungli uvullashardi. Ularning uvullashidan odamlarning badani jimirlab ketardi.

– Har kuni yoʻl ustida haligi ikki koʻlankaning tunagan joylarini uchratib bordik. Ular toʻgʻridan toʻgʻri qor ustida yotib qolaverganlar. Shoʻr Suvga yetib olgunimizcha hali bunday tunashni orzu ham qilib qolarmiz, deb xayolimdan oʻtkazardim. Keyin biz uchinchi koʻlanka – hinduni ham uchratdik, u ham Pelliga borardi. Uning aytishiga qaraganda, erkak bilan bola unga ovqatni kam berib, insofsizlik qilganlar, mana uning tamom boʻlganiga uch kun boʻlibdi. Kechalari u mokasinidan tilib olib, qaynatib yer ekan. Endi mokasinidan ham deyarli hech narsa qolmabdi. Bu hindu dengiz sohilidan ekan, men u bilan Passuk orqali gaplashdim. Passuk uning tiliga tushunardi. U hech qachon Yukonda boʻlmagan, yoʻlni ham bilmas ekan, shunga qaramay oʻsha tomonga qarab borardi. Yoʻl uzoqmi? Ikki kunlikmi? Oʻn kunlikmi? Yuz kunlikmi? U bilmas ekan, lekin Pelliga qarab ketmoqda ekan. Orqaga qaytish juda ham uzoq, shuning uchun u faqat olgʻa qarab borayotgan ekan.

U bizdan ovqat soʻramadi, chunki oʻzimizning ahvolimiz ham qiyin ekanligini u ochiq koʻrdi. Passuk nima qilishini bilmay, xuddi bolalarining boshiga kulfat tushgan ona qirgʻovuldek, goh hinduga, goh menga qarardi. Men Passukka qayrilib qaradim.

– Bu odamga nisbatan insofsizlik qilganlar. Ovqatimizdan bir qismini bersak, qandoq boʻlar ekan? – deb soʻradim men.

Men uning koʻzlarida shodlik uchqunlarini koʻrdim, lekin u hinduga, keyin menga uzoq qarab turdi, uning lablari qatʼiy jiplashdi. Keyin uzil-kesil javob qildi:

– Yo‘q. Sho‘r Suvgacha hali yo‘l uzoq, yo‘lda bizni o‘lim poylab yotibdi. O‘lim mana shu notanish odamni ola qolsin, mening erim Charlini tirik qoldirsin.

Hindu Oppoq Sokinlik ichiga kirib yo‘qoldi, u Pelli tomonga qarab ketdi.

Kechasi Passuk yig‘lab chiqdi. Men ilgari uning ko‘z yoshlarini hech qachon ko‘rmagan edim. Uning yig‘lashi achchiq tutun sababidan emasdi, chunki o‘tin quppa-quruq edi. Uning qayg‘usi meni hayron qoldirdi, zulmat va og‘riq uning tinikasini quritibdi, shekilli, deb o‘yladim.

Hayot – g‘alati narsa. Men hayot haqida ko‘p o‘yladim, ko‘pdan beri shu to‘g‘rida bosh qotiraman, lekin nazarimda u kun sayin murakkablashayotir. Nima uchun yashashni shunchalik yaxshi ko‘ramiz? Axir, hayot bir o‘yin-ku. Bu o‘yinda inson hech qachon g‘olib chiqmaydi. Yashash to qarilik yetib kelmaguncha, og‘ir mehnat qilish va azob-uqubat chekishdan iboratdir. Qarilik yetib kelganda, biz o‘chib qolgan gulxanning sovuq kulini changallaymiz. Yashash og‘ir. Chaqaloq azob ichida tug‘iladi, qari odam azob ichida so‘nggi nafasini chiqaradi, bizning butun umrimiz qayg‘u va tashvish bilan o‘tadi. Shunga qaramasdan, inson qoqilib-suqilib, tevarak-atrofga olazarak bo‘lib qaraydi va o‘limning quchog‘iga o‘zini istamaygina tashlaydi. O‘lim ezgu narsa-ku! Faqat hayot alam chektiradi. Ammo biz hayotni yaxshi ko‘ramiz-u, o‘limdan nafratlanamiz! Bu qiziq narsa!

Biz, ya‘ni Passuk bilan men kam gaplashardik. Kechalari qor ustida o‘likdek qotib uxlardik, ertalab o‘rnimizdan turib, yana murdalardek indamay

yo'lga tushardik. Tevarak-atrofimiz hammasi jon-siz, o'lik, na qirg'ovul, na olmaxon, na quyosh – hech narsa ko'rinmaydi. Daryo ham o'zining oppoq pardasi ostida sukutga botgan. O'rmonda hamma narsa o'lgan. Sovuq ham xuddi hozirgidek. Kechalari yulduzlar katta va yaqin bo'lib ko'rinar, sakrashar, raqsga tushar edilar. Kunduzlari esa, nazarimizda, quyosh nurlari juda ko'payib ketgan-dek bo'lib tuyulganicha bizning jig'imizga tegardi. Havo yarqirar, qor esa xuddi olmos zarralariga o'xshardi. Na biror gulxan ko'rinadi, na biror tovush eshitiladi – hamma yoqni sovuq va Oppoq Sokinlik qoplagan. Biz vaqtning hisobidan adashdik, o'zimiz xuddi murdalardek qadam tashlab borardik. Bizning ko'zlarimiz faqat Sho'r Suv tomonga tikilgan, fikr-xayolimiz Sho'r Suv bilan band. Oyoqlarimizning o'zi Sho'r Suv tomonga olib ketayotir. Biz Taxkinaga borib to'xtadik, uni tanimadik. Bizning ko'zlarimiz Oq Otga tikilar, lekin uni taniyolmas edi. Oyoqlarimiz Kanon tuprog'iga qadam bosdi, lekin biz buni sezmadik. Biz hech narsani his qilmasdik. Biz tez-tez yiqilar, lekin yiqilayotib ham Sho'r Suv tomondan ko'zimizni olmasdik.

Biz bab-baravar baham ko'rib kelgan ovqatimiz tugadi, lekin Passuk tez-tez yiqilardi. Bug'u dovoniga yaqin kelganda Passuk holdan toydi. Ertalab ikkimiz ham bitta yopinchiqqa o'ralib yotar va yo'lga tushishni o'ylamas ham edik. Shu yerda qolib, Passuk bilan birga qo'l ushlagan holda o'limni qarshi olishni istadim, chunki men ulg'ayib qolgan, xotinning sevgisi nima ekanligini tushuna boshlagan edim. Xeyns missiyasiga yana sakson mil yo'l bor edi. Lekin uzoqda, o'rmonning orqa-

sida, cho'qqisini bo'ronlar sidirib ketgan Chako't tog'i qad ko'tarib turibdi.

Shunda Passuk eshitishim oson bo'lishi uchun og'zini qulog'imga tutib so'zlay boshladi. Endi u mening g'azabimdan qo'rqmasdi. Passuk menga yuragini ochib, o'zining muhabbati va ilgari men tushunmay yurgan ko'p narsalar haqida gapirdi.

– Sen mening erimsan, Charli, – dedi u, – senga yaxshi xotin bo'ldim. Hamma vaqt senga o't yoqib berdim, ovqatingni pishirdim, itlaringni boqdim, qor kurab yo'l ochdim, lekin hech qachon zorlanmadim. Otamning vigvami issiqroq edi yoki bizning Chilkatda ovqat ko'proq edi, deb hech ta'na qilmadim. So'zlaganingda quloq soldim. Buyruq berganingda ijro etdim. Shunday emasmi, Charli?

– Ha, shunday, – deb javob berdim men.

U davom etdi:

– Birinchi marotaba Chilkatga kelib, meni sotib olganingda, hech bo'lmaganda it sotib oluvchi odamdek biror marta yuzingga boqmading. Meni o'zing bilan olib ketding. O'shanda yuragimda senga qarshi norozilik uyg'ondi, butun vujudimni alam va qo'rquv bosdi. Lekin bunga ko'p zamonlar bo'ldi. Ko'ngli yumshoq odam o'z itini avaylaganidek, sen ham menga rahm-shafqat qilding, Charli. Ammo yuragingdan menga o'rin bermading, lekin hamma vaqt menga nisbatan odil eding, menga lozim bo'lganicha yaxshi muomala qilding. Sen mardonavor ishlar qilganingda va katta xavf-xatarga qarshi ko'krak kerib borganingda, men hamma vaqt yoningda birga bo'ldim. Men seni boshqa erkaklar bilan solishtirib ko'rdim – sen ularning ko'pidan yaxshi eding, o'z nomusingni yaxshi saq-

lar eding, soʻzlaring dono, tiling esa rostgoʻy edi. Shunda sen bilan faxrlana boshladim. Shunday vaqt yetib keldiki, mening butun yuragimni, fikr-xayolimni egallab olding. Nazarimda, sen oltin soʻqmoq boʻylab yuradigan va bir zumga ham oʻz osmonini tark etmaydigan yozgi quyosh eding. Koʻzlarim qaysi tomonga qaramasin, oʻz quyoshimni koʻrar edim. Ammo sening yuraging, Charli, sovuq edi. Unda menga joy yoʻq edi.

– Ha, shunday boʻlgan edi, – deb javob berdim. – Mening yuragim sovuq edi, unda senga joy yoʻq edi. Ammo ilgari shunday edi. Hozir yuragim quyosh qaytib kelgan bahor paytidagi qorga oʻxshaydi. Yuragimda hamma narsa eriyotir, unda chashmalar shildirab oqayotir, hamma narsa qulf urib gullayotir. Qirgʻovullarning ovozlari, qushchalarning sayrashishi eshitilyapti, musiqa yangrayapti, chunki qish magʻlubiyatga uchradi, Passuk, men boʻlsam xotin kishining sevgisini tushundim.

Passuk tabassum qildi va yana ham pinjimga tiqilib oldi.

– Xursandman, – dedi u.

Shundan keyin anchagacha jim yotdi, boshini koʻksimga qoʻyib ohista nafas olardi. Keyin u shivirladi:

– Mening yoʻlim shu yerda tamom boʻldi, charchadim. Senga ikki ogʻiz gap aytmoqchiman. Bundan koʻp vaqtlar ilgari, men hali kichkina qiz ekanimda koʻpincha otamning Chilkatdagi vigvamida yolgʻiz qolardim, chunki erkaklar ovga ketishar, xotin-qizlar va bolalar oʻrmonda ov-oʻljalarini tashir edilar. Kunlardan bir kun, bahor chogʻlari edi, teri ustida oʻtirgan edim. Birdan qishki uyqu-

sidan endigina uyg'ongan och va oriqlagan targ'il ayiq vigvamga boshini tiqib: „uhh“ deb bo'kirib yubordi. Xuddi shu vaqt akam ov o'ljalarini chana-ga ortib kelib qoldi. U o'choqda yonib turgan to'n-kani ushlab, sira tap tortmay ayiq bilan olishib ketdi. Itlar esa chanalarni sudragan holda ayiqqa yopishib oldilar. Katta jang bo'ldi, shovqin-suron ko'tarildi. Ular o'tga yumalab tushdilar, terilarni har tomonga irg'itib tashladilar, vigvamni ag'dardilar. Pirovardida, ayiq jon berdi, lekin akamning bir barmog'i ayiqning og'zida qoldi, yuzida esa ayiq panjalarining izlari qoldi. Sen Pelliga ketayotgan hinduning qo'liga e'tibor berdingmi, o'tga tutib turgan qo'lining katta barmog'i yo'q ekan... U mening akam edi. Men unga ovqat bermadim, u ovqatsiz Oppoq Sokinlik ichiga kirib ketdi.

Mana, birodarlar, Passukning muhabbati shu qadar kuchli edi. Bug'u dovonida qor ustida Passukning joni uzildi. Uning sevgisi buyuk sevgi edi. Axir, xotin kishi uni og'ir yo'llar bilan boshlab halokatga olib borayotgan erkak uchun o'z akasini qurbon qildi-ya. Uning sevgisi shu qadar kuchli ediki, hatto o'zini ham ayamadi. Ko'zlari so'nggi marta yumilishidan oldin Passuk mening qo'llarimni olib, olmaxon terisidan qilingan nimchasi-ning ichiga suqdi. Qo'lim belida bir narsa tiqilgan xaltaga tegdi, shunda hamma gapga tushundim. Kun sayin biz ovqatni bab-baravar bo'lar edik, lekin Passuk o'ziga teggan ovqatning yarmisini yer ekan. Yarmisini esa mana shu xaltachaga solib, menga saqlab yurar ekan.

– Mana, Passukning hayot yo'li tugadi, – dedi u. – Sening yo'ling esa, Charli, hali tamom bo'lga-

ni yo'q, bu yo'l seni buyuk Chilkat orqali dengiz sohillariga, Xeyns missiyasiga olib boradi. Bu yo'l seni borgan sari uzoqqa olib ketaveradi, quyosh mo'l-ko'l shu'la sohadigan yot o'lkalar va ulkan dengizlarga olib boradi. Mana shu yo'lda seni uzoq umr, izzat-ikrom va buyuk shon-sharaf kutadi. Bu yo'l seni ko'pgina xotinlarning uyiga, yaxshi xotinlarning oldiga olib boradi, lekin sen hech qachon Passukning sevgisi kabi ulug' sevgini uchratmay-san.

Passukning so'zlari haq ekanligini sezib turardim. Hayajonga tushdim. Men ozuqa bilan to'ldirilgan xaltachani uloqtirib tashladim va, mening yo'lim ham tugadi, men ham sen bilan qolaman, deb qasam ichdim. Lekin Passukning horg'in ko'zlari yoshga to'ldi va:

– Odamlar Sitka Charlini hamma vaqt vijdonli odam, deb hisoblar edilar, – dedi Passuk. – Uning har bir so'zi haqiqat edi. Nahotki, u o'z nomusini unutib, endi Bug'u dovoniga kelganda, bo'lmag'ur gaplarni gapirib o'tirsa! Nahotki, u o'zlarining eng yaxshi ovqatlari, eng yaxshi itlarini bergan Qirqinchi Mildagi odamlarni unutgan bo'lsa! Passuk hamma vaqt o'z eri bilan faxrlanar edi. Passuk ilgari gidek sen bilan faxrlansin, desang o'rningdan tur, chang'ilaringni bog'la-da, yo'lga tush.

U quchog'imda jon berib badani soviganda, o'rnimdan turib, oziq-ovqat solingan xaltachani topib oldim-da, chang'ilarni oyog'imga bog'lab, gandiraklay-gandiraklay yo'lga tushdim. Oyoqlarimning madori ketgan, boshim aylanar, qu-loqlarim shang'illar, ko'z oldilarim qorong'ilashib ketar edi. Yoshlikning unutilgan manzaralari ko'z

oldimdan o'taverdi. Ziyofatda qaynayotgan qozonlar oldida o'tirar edim, qo'shiq aytar va yigitlarning qo'shig'i, dengiz mushugi terisidan qilingan baraban tovushlari ohangiga o'yin tushardim. Passuk bo'lsa mening qo'limdan ushlab, hamma vaqt men bilan birga borardi. Uyquga ketganimda, meni uyg'otardi. Qoqilib yiqilganimda, suyab ko'tarardi. Qalin qorlarda adashib qolganimda, to'g'ri yo'lga olib chiqardi. Mana, mast odamdek ko'zimga g'alati narsalar ko'rina boshladi, ana shu taxlitda dengiz sohilidagi Xeyns missiyasiga yetib keldim.

Sitka Charli o'rnidan turib, chodirning bir tomonini ko'tarib tashqariga chiqdi. Tush payti edi. Janub tomonda, Genderson tog' qirralari ustida quyoshning haroratsiz gardishi muallaq turardi. Havo yiltiroq qirovdan yasalgan o'rgimchak uyasi-ga o'xshardi. Oldinda, yo'l ustida bo'riga o'xshagan bir it o'tirardi. Yunqlari tarashadek qotgan bu it tumshug'ini osmonga ko'tarib zorlanib uvullardi.

F. ABDULLAYEV tarjimasi

DUNYODAGI ENG BAXTLI ODAM

Jessi yig'lab yuborishga ham tayyor edi. U Tomni telefondan bo'shashini kutaverib xunob bo'lib ketdi. Tom uning pochchasi. Holi xarobligidan o'zining ham yuragi ezilib o'tirardi.

To'g'ri, ular besh yildan buyon bir-birlarini ko'rishmagandi, ammo Tom hozir besh yoshga ulg'ayganday ko'rinardi, bor farq shunda, xolos. U hali ham Tomligicha turibdi-ku. Xudoyim-ey! Yoki u shunchalar o'zgarib ketganmikan?

Nihoyat, Tom Braket telefon go'shagini joyiga qo'ydi. U o'rindig'iga yastanganicha o'tirarkan, gumondor va sovuq boquvchi kichkinagina tiniq moviy ko'zlari bilan Jessiga bir qur ko'z yugurtirib chiqdi. U qirq besh yoshlardagi basavlat erkak bo'lib yetilgandi. Braket o'tkir ishbilarmonga o'xshab ko'rinar – uning asl kasbi ham shunday edi. U Jessiga vaqtini ketkazishga arzimaydigan odamga qaraganday sovuq bepisandlik bilan ko'z tashladi.

– Xo'sh? – deb qoldi Braket to'satdan. – Xizmat?

– Meni tanimading chog'i, Tom, – deb o'ng'aysizlandi Jessi. – Men Jessi Fultonman. Ella senga salom aytib yuborgandi.

Braket o'rnidan turdi-da, chaqirilmagan mehmoni bilan yuzma-yuz bo'lish uchun u tomon-

ga bir-bir bosib keldi. U esiga tushgan qiyofani topishga harakat qilib Fultonni boshdan oyoq ko'zdan kechirdi.

– Ha, rostdan ham Jessi ekansan, – dedi Braket oxiri. – Lekin juda ham o'zgarib ketibsan.

– Yo Rabbim, axir oradan besh yil o'tib ketadi-yu, o'zgarmay bo'larkanmi? – dedi Jessi. – Buning ustiga sen meni faqat bir-ikki bor ko'rgan bo'lsang kerak. O'zgarmay qolarmidim? Hamma ham o'zgaradi-ku, to'g'rimi?

– Sening qarashlaring jiddiy edi, – deya so'zida davom etdi Braket mayin, ajabsingan ohangda. – Sezishimcha, biroz ozgandaysan?

Jessi miq etmadi. U Braket uning jig'iga tegish uchun o'zini har ko'ygga solayotganini fahmlab turardi. Biroq burgaga achchiq qilib ko'rpani kuydirishdan foyda yo'qligi sababli o'zini og'irlikka olardi. Sukunat cho'zilgan sayin Jessining ichini it tataladi. Braketning vijdoni uyg'ondi chog'i, tuyqusdan mulozamat yo'liga o'tib oldi:

– Qani, o'tir-chi. Yaxshi kelibsan-da, kuyov, – u Jessining qo'lidan tutib, qisib qo'ydi. – Seni ko'rganimdan xursand bo'ldim, hech narsani o'ylama! Negadir ko'zinga siqilganroq bo'lib ko'rinyapsan.

– Hammasi joyida, – deb ming'illadi Jessi. U stulga o'tirarkan, barmoqlari bilan jingalak sochlarini taragan bo'ldi.

– Nimaga oqsoqlanyapsan?

– Bitta toshni bosib olgandim, qirrasi tuflimning tagini teshib yubordi.

Jessi oyoqlarini stulning tagiga tortdi. U tuflilaridan uyalayotgandi.

Braket bo'lsa Jessining oyoqlaridan ko'zlarini uzmay o'tirardi. U kuyovining ko'nglidan nimalar kechayotganini anglab turar, unga qarab yuragini achinish hissi qoplab borardi.

– Ha, mayli, qulog'im senda, – deya so'z boshladi Braket, – hayotingdan gapir. Ella qalay?

– O, u o'ynab-kulib yuribdi, – deb javob berdi Jessi parishonxotirlik bilan. Uning mayin boquvchi kulrang ko'zlari bilan uyg'unlashib ketgan yumshoq, itoatkorona, anchagina tortinchoq ohangli ovozi bor edi.

– Bolalar-chi?

– O, ular ham zo'r... Bilasanmi, – endi biroz qat'iyat bilan ilova qildi Jessi, – kenjatoyimiz tasma (ikki yelkasidan o'tkazilib shimga taqiladi) taqadigan bo'lib qolibdi. Bilasan, u o'zi pul topolmaydi. Ammo juda ham uddaburon. Rasmlar soladi, u-bu ish qo'lidan keladi, bundan sening ham xabaring bor.

– Ha, – deb ma'qullab qo'ydi Braket. – Bu ishlari yaxshi. U ikkilanib qoldi. Oraga bir nafas jimlik cho'kdi. – Jessi, Ella menga ishlaring yomonligi haqida aytganida, ehtimol, senga yordam bergan bo'larmidim.

– Xudo sendan rozi bo'lsin, – Jessi mayin ohangda minnatdorlik bildirdi. – Sening ham ishlaring boshingdan oshib yotibdi-ku, to'g'rimi?

– To'g'ri. – Braket o'rindig'i orqasiga suyandi. Uning qizg'ish yuzlari g'amgin va achinarli tus oldi.

– Tom, quloq sol, – deya muddaoga o'tdi Jessi. – Men bir maqsad bilan bu yerga kelgandim. U yana barmog'i bilan sochini tarab qo'ydi.

– Menga yordam berishingni istayman.

Braket shu gapni kutayotgandi.

– Men ko'p pul berolmayman. Haftasiga o'ttiz besh dollar topaman, xolos, bunga ham o'lganim kunidan shukur qilib, bir amallab yashab kelyapman.

– Albatta, bilaman, – hayajonlanib ta'kidladi Jessi. Uni tag'in tong-sahardan beri yuragini egallab yotgan yovvoyi g'ulg'ula chulg'ab oldi.

– Bilaman, sen bizga pul tomondan ko'mak berolmaysan. Lekin biz sening qo'lingda ishlaydigan bir kishi bilan ko'rishib qoldik! U bizning shahrimizga kelgan ekan. O'sha kishi seni menga birorta ish topib bera oladi deb aytgandi!

– Kim aytgandi?

– O, nima uchun shuni menga sen o'zing aytmaganding? – Jessi mana endi ginaxonlik bilan yorildi. – Nimaga aytmading, axir, men bu gapni eshitganim zahoti yo'lga chiqqandim. Mana, ikki haftadirki, xuddi devonaga o'xshab yo'l yurib keldim.

Braket baland ovozda ingrab yubordi.

– Sen meni ish bera oladi, degan umid bilan Kansas Sitidan ikki hafta ichida yetib keldingmi?

– Bo'lmasam-chi, Tom, albatta-da. Qo'limdan boshqa nima ham kelardi?

– Jessi! Hozir o'lik mavsum. Ustiga-ustak, sen bizning ishimizni neft bilan bog'liq ekanligini ham tushunmaysan. Bu esa juda muhim. Mening bu yerda ham do'stlarim bor, biroq ular ayni damda hech narsa qilib berisholmaydi. Men senga imkoniyat tug'ilishi bilanoq ish aytgan bo'lardim, shu o'y sening ham kallangga kelmadimi?

Jessi dod deb yubordi.

– Lekin sen quloq solsang-chi, o'sha odam seni odam yollaydi, deb aytdi! U sening qo'lingda yuk mashinasini haydarkan! Senga har doim erkaklar kerak bo'lar ekan!

– Oh!.. Sen idoramni nazarda tutyapsanmi? – deb so'radi Braket past ovozda.

– Ha, Tom. Shuni aytyapman!

– O, yo'q, sen idoramda ishlashga chiday ol-maysan, – Braket unga o'sha past ovozda man qildi. – Sen uning nima ekanligini bilmaysan ham.

– Yo'q, bilaman, – Jessi o'z fikrida qat'iy turib olgandi. – O'sha erkak menga barchasini tushun-tirib berdi, Tom. Sen yuk jo'natuvchisan, shun-daymi? Sen chetga dinamit ortilgan yuk mashi-nalarini chiqarasanmi?

– Sen aytayotgan o'sha odam kim edi, Jessi?

– Everet, Everet edi, yanglishmasam.

– Egbertdir, balki? Mening gavdamdagi erkak-mi? – deb so'radi Braket ohista.

– Ha, Egbert ekan.

– Albatta, ish bor. Agar istasang, hatto o'sha Egbertning ham joyi bo'sh turibdi.

– U ishdan ketdimi?

– Yo'q... o'ldi!

– Oh!

– Ish paytida o'ldi, Jessi. Judayam bilging ke-layotgan bo'lsa, bu ish o'tgan tunda sodir bo'ldi.

– Oh!.. Nima bo'lsa, bo'lavermaydimi, lekin menga baribir!

– Unday bo'lsa, meni eshit! – dedi Braket. – Men senga kelishingdan avval so'rashing lozim

boʻlgan bir-ikkita narsalarni aytib qoʻyay. Sen haydaydigan yuk mashinasidagi dinamit emas. U nitroglitserin!

– Lekin bundan mening xabarim bor edi, – dedi Jessi uni tinchlantirib. – Oʻsha Egbert menga maslahat bergandi, Tom. Meni hech narsadan xabari yoʻq ekan, deb oʻylama.

– Bir daqiqaga ovozingni oʻchirib tursang-chi, – deb buyurdi Braket gʻazab bilan. – Eshit! Sen shunchaki bu nitroglitserin shoʻrvasiga bir nazar solib koʻrding, tushundingmi? Sen shunchaki qattiq yoʻtalganding, shundan keyin bu shoʻrva qaynab, mana endi toshib ketyapti.

– Meni eshitsang-chi, Tom.

– Hozir, bir lahzaga shoshmay tur, Jessi. Bilaman, ishga oʻlguday muhtojsan, biroq sen tushunib olishing kerak. Bu mahsulot faqatgina maxsus mashinalardagina ketadi. Qoq tunda! Ular maxsus yoʻnalish boʻyicha qatnaydi! Birorta ham shahar ichidan oʻtisholmaydi! Buning qanday ish ekanligiga aqling yetib turibdimi?

– Men ehtiyotkorlik bilan haydayman, – dedi Jessi. – Men yuk mashinasini qanday qilib boshqarishni bilaman. Sekin haydayman.

Braket oh tortdi.

– Sen Egbertni ham ehtiyotkorlik bilan haydamagan yoxud yuk mashinasini qanday boshqarishni bilmagan deb oʻylayapsanmi?

– Tom, – dedi Jessi shiddat bilan. – Sen meni qoʻrqitolmaysan. Men miyamga faqat bitta gapni mixlab oldim! Egbert aytdiki, u bir mil masofa yoʻl uchun bir dollardan ishlar ekan. U: „Yarim oylik xizmatim uchun bir oyda besh yuz-olti yuz

dollardan topardim“, – deb aytdi. Men ham aynan shunday haq olamanmi?

– Albatta, shunday olasan, – dedi Braket unga vajohat bilan. – Bir mil uchun bir dollar. Juda oson-a. Biroq nima sababdan sen kompaniyani buncha ko‘p to‘lashi kerak deb o‘ylayapsan? Osonligini qara – xuddi Egbertga o‘xshab old chiroqlarni yoqquningcha qandaydir toshni bosib ketasan. Yoki bo‘lmasam, ko‘zingga nimadir kirib ketadi-da, g‘ildirak aylanib ketib, mashinaga shikast yetkazasan! Xudo biladi, tag‘in yana qanday ko‘rgilik yuz beradi! Biz Egbertga qanday kor-hol yuz berganini aniqlayolmadik. Biror-bir dalil beruvchi hech qanday mashina yo‘q edi. Hech qanday murda ham topilmadi. Hech vaqo yo‘q! Ehtimol, erta bir kun kimdir makkajo‘xori dalasidan bir parchagina majaqqlangan po‘lat topib olar. Lekin baribir biz hech qachon haydovchini topolmaymiz. Bor bilganimiz shuki, u jadval bo‘yicha yetib kelmadi. Keyin politsiya bizni chaqirishini kutib turdik. O‘tgan tunda qanday voqea yuz berganini tushundingmi? Ko‘prik ustida qandaydir bir ishkallik chiqibdi. Balki, Egbert tajang bo‘lib turgandir. Balki, u bir tomonga mashina g‘ildiraging qanoti bilan borib solgandir. Endi bo‘lsa hech qanaqa ko‘prik ham yo‘q, mashina ham yo‘q, Egbert ham yo‘q. Endi tushungandirsan? Bir mil yo‘l uchun o‘sha Xudo urgan bir dollarni qanday qilib topish yo‘li shu bo‘ladi!

O‘rtaga bir lahzalik sukunat cho‘kdi. Jessi uzun, ingichka barmoqlarini bukib-yozgancha jim o‘tirardi. Uning og‘zi ochilib qolgan, yuzi esa alandan burishib ketgandi. Bir mahal ko‘zlarini yumdi-da, ohista so‘zlay boshladi:

– Meni nima balo boʻlgani bilan ishim yoʻq, Tom. Sen hammasini tushuntirib berding. Endi esa menga bir saxovat koʻrsatib, ish bersang.

Braket qoʻlini tugib, stoli ustiga qahr bilan qattiq musht tushirdi.

– Yoʻq.

– Quloq sol, Tom, – dedi Jessi bechora holda, – Sen shunchaki tushunishni istamayapsanda. U koʻzlarini ochdi. Uning koʻzlari yosh bilan toʻlib qolgandi. Bu nigoh Braketni undan yuzini oʻgirishga majbur qildi. – Menga bir qaragin-a, Tom. Senga iltijolarim kamlik qildimi? Tom, men ortiq bu ahvolda yashayolmayman, tushunsangchi, axir!

– Sen aqldan ozibsan, – deb mingʻilladi Braket. – Har yili beshta haydovchidan bittasi oʻldiriladi. Bu oʻrtacha koʻrsatkich. Shuni havas qilib keldingmi?

– Ayni damdagi mening hayotim havas qilgulikmidi? Biz uyda shundoqqina ochlikdan qurbon boʻlyapmiz, Tom!

– Buni menga ilgariroq aytishing kerak edi, – deya xitob qildi Braket choʻrt kesib. – Bu sening aybing. Odam oilasi och turganida soxta dabdaba bilan yurishga aslo haqqi yoʻq. Men birortasidan ozroq pul qarz olib turamanda, uni Ellaga telegraf qilib joʻnatib yuboramiz.

– Xoʻsh, keyin nima boʻladi?

– Keyin kutib turasan. Sen qarib qolganing yoʻq. Bu hayotingdan yuz burib ketishga haqqing ham yoʻq. Biror kun ish ham topib olarsan.

– Yoʻq! – Jessi oʻrnidan sapchib turib ketdi. – Yoʻq! Oldinlari bunga ishonardim. Ammo endi isho-

nolmayman, – baqirdi u kuyib-yonib. – Sen yuragimdagi birdan bir umidimsan.

– Aqldan ozyapsan, – ming‘illadi Braket yana. – Men bunday qilolmayman. Xudo haqqi, bir lahza-ga bo‘lsin, Ellani ham o‘ylasang-chi, axir.

– Uni deb qayg‘urayotganimni bilmayapsanmi? – so‘radi Jessi ma‘yus. U Braketning yengidan tortdi.

Braket oyoqqa qalqdi.

– Sen Ella to‘g‘risida o‘ylayapman, deyapsan. O‘lib ketsang, uni qay holga tushishini ham o‘ylayapsanmi?

– Balki, o‘lib ketmasman, – iltijo qildi Jessi. – Ba‘zan omadim ham kulib turadi.

– Hamma ham shunaqa deb o‘ylaydi, – javob qildi Braket e‘tiborsizlik bilan. – Bu ishni boshlashing bilan omading ham so‘roq belgisi bo‘lib qoladi. Bir narsa aniqki, ertami-kechmi, baribir seni o‘ldirib ketishadi.

– Unaqa bo‘lsa ham mayli, roziman, – deb baqirdi Jessi unga javoban. – Lekin bu orada biror nimali bo‘lib qolarman, to‘g‘rimi? Hech bo‘lmaganda, bir juft oyoq kiyimi sotib olarman. Menga qara! Bitta kastum qancha turadi? Sigara chekishga pulim yetar, hech bo‘lmasa. Bolalarim uchun biror shirinlik xarid qilarman. O‘zimning og‘zimga ham biror nima tegib qolar. Ha, Xudo haqqi, biroz shirinlik yegim kelyapti. Kunda bir mahal bir stakan pivo ichishni xohlayman. Ellani yasantirib qo‘yishni ham. Unga haftada uch marta, ehtimol to‘rt marta go‘sht yedirishni istayman.

Braket joyiga o‘tirdi.

– Oh, bo‘ldi qilsang-chi, – dedi u.

YOZILMAGAN HIKOYA

Men sizlarga hikoya qilmoqchi bo'lgan ushbu voqea „Tonggi mayoq“ gazetasida ishlab yurgan paytlarim sodir bo'lgan. Men Nyu-York ko'chalari bo'ylab kezar, yo'limda uchragan ne hodisa bor-ki, hikoya qilib yozaverardim. Tirikchiligim ham shuning orqasidan, gazetada doimiy shtatda bo'lmaganim uchun mablag' masalasi shunga yara-sha edi.

Oddiy kunlarning birida stolim qarshisida Trip paydo bo'ldi. U gazeta chop etish bo'limida ishlardi. Shuning uchun undan doim kimyoviy bo'yoqlarning hidi kelib turar, barmoqlari ham kislota tufayli bujmayib ketgandi. Tripning yoshi yigirma beshda edi, biroq ko'rgan odam unga qirqdan kam bermasdi. U biror surat masalasida kelgan, deb o'yladim. Tripning tikan-tikan soqol qoplagan yuzi ayni paytda juda bechorahol va ayanchli tus olgandi. Uning odati hamma qatori menga ham ma'lum: u ko'p qarz so'rardi – 25 sentdan to bir dollargacha. Trip inqillagancha qo'lini stolga tirab, bir amallab yonimga o'tirdi. Uning barmoqlari tit-rardi! Yana ichibdi-da.

Bugun yozgan bir hikoyam uchun 5 dollar qalam haqi olgandim. Shu sababli dunyo ko'zimga nihoyatda chiroyli ko'rinayotgandi.

– Xo‘sh, Trip? – gap boshladim men. – Ahvollar qalay?

– Senda biror dollar topilmaydimi? – uning ahvoli har kungidan ham og‘ir edi.

– Bor, – dedim. – Ochig‘i, 5 dollar pulim bor. Bunga ming mashaqqat bilan erishganimni ham aytishim kerak. Ayni pulga muhtoj paytim oldim-da o‘ziyam...

Pul so‘rab ulgurmasidan gaplarimni qalashtirib tashladim.

– Men qarz olmoqchi emasdim, – Tripning bu so‘zlaridan tetiklashdim. – Men senga yaxshi bir hikoya uchun voqea topib bermoqchiydim. Bu senga ko‘p foyda keltiradi, ishonaver. U juda qiziq! Biroq ular senga bir necha dollarga tushadi, xolos.

– Xo‘sh, qanaqa fikrlar ekan, ayt-chi?

– Aytaman, – davom etdi Trip. – Bir qiz... go‘zal... Hech qachon hayotingda u kabi hurliqoni uchratmagansan. U bir gul... yigirma yildan buyon bir qishloqda yashagan va umrida Nyu-Yorkni ko‘rmagan! Men uni 34-ko‘chada uchratdim. U dunyodagi eng chiroyli qiz, ishonaver. Qisqasi, u meni o‘sha ko‘chada uchratib, to‘xtatdi va Jorj Braunni qayerdan topish mumkinligini so‘radi. Ishonayapsanmi, u Nyu-Yorkday katta shahardan Jorj ismli kimsani topib berishimni so‘radi! Bu haqda nima deyish mumkin, axir? Men qiz bilan suhbatlashdim. U kelasi haftada Hiram Dodd ismli bir fermerga turmushga chiqayotgan ekan. Biroq u ilk muhabbatini unutmabdi – ya‘ni Jorj Braunni. Jorj bir necha yil burun qishloqni tashlab, shaharga – o‘z baxtli kelajagini izlab ketgan ekan. Keyin esa qishloqqa qaytmabdi. Qiz uni

kuta-kuta axiri Hiramga rozilik beribdi. Bir necha kun oldin esa Ada – ha, qizning ismi Ada Loveri ekan – birdaniga poyezdga o'tiribdi-yu, Nyu-York tomon yo'l olibdi: Jorjni izlab... Demak, qizga Jorj judayam kerak ekan. Tabiiyki, men qizni katta shaharda yolg'iz qoldirolmadim. Bilishimcha, u shaharga kelaman-u, istagan odamdan Jorjni so'rab topib olaman, deb o'ylagan. Uning qanday bolafe'lligini tushunyapsanmi? Beg'ubor go'dak u! Uni ko'rmasang bo'lmaydi. Mening qo'limdan nima ham kelardi? Ertalabdan pulim bo'lmaydi. Qiz ham bor pulini bilet olishga sarflagan ekan. Qisqasi, qizni to'g'ri ijara uyimga olib bordim va o'zim u yerni tark etdim. Biz uning bir kunlik ijara haqi uchun bir dollar to'lashimiz kerak. Yur, seni u yerga olib boray...

Mening asabim buzildi.

– Nimalar deyapsan, Trip? Men muhim maqolami debman. Har kuni poyezd shaharga yuzlab qizlarni olib keladi! Men bundan qanaqa hikoya tayyorlashim mumkin, axir?

– Shunday qiziqarli narsani ko'ra olmayotganingdan afsusdaman. Sen go'zallik va muhabbat haqida yozishing mumkin, tushunsang-chi? Ishonchim komil, sen buning uchun 15 dollar olasan. Bu esa senga atigi 4 dollarga tushadi.

– Nega endi 4 dollar? – ajablandim men.

– 1 dollar xona uchun, 2 dollar qaytish bileti uchun.

– Yana biri-chi?

– Menga-da. Viski uchun. Norozi bo'lma...

Men javob bermadim va ish bilan mashg'ul bo'lganday qog'ozlarimga tikildim.

– Sen tushunmading, – Trip bo‘sh kelmasdi. – Qiz uyiga qaytishi shart! Bugunoq! Buning uchun hamma narsaga tayyorman. Bu haqda biror nima yozib pul ishlab olasan degandim. Lekin, aslida, yozasanmi, yo‘qmi, menga baribir. Nima bo‘lganda ham, qiz qorong‘i tushmasdan uyiga qaytishi kerak!

Bu gaplardan so‘ng men qizga achina boshladim. Qizga 3 dollar sarflashga-ku roziman, biroq Tripga viski uchun bir chaqa ham bermayman. Men og‘rinib palto va shlyapamni qo‘limga oldim.

U yerga yarim soatda yetib bordik. Trip eshik qo‘ng‘irog‘ini bosdi.

– Menga tez bir dollarni ber, – dedi Trip shoshilib.

Eshikni bir ayol ochdi. Trip indamay unga pulni uzatdi. Ayol ham jimgina bizni ichkariga boshladi. Keyin bizga o‘girilib dedi:

– U umumiy xonada o‘tiribdi.

Nim qorong‘i xonaga kirgach ko‘zim u yerda o‘tirgan qizga tushdi. U yig‘lardi. Ha, qiz chindan ham go‘zal edi. Yig‘laganida yanada chiroyli ko‘rinar – billur yosh tomchilari uning ko‘zlarida naqsh kabi tovlanardi.

– Loveri xonim, bu mening do‘stim janob Kalmers. – dedi Trip. Men kiyinishi aftodahol bu odamning do‘sti ekanimdan biroz xijolat ham bo‘ldim. – U ancha aqlli va ishbilarmon odam. Gazetada ishlaydi... Ha, sizga, albatta, yordami tegadi. Ishonavering, xonim, u sizga eng to‘g‘ri yo‘lni ko‘rsatadi.

– Loveri xonim... – men gapimni topolmay biroz jim qoldim. – Agar sizga yordamim tegsa, juda

xursand bo'lardim. Avval siz menga hammasini batafsil gapirib bering...

– Nyu-Yorkka birinchi kelishim, – gap boshladi qiz. – Men bu yerni bunchalik katta deb o'ylamagandim. Bu yerda men janob... janob Flippni uchratdim va bir do'stim haqida so'radim. U esa meni shu yerga olib kelib, kutishimni tayinladi.

– Maslahat berdim, Loveri xonim, – aralashdi Trip. – Men yo'lda janob Kalmersga barini tushuntirdim.

– Ha, albatta, – dedi Ada. – Mening aytadigan gapim yo'q, faqat bir gap – Hiram Doddga kelasi payshanbada turmushga chiqyapman. Uning qishloqda 200 akr yeri va katta fermasi bor. Bugun ertalab onamga dugonam Syuzinikiga ketyapman, degandim. Bu yolg'on edi... Lekin menga baribir. Poyezdga chiqdim-u, kelaverdim... janob... janob Flippdan Jorjni so'radim.

– Loveri xonim, – Trip qizga qaradi. – Siz Hiramni yoqtirishingizni va Hiram ham sizni juda sevishini aytgandingiz-a?

– Albatta, yoqtiraman. U yaxshi odam. Umuman, hamma odamlar yaxshi, ularni yaxshi ko'raman. Lekin... lekin men o'tgan tundan beri Jorj haqida o'ylay boshladim. Men... – qiz yig'lab yubordi. Xuddi bahor yomg'iridek. Unga yetarlicha yordam berolmasligimdan o'kindim. Chunki men na Jorj edim, na Hiram. Nihoyat, „yomg'ir“ ham tindi. Qiz davom etdi. – Biz Jorj bilan bir-birimizni yoqtirardik, o'shanda u sakkiz, men esa besh yoshda edim. Jorj o'n to'qqizga to'lganida, ya'ni olti yil oldin, qishloqni tark etdi. U shaharga kelib politsiyachi yoki temiryo'l boshlig'i, umuman,

biror kasb egasi bo'lmog'chi edi. U sen uchun, albatta, qaytaman, degandi. Biroq shu ketganicha u haqda biror xabar eshitmadim. Men... men uni sevardim.

Qiz yana yig'lay boshlagandi, Trip uni yupatib menga yuzlandi.

– Janob Kalmers, hozir Ada uchun eng to'g'ri yo'l qanday?

– Loveri xonim, – gap boshladim men. – Hayot yo'li murakkab... hammamiz uchun ham. Bu dunyoda kamdan kam insonlar o'z muhabbatlariga erishadilar. Siz Hiram yaxshi inson va uni yoq-tiraman, dedingiz. Ishonchim komilki, unga tur-mushga chiqib, albatta, baxtli bo'lasiz.

– Ha, – dedi Ada. – Uni bu ahvolda topolmas ekanman. To'yim yaqinlashgan sari u haqida ko'proq o'ylay boshladim. Men bilaman, u bilan biror baxtsiz hodisa yuz bergan, aks holda u menga, albatta, xat yozardi. Uning ketishidan oldin biz bitta tangani bolg'acha bilan o'rtasidan ikkiga bo'lgandik. Ikkimiz ham doimo qalban sodiqlikka va bu yarimta tangani to uchrashmagunimizcha asrab-avaylashga qasam ichgandik.

Trip negadir kuldi. Men uning viski uchun qizga yordam berayotganini bilgandim.

– Oh, – dedi Trip. – Yigitlar shunaqa, shaharga kelib o'z yorlarini unutadilar. Menimcha, u boshqa bir qizni topgan yoki... ichkilikka berilib ketgan. Siz Kalmersga quloq soling va uyingizga boring. Shunda hammasi iziga tushadi.

Qiz axiri uyiga ketadigan bo'ldi. Uchalamiz vokzal tomon yo'l oldik. Uning qishlog'i tomon eltadigan bilet narxi 1 dollar-u 80 sent ekan. Men bilet-

ga qo'shib bir dona qizil atirgul ham sotib oldim. Biz xayrlashdik.

Nihoyat, bari ortda qoldi. Men Tripga qaradim. U yanada cho'kib qolgandi.

– Sen bundan biror hikoya yozolasanmi? – so'radi u.

– Biror satr ham...

– Uzr, yozolmasang ham, pulingni sarfladik.

– Buni unutaylik. Biroq senga viski uchun pul berolmayman.

Trip paltosining tugmasini bo'shatib, cho'ntagidan dastro'mol chiqardi. Shu payt uning ichki cho'ntagida osilgan zanjirning jarangi e'tiborimni tortdi. Bir necha soniyada bir narsani ilg'adim: zanjirda yarimta tanga osilib turardi. Ha, bolg'acha bilan bo'lingan tanga!

– Axir... – dedim men hayratlanib.

– Ha, – ohista javob berdi u. – Jorj Braun. Hozir esa oddiygina Trip...

Men cho'ntagimdan bir dollarni oldim va Tripning qo'liga tutqazdim...

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

NURIDIYDAM

Yo'q, bu mening gunohim emas. Hech kimning meni ayblashga haqqi yo'q. Bu ishni o'zim istab qilganim yo'q, zotan, taqdiri azal ro'yobi yolg'iz Parvardigor hukmi bilangina amalga oshadi. O'sha dahshatli azob pallasi bir soat ham vaqt-ni olgani yo'q, biroq men uchun u lahzalar go'yo million yildan buyon davom etib kelayotgandek, o'zim bamisoli qop-qorong'i tubsizlik qa'riga cho'kib ketdim-u, endi aslo bu yorug' olamga qaytib kelolmaydigandek bo'lib tuyulaverdim. Ha, o'sha soniyalar ichidayoq yuragim behad notinch, nimadir noto'g'ri ekanligini ich-ichimdan sezib turardim. Jonimni ming og'riqqa qo'ygan o'sha jon parchamni oyoqlarim orasidan tortib olishganida, men qalbim bezovtaligi sababini yanada yaqqolroq anglab yetdim. Darhaqiqat, hayot menga judayam qo'pol hazil qilgandi, endigina dunyoga kelib, hali o'ziga kelmagan bu jish chaqaloq shu qadar qop-qora ediki, uni ko'rib hushimdan ketib, aql-dan ozayozdim. Xuddi tun zulmati singari zanji bu tancha chindan ham o'ta qora bo'lib tug'ilgan edi. Men benihoya hayronlikda qolgandim, dam unga qarab, dam o'zimning oppoq tanimga qayta-qayta tikilib, ko'zlarimga hech ham ishonolmasdim. Hayratlanarlisi shundaki, men ham, Lula Anna

(chaqaloqning ismini o'zimcha shunday deb atadim) otasining tanasi ham oq-sariqdan kelgan bo'lib, oilamiz uchun g'ayriodatiy ushbu rang biz uchun behad ajablanarli holat edi. Hattoki, mening butun urug'-aymog'im orasida birorta ham qora tanli odam bo'lmagandi. Yanada ajablanarli shuki, chaqaloqning sochlari juda ham g'alati qandaydir yaltiroq, pirpirak va jingalak edi. U shu turishida misoli avstraliyalik yalang'och yuradigan qabila kishilariga o'xshab ketardi. Yo tavba Shunaqasi ham bo'larkan-da! Balki, siz erimning yoki bo'lmamam butun yetti avlodimizda aynan shunday tusli qarindoshimiz bo'lgandir, deb o'ylarsiz? Yo'q. Bunaqa rangdagi inson zoti hech bir avlodimizda bo'lmagan ekan. Siz mening buvimning ko'rganingizda edi – u sutga chayilgandek oppoq xushbichim ayol bo'lgandi, umr bo'yi ana shu oq ligi bilan faxrlanib yashagan va o'zi orzu qilgandek oq tanli erkakka turmushga chiqqan, hatta bolalarining rang-tusigacha qattiq qayg'urib, ularning asilzodalardek ko'rinishda bo'lishiga astoydil uringan ekan. Ammo, aslida, odam qanday rangda bo'lishining sira ahamiyati yoki ma'lum ma'nodagi bahosi yo'q. Inson Xudo bergan tusda tug'ilib, u bergan qismatga shak keltirmay, imon bilan yashab o'tishi, hech qachon Parvardigorga nolish qilmasligi va hamisha oxiratdan qo'rqish kerak. Qanchadan qancha o'ziga ishongan, ko'z „ko'r“ bo'lgan kaslar qaysidir bir avlodida bo'lgan qora tanlilik belgisini jirkanch balo-qazoday umr bo'yi berkitib o'tadilar. O'zlarini mukammal darajadagi oliynasab avlod qilib ko'rsatishga harakat qiladilar. Holbuki, hammamiz ham Xudoyin

yaratgan bandalar emasmizmi? Juda-juda sanoqli odamlar, atigi yigirma foiz aholigina o'z tanasi qoraligi bilan o'ksinmas ekan. Har holda men shunday deb eshitganman. Ular uchun na irq va na darajaning ahamiyati bor. Ular hech nimaga parvo qilmaydilar. Onam ham dadam bilan nikohdan o'tayotganlarida ibodatxonada ikki xil muqaddas kitobni ushlab qasam ichishgan ekan. Negaki ular boshqa-boshqa din vakillari bo'lgan. Onam, asli-da, nihoyatda xokisor ayol edi. U kibor bir xonadonda oqsoch bo'lib ishlar, asilzoda oila a'zolari yeb-yemay chala tashlab ketgan ovqat qoldiqlarini isrof qilmay, kim uchundir atab olib qo'yar, o'z ishini benihoya halol bajarar, hatto uy egalari unga eng og'ir yumushlarni buyurganda ham miq etmasdan yashab o'tgandi. U faqat bir narsadagina minnatdor, xo'jayinlari uning boshqa irq va dindan ekanligi bilan hech qiziqmasdi.

Balki, ba'zi birovlaringiz insonlarni rang-tusiga qarab ajratish jamiyatda u qadar jiddiy hol emas deb o'ylarsiz, ammo, ming afsuski, shunday. Irqchilik va tabaqalash jamiyatning hamma qatlamlarida: qo'ni-qo'shnicilik, mahalla-ko'y, maktab, kasalxona, hatto ibodatxonalargacha chippa yopishib, avj olib borar, na ilojki, ushbu tengsizlikka barham bera olishga qurbimiz yetmasdi. Bu jarayon shunchalar qaqshatqich hamda haqoratli ediki, hatto dorixonalarda ham qora tanli bilan oq tanliga ikki xil yo'sinda muomala qilinardi. Oziq-ovqat do'konlarida ham qoralarga past nazar bilan qarashar, mollarning narxini ham ataylab ko'tarib aytishardi. Bularning bariga ko'nmoqlikdan o'zga chora yo'q edi, negaki qora tanlilarning shun-

day bo'lib yaralishda tirnoqchalik aybi bo'lmagani kabi, jamiyatdagi mavqelarini-da o'zgartirishga zig'irchalik qurblari yetmas edi.

Ana shular to'g'risida o'ylarkanman, yuragimni tobora najotsiz bir qayg'u ezar, go'yoki Xudoning qahriga qolgandek, peshanam sho'rligidan achchiq o'ksingancha zanjiday qora go'dagim ustida azoblanib, ulkan g'am ichida nochor o'tirardim. Bechora ota-onam past tabaqadan bo'lgani uchun zamondan orqada qolmaslik ko'yida har qanday og'ir mehnatni boshdan kechirishdi. Onam tannozi xonimlar kiyadigan to'r shlapa tikiladigan do'konda, dadam esa oliymaqom janoblarga mo'ljallangan oyoq kiyimlar sotiladigan do'konda ancha yillar ter to'kib ishladi. Ularning na unisi va na bunisi, muhtojlikda qolgan kunlarida ham oqsuyaklarga mute bo'lishmadi. Ha, ular tom ma'nodagi oliyjanob insonlar edi. O'z-o'zimdanda behad jirkanib ketsam-da, biroq onalik hissi butun a'zoyimni o'rab olib, chaqalog'im Lula Annaga dam mehr, dam hayajon, dam esa ko'nglim muzday soviganda holda termilib o'tirardim. Uning tanasi dastlab hamma yangi tug'ilgan go'daklarniki kabi och, rangsiz edi, keyin birdaniga katta tezlikda o'zgara boshladi. Shundoq ko'z o'ngimda bolam misoli afrikalik habashlar singari to'q ko'k tusga kirayotganini ko'rib, mislsiz dahshat ichida qoldim. Bir payt men bir lahzagina es-hushimni yo'qotdim, shuursiz alfozda karavot ustidagi yopinchiqni sudrab tushirdim-da, qorayib-ko'karib yotgan chaqaloq yuzini qoplab, uni mahkam qilib bosib turmoqchi bo'ldim. Ammo... Ammo negadir unday qilolmadim. Bilmadim, nega bunday bo'ldi?! Lekin men bari-

bir unday qilolmadim. O, men uning shu do'zaxi rangdan qutulishini shu qadar tilanib so'rardimki!.. Bu peshanasi sho'r bolam qismati ham aynan shu rangi tufayli zardobga to'la o'tishini xayolan tasavvur qilarkanman, yuragim shuvullab ketardi. Hatto men go'dagimni birorta yetimxonaga tashlab ketmoqchi ham bo'ldim. Biroq ibodatxona eshigi oldiga tashlab ketilgan, chirqillab yotgan chaqaloqlar yig'isi quloqlarim ostida jaranglayverdi, jaranglayverdi. Yaqindagina germaniyalik yoshgina er-xotin egizak farzand ko'rgani, bolalarning biri tim qora, biri esa qorday oppoq ekanligini eshitib hayratda qolgandim. O'shanda buning sababini hech bir doktor tushuntirib berolmagandi. Lekin xuddi o'sha sirli holat o'z boshimga tushishini hatto tushimda ham ko'rmagandim. Shunchalar taqdirimdan yozg'irar edimki, hatto bolamning og'ziga ko'krak so'rg'ichimni-da solishni unutgandim. Uni uyga olib kelguncha shishadagi sut bilan oziqlantirib turdim.

Erim Luis oddiy bir qora hammol edi, kasalxonadan qaytgan kunim u poyezd stansiyasidan horrib-charchab keldi-yu, yuzimga xuddi devonaga qaragandek qilib tikildi, so'ng o'rab-chirmalgan go'dakni xuddi o'zga sayyoradan kelgandek ajablanib kuzatib chiqdi. Luis tabiatan unaqa g'azablanib so'kinuvchi erkaklardan emasdi, lekin o'sha kuni u to'satdan qattiq jazavaga tushib: „Jin ursin! Bu qaysi iblis bolasi bo'ldi?! Tezda ko'zimdan yo'qot buningni!“ – deganicha ayyuhannos soldi. Men bilardim, ro'zg'orimiz o'zi tang sharoitda edi. Aksar tortishuvlarimizga ham aynan shu yo'qsillik sabab bo'layotgandi. Go'yoki og'ir tavqi la'nat tamg'asi

bosilgandek bo'lib tug'ilgan zangi bu go'dak Luis bilan mening uch yillik gulgun turmushimizni bir zumda barbod qildi. Mening dilimni og'ritgan narsa – Luisda hech qanday otalik tuyg'usi yo'q edi. U misoli tosh odam kabi Lula Annaga tamomila begonasirab qarar, uni dahshatli bir dushmani kabi ko'rardi. Luis qizchamizni hattoki qo'liga ham olmadi. Men unga Xudoning zorini qildim, yalindim, tilandim, chandon ishontirishga urindim, menga ishon, bu bizning zurriyotimiz, begona erkak bilan o'ralashib esimni yebmanmi, deb harchand tushuntirsam ham u pinagini buzmadim. Luis bami-soli bir „o'lik“ edi. U jonsiz tanaday harakatsiz va ongsiz holda serryagancha turardi. Biz to'xtamasdan janjallashaverdik, janjallashaverdik, nihoyat men unga, balki bolaning qoraligi menikidan emas, aksincha, sening ajdodingdan o'tgandir, deb shartta aytdim. Ana shu bir luqmagina gap bilan u bizni bir umrga tark etdi. Keskin tarzda uydan chiqib ketdi-da, yashashi uchun arzonroq va qulayroq joy qidirgani ko'chaga otili. Luisning ana shunday yuzsizlarcha qilgan harakatidan so'ng o'zimni darhol qo'lga oldim. Qizcham va o'zimni boqish uchun to'g'ri kelgan ishga unnab ketdim: boy xonadonlarda oqsochlik qildim, kirxonalarda ishladim, ko'cha supurdim. Lula Annaga qarash uchun bir o'spirin jiyanimni enaga qilib oldim. Ishdan kelgan kezlarimda qizchamni tashqariga olib chiqqani yuragim dov bermasdi, negaki uni aravachasiga solib ko'chalardan o'tayotgan paytimda odamlar aravaning pana pardasi ostiga nogoh ko'zlari tushib, aftlarini bujmaytirar, qovoqlarini solib olgancha sovuq so'zlar aytib, yonimdan

o'tib ketishardi. Bu juda og'ir, butun qalxim tormor bo'lardi, biroq na chora?

Hali o'z bolam onalik mehri va parvarishiga muhtoj bo'lib turgan nozik bir damda uni uyga tashlab, o'zim boshqalarning bolasi yonida girdikapalak bo'lib, enagalik qilish bilan band edim. Avvallari enagalarga tuzukkina haq to'lanar, ammo bechora bolam Lula Anna dunyoga kelgan yildan boshlab ularning oyligi anchagina pasayib ketgandi. Hamma vaqt ham boylarga duch kelgan oqsoch va enagalar yoqib ketavermasdi. Ammo men janob Lei kabi qo'li ochiq xo'jayinga ro'para kelganimdan behad omadli edim, u odatiy enagalar haqidan yetti-sakkiz dollar ko'proq haq to'lar-di. Buning uchun ham Xudoyimga qayta va qayta shukronalar keltirardim.

Vaqt o'tib, Lula Annaning tili chiqishi bilanoq unga meni „oyi“ yoki „oyijon“ deb chaqirishi o'rniga „shirin opam“ deb aytishni o'rgatdim. Negaki mana shunisi bexatarroq edi. Uning tim qora va qalin lablaridan bolalaracha pok mehr bilan chiqqan „onajon!“ so'zi qanchalar totli bo'lmasin, odamlar oldida biroz xijolatli holat edi. Men hamon xavotir ichida yashardim. Lekin qizalog'im kundan kunga o'ziga xos chiroy kasb etib, tim qora tanasi ham borgan sari adl bo'lib o'smoqda edi.

Ikki yil shu tarzda o'tdi. Ammo bu o'tgan kunlarning men uchun nechog'liq og'ir, bir o'zi tashlab ketilgan ayolga tiriklik toshini ko'tarish qanchalar azobli ekanligini hatto bayon ham qilib berolmayman. Biroz vaqt o'tgach, Luisning vijdoni sal qiynaldi shekilli, u menga oyda bir martadan ozgina pul yuborib turadigan bo'ldi. Biroq men

izzat-nafsimni yerga urib, na undan pul so'rab yalingan va na shikoyat qilib turli sud mahkamlariga qatnamagan edim. Luisning jo'natib turadigan ellik dollar puli bilan kasalxonadagi tungi ish maoshim men bilan Lula Annaning bir amal-lab kun o'tkazishimizga har holda yetib turardi. Biroq boshqalar nazdida o'ta xarob bo'lib yashayotgandek edik. Ular topgan-tutganimizni sadaqa puli deb o'ylashardi. Albatta, bu menga juda og'ir botardi. Keyin-keyin odamlar xayr-sadaqa nomini beg'araz yordam deb atay boshladilar, bunisi har holda biroz yengil eshitilardi. Biroq men atrofimdagi hayot va kimsalar bilan zig'ircha ham ishim yo'q, faqat o'zim bilan o'zim ovora edim. Sirtidan bechoraga o'xshab ko'rinsam-da, aslida, behuda gap-so'z qilayotganlardan ko'ra ko'proq pul topardim. O'shanday kishilar, ya'ni o'zidan biroz g'aribroq yashayotgan odamlar ustidan mag'zava to'kib, noo'rin gap tarqatuvchi kimsalar ko'zimga o'ta-o'ta pastkash bo'lib ko'rinardi. Ayniqsa, ular mendan ham ko'ra Lula Annaga past nazar bilan qarashardi. Nazarlarida, u xuddi tashlab yuboriladigan, hech kimga keragi yo'q irkit hasharotday undan jirkanib ketishardi. Lekin men bora-bora bularning hammasiga ko'nikib qoldim. Ammo shunday bo'lsa ham hamon hushyorlikni qo'ldan boy bermasdim. Hamma vaqt ogoh va o'z ishimga puxta edim. Ayniqsa, Lulani o'stirishda o'zimga nihoyatda talabchanlik qildim. Sababi, Lula Annaga, avvalo, boshqalar oldida og'ir gunohi borday boshini hadeb yerga egavermasdan, hamisha o'zini tik va baland tutishni, qiyinchilik ichida qolgan-da ortiqcha oh-voh qilmaslikni o'rgatdim. U ismini

ko'p bora o'zgartirib ko'rdi, biroq ism o'zgarishi bilan uning tanasi oqarib qolmasdi. Qora tanli bo'lib yashab o'tish unga azaliy taqdir bo'lib bitilgandi. Biroq bu mening gunohim emasdi.

E-ha, bir paytlar Lulaga yosh bolalik davrida haddan tashqari talabchan bo'lgan, unga o'ta yomon muomala qilgan vaqtlarim ham bo'lgandi, men ularni hamma vaqt eslab yuraman. Ammo siz buni to'g'ri tushunishingiz kerak. Neki qilgan bo'lsam, faqat uni o'ylab, uni himoya qilish uchun, uni jon-dilimdan yaxshi ko'rganim uchun qilgan edim. Lula hali bu chigal olamni to'la idrok etolmasdi. U – qora tanli yosh qizaloq, bu hayotda million bora haq bo'lib chiqsa ham, jamiyatning kuchli va shafqatsiz qo'llarida ezg'ilanib ketishi turgan gap edi. Bu holat bolalar bog'chasidan to umrining oxirigacha mavjud ekanligini Lula hozircha bilmasdi. Uning beg'ubor va pokiza qora tani oq odamlarni cho'chitishi yoki ularni kuldirishi, hatto uni mazax qilib, vijdotsizlarcha aldashlarini yosh bola aqliga sig'dirolmasdi.

Bir kuni men xuddi Lula bilan barobar bo'lgan, o'n yoshlar atrofidagi qora tanli bitta qizchaning bir gala oq tanli bolalar tomonidan xo'rlanib turgani ustidan chiqib qoldim. U o'zini bu to'dadan qanchalar himoya qilib, qochishga urinmasin, bolalarning goh unisi, goh bunisi bechora qizaloqni bir-biriga surib, tinmay niqtalashardi. Ular o'sha damda sho'rlik qizchaning ustidan qornilarini ushlagancha, egilib-bukilib, qotib-qotib kulishmoqda edi. Qizcha ulardan bazo'r qutulib, yig'lagancha qochib ketarkan, tanasi oq bolalar hali ham uning ustidan hiringlashib, qilgan ishlaridan

huzurlanishardi. Agar men bu hodisani avtobus derazasidan ko'rib qolmasdan, tashqarida bo'lganimda edi, qizchani jon-jon deb qutqargan, uni o'sha oq bo'richalar galasidan tezroq tortib olgan bo'lardim. Ko'ryapsizmi, agar men Lulaga qat'iylik va talabchanlik bilan tarbiya bermaganimda edi, uning ham o'shanday oqlar orasida ko'z yosh to'kib azoblanishiga to'g'ri kelib qolardi. Bunday tarbiya Lulaga yashab o'tarlik hayoti mobaynida bir kuni, albatta, asqatib qolar, uning o'zi ham ayni men kutgan va istaganday mag'rur, aqlli va dadil qiz bo'lib voyaga yetgandi.

Men yomon ona emas edim. Nimaiki qilgan bo'lsam, barisi Lula uchun, bolamning baxtli bo'lishi uchun, ko'z nurim, qalb qo'rim bo'lmish aziz nuri-diydam uchun atalgan edi. Umid qilamanki, Parvardigorning oldida yuzim hamisha yorug' bo'ladi. Rost, avvaliga o'z bolamdan o'zim hazar qildim, taqdirimdan o'kindim, uning qop-qora tanasiga hatto qo'l teggizishga ham botinolmadim. Biroq men ona edim. Baribir uni yaxshi ko'rardim. Ha, ich-ichimdan, butun qalbidagi mehr ila Lulani benihoya sevardim. O'ylaymanki, Lula ham meni bir kuni, albatta, tushunib yetadi. U hozir ham meni ang'lay oladi. Men shunday deb o'ylayman.

Vaqt o'tgan sari Lula Anna o'z-o'ziga mustaqil va tobora jasur qiz bo'lib kamol topayotgani ravshan aks etib bordi. U qora badanini yashirish uchun nihoyatda bejirim, juda chiroyli liboslar kiyardi. Hatto kezi kelganda menga ham aql o'rgatib turar, biroq bularning bari yoqimli va suyumli edi. Dilimdagi og'ir dard toshi yengillasha borgani sayin uning o'rnini kun kelib qizim meni yolg'iz tash-

lab ketishi muqarrarligi haqidagi xavotir egallab, ko'nglimni ayovsiz qiynoqqa solib qo'yardi. Kunlarning birida shu to'rt devor ichida bir o'zim yakka qolib, huvullab o'tirishim xavfi g'arib umrimga tashvishli tahdid solib turardi.

Lula Kaliforniyadan yaxshigina ish topib, o'sha yerda ishlay boshlagandi. Endi men uni judayam kam ko'radigan bo'lib qolgandim. O'zim esa ancha o'rgangan joyim – Uinston Xausni bir kunga ham tashlab ketolmasdim. Oltmish uch yoshga to'lganimda ixchamgina, sal arzonroq bo'lgan boshqa bir uyga ko'chib o'tdim. Ba'zan keksalik bezovtaligi bo'lmish turli kasalliklar qo'zg'ab qolganda, ikkita hamshira goh-gohida kelib tekshirib turadigan bo'ldi. Endi darbadar hayot kechirish uchun qarib qolgandim, yoshligimning olovli damlari ko'zimning oq-u qorasi, yagona zurriyotim Lula Annaning tinch va dorulamon kelajagi uchun fido bo'lgandi. Yoshim o'tib borarkan, tanamda to'satdan suyak xastaligi paydo bo'ldi. Og'riq judayam kuchli kechardi, ammo baxtinga, hamshiralar juda mehribon va rahmdil edi. Bittasi hatto yaqin orada buvi bo'lishimni aytganimda mehr bilan ikki yonog'imdan o'pib, meni chin dildan tabrikladi. Ularning tabassumi va maqtovlari nihoyatda yorug' va yoqimli edi. Men hatto hamshira qizlardan Luladan kelgan xatlarni ham yashirib o'tirmasdim, qizimning har bitta gapidan ular ham xabardor bo'lishardi. Bir maktubida Lula menga behad baxtiyor ekanligini, tez kunlarda ona bo'lishini katta quvonch bilan yozib yuboribdi. Uning eri ham o'zi kabi qora tanli edi. Ammo o'sha xatida Lula turar manzilini bildirib qo'ymagan ekan. Shunda men

o'zimni nihoyatda yomon his qilib ketdim, nazarimda, men unga yaxshi ona bo'lolmadim va aynan shu xat menga ulkan jazoday bo'lib ko'rinmoqda edi. Ehtimol, Lula ichida mendan biroz og'rinardi ham. U menga vaqti-vaqti bilan pul yuborib turar, kundalik ehtiyojlarim uchun Lulaning jo'natganlarini ishlatib yashardim, ammo undan ortiq hech narsa so'ramas va umidvor ham bo'lmadim. Menga yagona kerak bo'lgan narsa – bu uning baxti edi. Ehtimol, men bundan keyingi umrimda to'kin-sochin hayot kechirishim uchun ba'zi bir ota-onalar singari o'z bolamga zulukdek yopishib olsam ham bo'lardi, biroq menga buning nima keragi bor? Bolam, deya butun umri zahmatda kechgan ona uchun bu kabi mayda narsalarning nima ahamiyati bor?

Gohida xayolan o'tmishga qaytib, Lula tug'ilgan soniyalarni, qop-qoragina bir parcha etning dastlab ko'zimga qanchalar xunuk bo'lib ko'ringanini, juda yomon ijirg'anganligimni eslayman. Ammo endi ularning hammasini xotiramdan quvib chiqarishim kerak. Axir, o'sha yoqimsiz lahzalarning menga qilchalik ham ta'siri qolmagandi. O'shanda Lula Annaning otasi bizni qarovsiz, boquvchisiz holda tashlab ketganida, bu qora chaqaloq yelkamga nihoyatda og'ir yuk bo'lib tushgandi. Ha, o'shanda u benihoya og'ir yuk edi, lekin men uni ko'tara oldim, men o'sha og'ir yukni ko'tarib yashab kelishga qodir bo'ldim.

To'g'ri, boshida Lulaga u qadar mehr ko'rsatolmadim. Ayniqsa, uning o'smirlik davri, o'n ikki-o'n uch yasharligida yanada dag'al va talabchan onaga aylangandim. O'sha vaqtlarda Lula ham men-

dan bezor bo'lgan, men pishirgan ovqatni og'ziga olmas, sochlarini o'rib qo'yishimga ham astoydil qarshilik ko'rsatardi. Bundan ham og'ir kunlar u maktabda o'qiyotgan kezlarda bo'ldi. Men uning har bir qadamini nazorat qilar va asilzodalar tazyiqidan hushyor bo'lishini tinmay uqtirib yashardim. Xudoyimga behisob shukrki, o'sha mehnatlarim zoye ketmadi, Lula o'ziga ishongan, mustaqil va barkamol inson bo'lib ulg'aydi.

Mana endi u homilador. Butun vujudi bilan intiqib, orziqib tilagan jonining bir parchasi – aziz farzandini kutyapti. Ilohim, eson-omon qutulib olgin, Lulaginam! Agar sen onalik nechog'liq shirin baxt ekanligini bilganingda edi, yuraging tars yorilgudek, bundan-da ming karra baxtiyor bo'lib ketarding! Ha, onalik nihoyatda ulkan baxt, Lula! Sen va sening jufting yaqin kunlarda dunyodagi eng xushbaxt insonlar bo'lasiz! Axir, o'zing bir tasavvur qilib ko'rgin-a: chaqaloq! Olamning eng yuksak ne'mati bu chaqaloqdir. Lula, sen meni bir fursat yaxshilab tingla, qizalog'im. Sen ona bo'lgan onlarda shu kurrayi koinotning qanchalar cheksiz va chegarasiz ekanligini, uning qay tarzda aylanib, yashab turishini, yer va samo qanday tilsimot ekanligini yanada chuqurroq anglab yetasan. O'shanda bundan-da baxtli bo'lasan, Lula!

Senga Xudo yor bo'lsin, nuridiydam! Bu duo shu yorug' olamdagi har bitta onaning eng o'tli ittijosidir.

Ilohim, Yaratganning o'zi har bir go'dakni o'z panohida asrasin!

Qandilat YUSUPOVA tarjimas

YOZGI KO'YLAKDAGI QIZLAR

Ular Brevutni tark etib, Vashington maydoni tomon yayov yurib ketayotganlarida beshinchi ko'cha saxiy quyosh nurlari ostida yorishib yotardi. Hatto noyabr kelganiga qaramay, hali kun ancha iliq, atrofda esa yakshanba tongi nafasi ufurar edi: ravon g'uvullagancha oqayotgan avtobuslar oqimi, hashamatli kiyinib olgancha juft-juft bo'lib qo'ltiqlashgan yoshlar va boshqa odamlar, nihoyat, osuda dam olmoqlik uchun deraza-tuynugi mahkam tambalab olingan jimjit binolar – bularning bari hordiq chiqarish kunining yorqin lavhalari bo'lib, butun tevarak-atrofga maroqli kayfiyat va yoqimli huzur bag'ishlab turardi.

Mana shunday zarrin oftob nurlari ostida shahar chetidan o'tib borisharkan, Maykl Frensisning qo'lidan mahkam ushlab oldi. Yoshlar kayfiyati rosa chog' bo'lib, yuzlarida tinmay nim tabassum jilva qilar, negaki kecha kechqurun uyquga biroz kech yotishganiga qaramay, tiniqib uxlab, yaxshilab nonushta qilishgan, buning ustiga bugun yakshanba edi. Maykl yo'l-yo'lakay paltosining tugmalarini yechib tashladi va kiyimi mayin kuz shamolida hilpirab ketishiga qo'yib berdi. Har ikkisi ham bir so'z demay, jim ketishar,

Nyu-Yorkning aholisi eng ko'p, gavjum joylarida hatto tanish yosh chehralar ro'para bo'lgan kezlarda ham og'iz ochishmasdi.

– Hoy, ko'zingga qarasang-chi, – dedi Frensis to'satdan ular sakkizinchi ko'chani kesib o'tayotgan mahal, – bo'yingni sindirib olmagin tag'in.

Maykl qizning bu gapiga birdan qattiq kulib yubordi, Frensisning o'zi ham unga qo'shilib kuldi.

– Baribir unchalik ko'zni oladigan darajada jonon emas ekan-ku, – deya davom etdi Frensis kulib, – har holda, unga qarayman, deb ortingga o'girilib, bo'yingni sindirib olishga loyiq ketvorgan emas-da! Axir, buncha qaramasang unga?!

Maykl tag'in kuldi. U bu gal oldingisidan qattiqroq kuldi, lekin kulgisi unaqa tabiiy chiqmadi. Chunki uning ko'z oldida boyagina ko'rgani – kuz kunlarida ham yengil yozgi ko'ylagini hilpiratgancha o'tib ketgan soddagina hurkak qiz paydo bo'lgandi.

– Qo'ysang-chi bunaqa bema'ni gaplarni! Qo'laversa, u qiz unaqa xunuk emas, popukdekkin edi. Oddiy bir qishloqi oyimqiz ekan-da, nima qilibdi shunga? Xo'sh, unga qarayotganimni qayerdan bila qolding?

Frensis javob berish o'rniga boshini bir yonga silkidi-da, chetlari ajabtovur tarzda bezatilgan shlyapasi ostidan eriga yovqarash qildi:

– Maykl, azizim...

Maykl xuddi kichkina bolakayga jo'rttaga yengilib bergan katta odam kabi yupatuvchi ohangda kuldi. – Mayli, mayli, juda soz, – dedi u xotini-

ning ko'nglini og'ritadigan birorta gap aytishdan cho'chib. – Izohga o'rin yo'q. Meni kechir. U shunchaki bir qiz edi, xolos. U sen Nyu-Yorkday ulkan shaharda ko'rib yuradigan doimiy oliy toifa chehralardan emasdi. Kechir meni.

Frensis erining qo'liga yengilgina urib qo'ydi-da, uni tortqilagancha Vashington maydoni tarafga sudrab ketdi.

– Bugun ajoyib tong, – deya xitob qildi u birozdan so'ng, – qara, bu eng ajoyib tong! Bilasanmi, sen bilan ertalabki nonushtani birgalikda qilsam, butun kun davomida maza qilib yuraman.

– Aha, bu tetiklashtiruvchi eng zo'r vosita ekan-ku-a? – sho'x ovozda hazillashdi Maykl xotiniga yuzlanib. – Tonggi pardozi ham. Mayk bilan shirin pahlavalar hamda qaynoq qahva sening kunlaringni xush o'tkazish uchun eng zo'r vosita! Qoyil!

– Ayol kishi uchun bu eng katta baxt-ku, axir. Sen tun bo'yi uxladings, men esa seni yo'qotib qo'ymaslik uchun arqondek eshilib chor atrofingni o'rab yotdim.

– Haa, osuda shanba oqshomi, – dedi cho'zib Maykl o'tgan tunni eslashga uringan qiyofada, – mayli, bunaqa tizginlaringga izn beraman. Faqat o'zing qiynalib qolmasang bo'ldi.

– Menga qiyin bo'lgani – sen kundan kunga ayiqdek semirib ketyapsan. Axir, bu ketishingda menga atrofingni qo'riqlash oson bo'lmay qoladi.

– Nahotki? Rost aytyapsanmi? Nima, sen bir vaqtlar Osiyodan kelgan ko'rkam yigitni esingdan chiqardingsmi?

– Nega endi? Esimda turibdi, – dedi Frensis boshini magʻrur koʻtargancha hazil aralash, – faqat, menga xuddi oʻsha yer maʼqul kelgandi-da!

– Va menga ham! Xuddi oʻsha xotin maʼqul edi, – javob qildi Maykl ham boʻsh kelmasdan.

– Kallamga bir fikr kelib qoldi, Mayk, – dedi Frensis birdan jonlanib.

– Mening xotinimda fikr uygʻondi. Oʻsha koʻrgan qizim haqida emasmi tagʻin?

– Kel, – dedi Frensis erining gaplariga eʼtibor bermasdan, oʻzining qizgʻin fikrini bajon-u dil quvvatlagan holda, – kel, Mayk, bugun biz kun boʻyi hech kimni koʻrmaymiz, koʻzlarimiz faqat bir-birimizda boʻladi! Faqat sen-u men... Hech kim bilan ishimiz boʻlmaydi, atrofga zigʻircha ham parvo qilmaymiz, boshqalar nima qilyapti, nima deyapti, koʻrmaymiz, eshitmaymiz, bugun faqat ikkimizgina yashaymiz. Nima deysan, sen gaplaringa tushunding-a, Mayk?

– Oho! – dedi Maykl xotining yangi gʻoyasidan behad ajablanib. – Oliy gʻoyalar hukmdori! Nahot atrofdagi odamlar biz uchun hech kim boʻlmasa? Nahot biz tanigan va bilgan yoxud yoqtirgan odamlarimizni indamay befarq qoldirib ketaversak?

– Unaqa emas, aqlli boʻlsang-chi, Mayk! – dedi Frensis astoydil ranjib. – Men jiddiy aytyapman, axir.

– Yaxshi, men ham jiddiy eshityapman.

– Men oʻz qayligʻim bilan kun boʻyi sayr-u sayohat qilmoqchiman. Uni tanho mengagina gap qotishini va, shuningdek, yolgʻiz menigina tinglashini istayman! Axir, buning nimasi yomon?

Sen meni zig'ircha ham tushunmayapsan, chunki doim o'zingni o'ylaysan...

– Xo'p, bizni bundan nima to'xtatyapti? – dedi Maykl xotini yosh boladay xafa bo'lganidan ensasi qotib. – Kim yakshanba kunlari o'z xotiningga qarashga monelik qiladi? Gapir-chi, kim?

– Jin ursin o'sha Stivensonlaringni! – deb yubordi Frensis qizishib, – ular bizni naq yarim tungacha uxlatishmadi, ustiga-ustak butun qishloq qizlarini bazmga yig'ib kelishibdi.

– Haa, yaramas Stivensonlar, – dedi Maykl birdan ma'yus tortib, – yashashni bilishar ekan yaramaslar. Bemalol hushtak ham chalishar ekan, bemalol qattiq kulib, xaxolashar ekan. Birov ayb qilmasin, deb bizga o'xshab nafasini ham o'ta madaniy tarzda olishmas ekan. Ozod va erkin Stivensonlar! Lekin biz boshqacha odam, oliy davra kishilarimiz. Men va xotinim ulkan Nyu-Yorkda kiborlardek yashab, to ko'nglimiz aynib ketgunigacha faqat bir-birimizdan ko'z uzmay, butun umrimizni ana shu tarzda o'tkazishimiz kerak.

– Nima, bu hayot emasmi? – dedi Frensis erining yuziga hayron bo'lib boqqancha.

– Hayot, – dedi Maykl xotiniga qaramasdan.

Shunda Frensis bo'ynini cho'zdi-da, Mayklning qulog'i uchidan ohista o'pib qo'ydi.

– Hayotim, – dedi Maykl miyig'ida achchiq kulimsiragancha, – axir, biz yana beshinchi ko'chaga borib qolibmiz-kul!

– Oh! Shoshma, shoshmay tur, – dedi Frensis hovliqqan ko'yi, – mana, hozir men qaytadan yangi reja tuzib chiqyapman. Mana, qara, sevish-

gan ikki yosh uchun Nyu-Yorkda tashkil etilgan yakshanba kunlari! Eng muhimi, ularning bema'lol yayrashlari uchun pullari ham ko'p! Qalay, Mayk?

Maykl bu gal kulmadi, u endi anchagina jiddiy tortib qolgandi. Yigit ayolga biroz jim tikilib tur-di-da, keyin qat'iyat bilan javob berdi:

– Yo'q, bu yorug' dunyoda pulsiz muhabbat ham bor.

Qandilat YUSUPOVA tarjimasi

RAHMAT SIZGA, OYIJON!..

To'ladan kelgan bir ayol yo'lak bo'ylab ichiga hamma narsa sig'adigan katta sumkasi bilan ketib borardi. Chindan ham, sumkaning ichida yo'q narsaning o'zi yo'q edi, albatta, bolg'acha va mixdan boshqa. Sumkaning bog'ichi uzunligidan ayol uni yelkasi osha orqasiga tashlab olgancha ko'cha bo'ylab yolg'iz ketayotgandi. Soat tungi o'n birlar edi, bir payt uning yoniga shuv etib bir bola keldi va ayolning sumkasini yelkasidan sug'urib oldi. Ayol o'ziga kelmay turib, bog'ichi bitta tugmacha bilan qadalgan sumka shart uzilib, bolaning qo'lidan tushib ketdi. Sumkaning og'irligidan muvozanatini yo'qotgan bola qo'lidagi bilan birga qattiq yiqilib tushdi va oyog'i jarohatlandi. Ayol esa bamaylixotir bolaning yelkasidan tortdi va jahl bilan turg'azdi.

– Qani, mening hamyonimni joyiga qo'yginchi, – dedi uni qo'yib yubormay. – Xo'sh, qilgan ishingdan afsuslanyapsanmi endi?

Ko'ylagidan mahkam qisilgan bola javob berdi:

– Ha...

– Bunday qilib nimaga erishmoqchi eding?

– Hech nimaga.

– Aldayapsan.

Bu paytda bir-ikki yo'lovchi ularga hayron bo'lib qaragancha o'tib ketdi. Ba'zilari esa shu yerda turib kuzatishga kirishdi.

– Hozir seni qo'yib yuborsam, qochasan, shundaymi?

– Ha, – dedi bola.

– Shuning uchun qo'yib yubormayman ham.

Ayol uni mahkam ushlaganda davom etdi.

– Men juda afsusdaman, xonim. Meni kechiring!.. – pichirladi bola.

– A-ha, yuzing ham juda kir bo'lib ketibdi. Yaxshisi, yuzingni yuvib qo'yishim kerak. Uyingda birortasi yuzingni yuv, deb aytmaydimi?

– Yo'q...

– Unda bu kech yuvilar ekan-da, – dedi ayol va cho'chigan bolani yelkasidan ushlagancha ko'cha bo'ylab olib keta boshladi.

Bola o'n to'rt yoki o'n besh yashar, juda zaif va yovvoyi, tennis oyoq kiyimi va ko'k jinsi kiygan edi.

– O'g'lim tengi ekansan. Senga nima yaxshi-yu, nima yomonligini o'rgatishim kerak. Avvalo, tarbiyani yuzingni yuvishdan boshlaymiz. Qorning ochdir?

– Yo'q, to'qman, meni qo'yib yuborsangiz bo'ldi.

– Seni anovi yerda ketayotib bezovta qilganmi-dim?

– Yo'q.

– Sen o'zing meni bezovta qilding, o'zing boshlading, to'g'rimi? Endi meni eslab yurasan, ya'ni Luella Betes Vashington Jones xonimni.

Ayol uyiga yetib kelgach, bolani ichkariga kiritdi. Kiraverishda kichikkina yemakxona bor edi, ayol chiroqni yoqdi va eshikni ochiq qoldirdi. Bola

qo'shnilarning uyidan eshitilayotgan ovozlari, kulgilarni bemalol tinglay olardi. Ba'zi qo'shnilarning eshigi ularniki kabi ochiq edi, demak, ayol yolg'iz emasligini ham bilishdi. Ayol haligacha bolaning yelkasidan ushlagan ko'yi xona o'rtasida turardi.

– Isming nima, bolakay?

– Rojer.

– Demak, Rojer, hozir yuvinish xonasiga borib, yuzingni yaxshilab yuvib kel.

Nihoyat, ayol bolani asta qo'llaridan bo'shatdi. Rojer bir ochiq eshik tomonga, bir yuvinish xonasi tomonga qaradi. Keyin beixtiyor yuvinish uchun yo'l oldi.

– Suv isiguncha biroz kutib tur, – tayinladi ayol, – u yerda sochiq ham bor.

– Meni qamoqxonaga topshirasizmi? – so'radi bola yuvinish xonasidan turib.

– Yuvinmasingdan turib seni hech qayerga olib chiqolmayman, – dedi ayol. – Men bu yerda yeyishga biror taom tayyorlash niyatida yuribman-u, sen esa hamyonimni olmoqchi bo'lding-a? Sen uyingga kechki ovqatga ulgurasanmi?

– Uyimda hech kimim yo'q.

– Unda birga ovqatlanar ekanmiz-da, bilaman, qorning och qolgan. Axir, shuncha mehnat qilib ochqamay bo'ladimi?

– Men faqat charm tufli olmoqchi edim...

– Sen buni hamyonimdan o'g'irlab emas, o'zimdanda so'rab ham olishing mumkin edi, – dedi Luella xonim. – Ha, o'zimdanda...

– Oyi! – yuzidagi suv tomchilari bilan unga tikilib turgan bola bu so'zni beixtiyor aytib yubordi. Ular jim qolishdi... Uzoq jim qolishdi. Nihoyat,

bolaning yuzi quridi, u nima qilishni bilmay, sochiqni olib yuzini yana arttdi. Eshik hamon ochiq. Bola hozir shunday borsa, tamom, qochaveradi, qochaveradi...

Ayol kursiga o'tirib, birinchi bo'lib gap boshladi:

– Yoshligimda qo'lim yetmaydigan narsalar mening bo'lishini juda xohlardim.

Bola qoshlarini kerib ayolga qaradi.

– Ha, shunday bo'lgandi. Seni, hech kimning hamyonini o'g'irlamaganman, deb aldashni xohlamayman. Buni senga aytmoqchi emasdim. Shunday ishlar qilganmanki, buni faqat Xudo biladi, o'g'lim. Xo'sh, ana endi chiroyli bolaga aylanibsan.

Xonaning narigi chetida gaz plita va muzxona bor edi. Ayol o'rnidan turib, o'sha tomonga ketdi. Ortiga qaramadi: ayol kursiga hamyonini atay tashlab ketgan edi. Bola uni hoziroq olib eshikdan qochib ketishi mumkin. Lekin ayol ortiga qarashni istamasdi. Bola buni sezdi va ayol uni ko'ra olishi mumkin bo'lgan joyga borib turdi. U ishonchsizlik qilishni istamadi.

– Do'kondan biror narsa olib kelishingiz kerak emasmi? – so'radi bola. – Sut yoki biror yegulik... olib kelib berardim.

– Menimcha, yo'q. Sut ichging kelyaptimi? Menda quritilgan sut bor, undan kakaoli ichimlik tayyorlab beraman.

– Yaxshi bo'lar edi.

Ayol muzlatkichdan lima loviyalari va songo'shti oldi. Kakao tayyorladi va hammasini stolga qo'ydi. Ayol boladan qayerda yashashi, o'tmishi, umuman, qiziqtirgan narsalari haqida so'ramadi. Ovqatdan so'ng ayol o'z kasbi – mehmonxonaning

go'zallik do'konida ishlashini va ishi doim kech tugashini, lekin o'z kasbini juda sevishini aytib berdi. Keyin bu yerga keluvchi har xil mijozlar – malla, qizil sochli ispan ayollari haqida gapirdi. U bolaga shirinlik uzatdi.

– Yana biroz yeb ol.

Dasturxon atrofidan turishgach, ayol bolaning qo'liga o'n dollar tutqazdi.

– Bunga charm oyoq kiyim sotib olgin. Lekin keyingi safar xato qilma – mening yoki menga o'xshagan birortasining cho'ntagiga qo'lingni suqma. Oyoq kiyim orzusi oyoqlaringni yomon yo'lga boshlamasin. Men biroz dam olay. Senga o'zingni shu yerdan topib ketishingni tilayman, o'g'lim!

Ayol uni tashqariga kuzatib qo'ydi va eshikni yopdi.

Bolaning nimadir degisi keldi, lekin ayolmadi. U ayolning uyga kirib ketishini kuzatib qolarkan, „Rahmat sizga, oyijon!..“ – deb pichirladi. Shundan so'ng ular boshqa uchrashmadilar.

SARTAROSH

I

Bu qiz, Syuzen Rid, yetim qoldi va Berchettlar xonadonidan boshpana topdi. Berchettlarning o'z farzandlari ham bo'lib, ikkita, ehtimol, uchta edi. Ayrimlar goh Syuzen ularning tug'ishgan jiyani, goh amakivachchasining qizi, goho allaqanday qarindosh der, boshqalar esa odatdagidek, janob Berchettni yomonotliq qilishar, Berchett xonimga ham malomat toshini otishardi. Ayniqsa, ayollar mish-mishlarga zo'r berishardi.

Syuzen Riz besh yoshga to'lganda shaharda Pinkerton paydo bo'ldi. Maksining sartaroshxonasi dastlabki yozni o'tkazayotganda Berchett xonim Syuzenni birinchi marta sochini oldirgani olib keldi. Berchett xonim barchaning ko'zi oldida Syuzenni (o'shanda u ko'zlari jovdiragan, na oqish, na qoramtir qalin sochlari tipratikanday hurpaygan ozg'in qizaloq bo'lgan) sartaroshxonaga olib kiraman, deb uch kun ovora bo'lganini menga Maks aytib bergan. U yana shuni ham gapirib berdiki, sabr-toqati tugagan Pinkerton ko'chaga chiqib, qizaloqni o'n besh daqiqalarcha avrab, nihoyat, sartaroshxonaga olib kirgan va stulga o'tqazgan, holbuki shahardagi erkaklar ham, ayollar ham uning shu paytgacha „ha“ va „yo'q“dan ortiq biror gap aytganini eshitmagandi.

– Ko‘nglidagi barcha dardlarni to‘kib solish uchun ayni shu qizchani kutganday, – deb ta‘kidladi Maksi.

U birinchi marta shu asno soch oldirgan. Pinkerton shoshilmay sochini tarashlagan, u esa choyshabga burkangancha o‘takasi yorilgan quyunchaday g‘ujanak bo‘lib o‘tirgan. Yarim yildan keyin u sartaroshxonaga yolg‘iz o‘zi kelib, Pinkertonga sochini oldira boshlagan, lekin o‘shanda ham quyunchadan farq qilmasdi – qo‘rquvdan rangi quv oqargan, ko‘zlari chaqchaygan, yelkasiga tashlab qo‘yilgan oppoq choyshabga qiyoslaganda, sochlarining rangini aniq aytib ham bo‘lmasdi.

„Agar Pinkerton band bo‘lsa, – derdi Maksi, – sartaroshxonaga kiradi-da, uning kreslosiga yaqin o‘rindiqqa joylashib, oyoqlarini uzatgancha Pinkertonning bo‘shashini kutib o‘tiradi“. Maksining aytishicha, ular Syuzenni Pinkertonning har shanba yonoqlarini qirtishlatish uchun kiradigan boshqa mijozlari safiga tirkab qo‘yishgan. Bu yerdagi ikkinchi sartarosh Mett Foks bir safar qizaloqqa sochini olib qo‘yishni taklif qilgan – Pinkerton bu paytda band bo‘lgan – shunda Pinkerton unga rosmana tashlanib qolgan. „Hozir bo‘shayman, – degan u dag‘dag‘a bilan. – Uning sochini o‘zim olaman“. Maksining aytishicha, Pinkerton uning qo‘lida ishlay boshlaganiga salkam bir yil bo‘lganiga qaramasdan, shu paytgacha hech kim uning kimgadir baland ovozda gapirganini eshitmagan ekan.

O‘sha kuzdan qiz o‘qiy boshlagan. Kuniga ikki marta, ertalab va asrga yaqin sartaroshxona yo-

nidan o'tgan. Barcha tengdosh churvaqalarday u ham yotsirar va hamisha chopqillab yurardiki, sap-sariq kallapo'shi derazadan birrov ko'rinar-di-yu, arvohtay darrov g'oyib bo'lardi. Dastlab maktabga yolg'iz qatnagan bo'lsa, keyinchalik uning kallapo'shi boshqa qizlar davrasida ko'zga tashlanadigan bo'ldi, qizaloqlar bir-biriga gal bermay bidirlashar, sartaroshxona tomonga qayrilib ham qaramas, Pinkerton esa derazaga manglayini tirab olganicha undan ko'zini uzmasdi. Maksining aytishicha, ular Mett bilan birga, Pinkertonning o'zini tutishiga qarab, beshta kam sakkiz va besh-ta kam uch bo'lganini soatga qaramasdan ham aniq aytib bera olishgan. O'quvchilar sartaroshxo-na yonidan o'tadigan paytda, Pinkerton, chamasi, o'zi ham bilmagan holda beixtiyor deraza tomon talpingan. Syuzen sartaroshxonaga kelganda esa Pinkerton qo'li ochiqlik bilan unga ikkita, ba'zida esa uchta yalpizli obaki tutqazgan, darvoqe, boshqa bolalarga faqat bitta obaki berib qo'ya qolgan. Buni ham Maksidan eshitganman.

Yo'q, buni uning hamkasabasi – Mett Foks ayt-gandi. Iso Masih mavludi bayramiga qo'g'irchoq sovg'a qilganini Foks gapirib bergan. Qayoqdan xa-bar topganini bilmayman, chunki Syuzenga sovg'a berganini Pinkerton unga aytmagani aniq. Lekin gapi to'g'ri ekani shubhasiz, chunki u Pinkerton haqida Maksidan ham ko'proq narsalarni bilardi. Mett oilali edi. Kepchikday et qo'ygan, xomsemiz, turqi salqigan, ko'zlariga qarab esa toliqqanmi, g'amginmi – bilib bo'lmasdi. G'alati odam, lekin yaxshi sartarosh, albatta, chaqqonlikda Pinker-ton bilan tenglasha olmasdi. U ham ichimdagini

top deydigan kamgap edi, binobarin, eng so'zamol odamlar ham gapga sololmagan Pinkertonning buncha sir-asrorini qayoqdan bilib olgan, sira aqlimga sig'masdi.

Nima bo'lganda ham, har Mavlud bayramida Pinkerton unga hatto voyaga yetgandan keyin ham biror narsa sovg'a qilishni kanda qilmaganini faqat Mett gapirib bergan. Syuzen ilgarigidek sochini oldirgani Pinkertonning oldiga kelar, u esa maktabga ketayotganda ham, qaytayotganda ham undan ko'z uzmasdi. Qizning bo'yi cho'zilgach, yotsiramaydigan bo'ldi.

Oldingi Syuzenga o'xshamasdi. Tez ulg'aydi. Hatto juda ham tez. Hamma balo shunda edi. Kimdir yetimcha bo'lgani uchun tez voyaga yetdi, degandi chuqur tin olib. Lekin bu yolg'iz sabab emas. Qizlarni o'g'il bolalar bilan qiyoslab bo'lmaydi. Qizlar kichikligidan o'zini tutib oladi, o'g'il bolalar haqida bunday deb bo'lmaydi. Ayrim oltmishni urib qo'yg'an kishilarni ham yosh boladan farqlab bo'lmaydi, oyoq-qo'lini bog'lab beshikka solsang ham, miq etmay yotaveradigan darajada o'zini eplay olmaydi.

Uni behayo deb bo'lmasdi. Hech bir ayolni tabiatan behayo deb aybsitish yaramaydi. Xotin zoti, aslida, shunday yaratiladi – behayolik ularning qonida bor. Bu illat bo'y cho'zmasidan oldin uni turmushga berib ulgurish kerak. Biz esa ularni o'zimizning qonun-qoidalarimizga bo'ysundirishga urinib, erga tegishlarini ham kechiktirib yuboramiz. Tabiatning esa o'ziga xos qonun-qoidalari bor, qolaversa, xotin zoti qonun-qoidalar bilan ham, allaqanday tamoyillar bilan ham hech qachon hi-

soblashib o'tirmaydi. Xullas, Syuzen shunchaki tez balog'atga yetdi. Bu gaplarni bilib aytyapman, chunki o'zinning qizimni ham bo'yi tobora cho'zilib boryapti.

Peshanasiga shu yozilgan-da. Mettning aytishicha, hammasi ular kutganday bo'lib chiqqan: Syuzen o'n uchga kirganda, lab-lunjini haddan tashqari bo'yab-bejayvergani uchun Berchett xonim boplab ta'zirini bergan. O'sha yili, uning aytishicha, Syuzen ayni dars paytida ikki-uch dugonasi bilan og'zi qulog'ida, hirlingagancha sandiraqlab yurganini tez-tez guvohi bo'lishgan. Sochlari o'sha-o'sha - na oqish-u na qoramtir, afti rosmana kuladigan bo'lsa, qurigan loyday pors-pors yoriladigan darajada ko'p bo'yoq chaplagan, egnidagi ko'ylaklari esa shunchalik kaltaki, aslida, fohishalar begona erkaklarni yo'ldan urish uchun ataylab ichki kiyimi ham ko'rinadigan darajada kalta shoyi va yupqa matodan ko'ylak kiyadilar. Mett gapirib bergandi, bir gal yonidan o'tib ketayotganda oyog'iga paypoq kiymagani e'tiborini tortibdi. Yozda hech paypoqda yurganini ko'rganmanmi, deya o'ylay boshlagan va biror marta ham paypoqda ko'rmagani ko'nglidan kechgan. Holbuki, Syuzenning oyoqlari katta yoshdagi xotinlarning oyog'idan sira qolishmasdi. O'n uch yoshida-ya?!

Yuqorida aytganimday, tabiatga qarshi chiqib bo'lmaydi. Bu borada Syuzen aybdor emas. Janob Berchettdan gumonsirash ham noo'rin. Yoshi yetmay balog'atga qadam qo'ygan bunday baxtiqaro, boyaqish behayolarga, eng avvalo, erkaklar afsus bilan nazar tashlaydi. Ular Pinkertonga ham rahm

qilishgan. Syuzen haqida har xil mish-mishlar ko'payganda ham Pinkertonning guvohligida birortasi ham ortiqcha gapirmagan. Mish-mishlardan uning ham xabari bor deb o'ylashgan, shunga qaramay, faqat Pinkerton biror joyga chiqib ketgan paytdagina Syuzen haqidagi gaplarga zo'r berishgan. Aftidan, Syuzenga boshqalarning ham ichi achirdi, chunki hammasi butun shahar ahlining ko'z oldida sodir bo'lardi – Pinkerton sartaroshxona derazasidan unga ko'z uzmay tikilardi, kinozaldan chiqish eshigini zimdan kuzatardi, Syuzen esa ichkaridan yoshgina yigitcha bilan qo'ltiqlashib chiqib kelardi – o'n to'rtga ham to'lmasdan qo'lma-qo'l bo'lib ketgandi.

Pinkertonning oldida Syuzen ismini ham tilga olishmasdi. Tushlikka chiqishini yoki aprel oyida ikki haftalik ta'tilga ketishini poylashardi. Ta'tilda qayerga, nima maqsadda borishini hech kim bilmasdi. Pinkerton ketishi bilan qizaloq hunarini boshlab yuborar, o't bilan o'ynashar, qilmishlaridan janob Berchettni o'z paytida ogoh qilishmasa, ertami-kechmi bir baloga giriftor bo'lishi shubhasiz edi. Maktabga bir yildan buyon qatnamasdi. Janob Berchett bilan Berchett xonim Syuzen har kuni maktabga borib kelyapti, deb o'ylar, u esa maktabda qorasini ham ko'rsatmasdi. Kim bo'lsa ham o'quvchilardan biri, axir, u o'quvchilarni ham, oilalilarni ham, xullas, duch kelgan erkakni qarmog'iga osongina ilintirardi – har oyda davomat daftarini unga keltirib berar, u daftarni o'zi to'ldirib, uyga olib borar va hech gap yo'qday Berchett xonimga imzo qo'ydirardi. Eng hayratlanarlisi shuki, erkak kishi biror juvonne

yoqtirib qolsa, o'zini aldashi uchun katta yo'l berib qo'yadi.

Nihoyat, maktabni tashlab andozaviy narxlar do'koniga ishga joylashdi. Sochini turmaklagani sartaroshxonaga kelishni kanda qilmasdi – har doimgiday juda bezangan, yana ham jozibador ko'rsatadigan arzonarov olaquroq ko'ylakda, qiyofasi bir yo'la ham shubhali, ham surbetona, ham kamtarona alfozda, sochlari nima bilandir yopishtirilgan, chekkalariga gajak ham qilingan bo'lardi. Biroq sochlariga qanday bo'yoq surtmasin, ularning sap-sariq rangi sira ham o'zgarmasdi. Uning sochlari hamisha bir xil tusda bo'lardi. Syuzen har doim ham Pinkertonning kursisiga o'tirmasdi. Hatto uning kreslosi bo'sh bo'lsa ham, u ba'zida boshqasiga o'tirar va sartaroshlar bilan suhbatlashardi, uning jarangdor kulgisi yangrar, atir-upalarining hidi hamma yoqni tutib ketar, choyshabning ostidan uzun oyoqlarini osiltirgan-cha o'tiraverardi. Pinkerton u tomonga qaramasdi ham. Kreslosida mijoz bo'lmasa ham o'zini bandday ko'rsatardi: ko'rinishi tashvishmand bo'lib, yerdan ko'z uzmas – o'zini ataylab bandday tutayotgani shunday ko'rinib turardi.

April oyida, ikki hafta oldin Pinkerton yana o'sha joyga jo'nab ketgandi: bu joyni u hammadan sir tutar, shahardagilar o'n yil oldin bunga oid turli taxminlarga barham berishgandi. U jo'nab ketganidan keyin ikki kun o'tgach Jeffersonga yetib keldim va sartaroshxonaga kirdim. Bu yerdagilar Pinkerton bilan Syuzen haqida gapirishardi.

– Mavlud bayrami munosabati bilan hali ham unga sovg'a beryaptimi? – so'radim men.

– U ikki yil muqaddam soat olib bergandi, – dedi Mett Foks. – Oltmish dollarning bahridan kechgan.

Maksi mijozning soqolini olayotgandi. U birdan to‘xtadi – sovun ko‘pigi bilan qoplangan ustara qo‘lida qotib qoldi.

– Nahotki shunday bo‘lsa, – dedi ishongisi kelmay. – Bundan chiqdi u... Birinchi bo‘lib, Syuzen bilan birinchi bo‘lib...

Mett o‘girildi: u ham bitta mijozning yonoqlarini qirtishlayotgandi.

– Xulosa chiqarishga shoshilma, chunki hali soatni unga berganicha yo‘q, binobarin, uning yoshidagilarga qimmatli sovg‘alarni faqat yaqin qarindoshi tortiq qilishi mumkin.

– Nima, seningcha, u hech narsani bilmaydimi? Janob Berchett bilan uning xotinidan boshqa butun shahar uch yildan buyon xabardor ishlaridan bexabarmi?

Mett yana ishga kirishdi, qo‘lini chaqqonlik bilan ishlatar, qisqa-qisqa qilib ustara tortardi.

– Qayerdan ham bilsin! Bunday gapni faqat xotin kishi ayta oladi. Afsuski, u Kouen xonimdan bo‘lak hech bir ayol zotini tanimaydi. Kouen xonim esa unga allaqachon yetkazishgan bo‘lsa kerak, degan fikrda.

– Bu gapda ham jon bor, – ma‘qulladi Maksi.

U ikki hafta oldin jo‘nab ketganda vaziyat shunday edi. Men Jeffersondagi ishlarimni ikki kunda biryoqlik qilib, yana yo‘lga tushdim. Keyingi haftaning o‘rtalarida Divijenga yetib bordim. Shoshilganim yo‘q. Unga daf‘atan yo‘liqib, cho‘chitgim kelmadi. Bu shaharga chorshanba kuni ertalab kirib bordim.

II

O'z muhabbatini uchratganidan qat'i nazar, Pinkerton, chamasi, bu haqda o'ylamasdi ham. Ishqi tushgan qizni nazarda tutyapman. Men o'n uch yil muqaddam Porterfilddagi sartaroshxonada ko'rganimda, o'shanda endi xizmat safarimni boshlagandim, menga Missisipi shimoli va Alabamani biriktirishganda (ishchi kiyimlari bilan korjomalar sotardim), ko'nglimdan shunday fikrlar kechgandi: „Bu odamning peshanasiga butun umr bo'yoq o'tish yozilgan. Sho'rlik, biryo'la qirq yashar bo'yoq bo'lib dunyoga kelgan“.

Bo'yi bir qarich – pakana, rangi ham zahil, esda qolmaydigan odamlar xilidan, o'n daqiqadan keyin unutilib ham yuborasan, moviy bo'rtma qiya yo'lli qilib tikilgan kamzulda, kapalaknusxa qora bo'yinbog' taqib olgan, – bunday bo'yinbog'lar taqish uchun tayyor holda sotiladi. Maksi gapirib berdi, bir yildan keyin, janubga ketayotgan poyezddan Jeffersonda tushganda, Pinkertonning egnida o'sha kamzul-u bo'yinbog', qo'lida esa sun'iy charm jomadon bo'lgan. Bir yildan keyin uni yana Maksining sartaroshxonasida uchratdim, agar kresloning yonida ishga shay bo'lib turmaganida sira ham tanimagan bo'lardim. O'sha zahil qiyofa, o'sha kapalaknusxa bo'yinbog' – go'yo uni kreslo, mijoz-u boshqa ashqol-dashqollar bilan shamolday uchirib, oltmish mil nariga olib kelib joylashtirishgan-u, u esa hech vaqoni payqamaganday. Men hatto derazadan tashqariga nazar tashladim: mabodo bir yil muqaddam bo'lganiday Porterfildda emasmi, degan xayolga ham bordim. Bir yarim

oy muqaddam Portelfilddan o'tganimda uni o'sha yerda ko'rmaganim daf'atan esimga tushdi.

Uning barcha sirlaridan ogoh bo'lgunimcha yana uch yil o'tdi. Men yiliga besh marta Divijenda bo'lardim – bu Missisipi bilan Alabama chegarasidagi qo'rg'oncha; atigi bir necha xonadon, do'koncha va yog'och tilish zavodi bor. O'sha yerda bir uy e'tiborimni tortdi. Qo'rg'onchadagi eng yaxshi uylardan biri, lekin hamisha eshigi qulf.

Bahorning oxirlari yoki yozning boshlarida Divijenga yo'lim tushadigan bo'lsa, uy ham, tomorqa ham tartibga keltirilgan bo'lardi. Hovli begona o'tlardan tozalangan, gullar ekilgan, devor va tom tuzatilgan. Agar kuzda yoki qishda yo'lim tushadigan bo'lsa, hovlini begona o'tlar bosib ketganini ko'rardim, devordan ham bir necha taxtalar yulib olingan bo'lardi – balki, qo'shnilar o'z devorlarini yamash yoki o'tin uchun olishgandir. Uy eshigi hamisha berk, mo'ridan sira ham tutun chiqmasdi. Men qiziqib qoldim va do'koncha egasidan so'ragandim, hammasini aytib berdi.

Bu Starns familiyali odamning uyi bo'lib, endilikda hammasi vafot etib ketgan. Ular bu yerda obro'li odamlardan bo'lgan – garchi garovga qo'yilgan bo'lsa ham – o'z yerlariga ega edilar. Starns shunday tanbal kimsalar toifasidan bo'lganki, yegulik bilan tamakiga yetarli puli bo'lsa bas, ortiq narsa uchun qo'lini sira sovuq suvga urmagan. Ularning yolg'iz qizi bo'lib, kelib-kelib ijarachi fermerning o'g'li bilan topishgan. Qizi tanlagan yigit onasiga yoqmagan, Starns esa deyarli qarshilik qilmagan. Balki, yigit (uning familiyasi Stribling edi) mehnatkash bo'lgani uchun, ehtimol, hafsala

qilmagani uchun shunday yo'l tutgandir. Xullas, ularni unashtirib qo'yishdi. Stribling pul jamg'arib, sataroshlikka o'qish uchun Birmingemga otlandi. Uni yo'lda uchragan soyabon aravaga chiqishga undashsa ham, piyoda yurishni qo'ymas, qaylig'ini ko'rish uchun har yozda Divijenga qaytib kelardi.

Kunlarning birida Starns ayvondagi oromkursida o'tirgancha jon taslim qilgan, qo'ni-qo'shnilarning aytishlaricha, u hatto nafas olish malol kelganidan o'lib qo'ya qolgan. O'shanda Striblingni chaqirishgan. Eshitishimcha, Birmingemdagi sataroshxonada uning ishlari ancha yurishib qolgan, u pul jamg'ara boshlagan, odamlarning gaplariga qaraganda, yashash uchun xonadon ham qidirishga kirishgan, mebel uchun, ro'zg'or uchun, zarur boshqa narsalar uchun ham bo'nak to'lab qo'yan, ular o'sha yili yozda nikohdan o'tishni niyat qilishgandi. U qaytib kelgan. Starns esa yeri uchun garov tariqasida oladigan puldan bo'lak sarmoyani ko'rmagan, shu bois motam marosimlari xarajatlarini Stribling to'lagan. Bu Stribling uchun qimmatga tushgan, holbuki Starnsning tirigi ham, o'ligi ham sariq chaqaga arzimmasdi, biroq Starns xonimning hurmatini joyiga qo'yish talab qilindi. Anchagina jamg'armasini boy bergan Stribling esa yana pul jamg'arishga majbur bo'lgan.

U endigina bir xonadonni ijaraga olib, mebellar va nikoh uzugi pulini to'lab, nikohdan o'tish uchun ruxsatnoma olishi bilan yana uni chaqirishgan, darhol yetib kelishni talab qilishgan. Qaylig'i betob bo'lib qolgan – bezgakka chalingandi. Biznikiday ovloq joylarda kimdir betob bo'lib qolsa,

qanday hol ro'yi berishini bilasiz. Shifokor bo'lsa ham uni chaqirish xayollariga kelmaydi. Peshanasidan otib tashlasangiz ham, bilganidan qolmaydi. Tumov bo'lib qolsa, ikki-uch kundan keyin tuzalsa – tuzaldi, aksincha bo'lsa, arzimagan dard bilan o'lib ketaveradi. Stribling yetib kelganda u alahlay boshlagandi. Qaylig'ining sochini olishga majbur bo'ldi. Striblingning o'zi olib qo'ya qoldi – o'zi sartaresh bo'lgandan keyin boshqa kim ham olardi. Aytishlaricha, u ozg'in, niholday qiz bo'lgan, bunday ojizalar bir kasalga chalinsa, o'nglanishi qiyin, sochlari esa oqish ham, qoramtir ham emas, qalindan qalin bo'lgan.

Sho'rlik kuyovini tanimagan ham, sochini kim olganini ham bilmagan. Hatto jon taslim qilayotganini ham bilmay vafot etgan. Jon berishi arafasida tinmay takrorlagan: „Onamni yolg'izlatib qo'ymang. Garov pulini to'lashni ham unutmang. Agar garov puli to'lanmasa, otamning arvohi chirqillaydi. Genrini chaqiringlar. (Qaylig'i – shu Genri Stribling edi. Pinkerton. Bir yildan keyin men uni Jeffersonda uchratdim. „Siz o'sha Genri Striblingmisiz?“) Garov puli. Onamga g'amxo'rlik qiling. Genrini chaqiringlar. Garov puli. Genrini chaqiringlar“. Shu asnoda jon bergan. Uning faqat bitta surati qolgan – boshqa suratga tushmagan ekan. Pinkerton qaylig'ining bu suratini o'zi olgan sochlari bilan birga fermerlar jurnalida ko'zi tushgan manzilga jo'natgan – qaylig'ining surati uchun sochlaridan ramka yasatmoqchi bo'lgan. Biroq surat ham, sochlar ham yo'qolgan, pochta yo'qolgan. Nima bo'lganda ham ular Pinkertonga qaytmagan.

U qaylig'ini ham dafn qilgan, (Birmingemga qaytib ketgan, ijraga olgan xonadonni egasiga qaytarib bergan, mebeldan ham voz kechgan va yana pul jamg'arishga kirishgan) bir yildan keyin esa qaylig'ining qabriga yodgorlik o'rnatgan. Keyin jo'nab ketgan, Birmingemdagi sartaroshxonadan ketgani haqida gaplar tarqaldi. Ishni tashlab, suvga cho'kkanday g'oyib bo'lgan, birmingemliklar esa yana biroz ishlaganda sartaroshxonani o'ziniki qilib olardi, deb gapirib yurgan. U esa ishni tashlab ketgancha bahorda, aprel oyida, qaylig'ining vafotiga bir yil to'lishi arafasida qadrdon yurtida yana paydo bo'lgan. Starns xonimning holidan xabar olgani kelgan ekan, ikki hafta mehmon bo'lgan-u, shu bo'yi dom-daraksiz ketgan.

Keyin bilishlaricha, u shahardagi okrug bankiga kirib, garov bo'yicha foizlarni to'lagan. Bu ishni Starns xonim vafotigacha har yili ado etgan. Starns xonim ham Xudo degan ekan – uning qo'li-da jon bergan. Axir, u har yili ikki hafta o'sha yerda yashar – Starns xonim ortiqcha tashvishlanmasligi uchun hamma yoqni tartibga keltirardi, xonim esa uni hamon nazar-pisand qilmas, past tabaqadan chiqqan Pinkertonga bu ishlarni bajarish faqat obro' keltiradi, deb hisoblardi. Keyin xonim ham dunyoni tark etdi. „Sofining gaplarini unutm, – dedi Starns xonim. – Garov bo'yicha foizlar to'lash yodingdan chiqmasin. U dunyoda janob Starns bilan yuz ko'rishganimda, eng avvalo, shuni so'raydi...“

U Starns xonimni ham dafn etdi. Xotirasini e'zozlab yana bitta qabr toshi sotib oldi. So'ng asosiy sarmoya bo'yicha foizlarni to'lay boshladi.

Starnslarning Alabamada qandaydir qarindoshlari bo'lardi. O'sha qarindoshlar bir kun emas, bir kun kelib, hovlini tortib olishiga Divijendagilar shubha qilmasdi. Faqat ular hozircha shoshilmas, aftidan, Pinkerton garov bo'yicha hamma foizlarni to'lashini kutishardi. U esa har yili bankka borib foizlarni to'lar, qadrdon go'shasiga qaytib kelar va hovlini tartibga keltirardi. Aytishlaricha, u uyni ham, hovlini ham ayollarday qunt bilan tozalagan, hamma yoqni chinniday qilib qo'rgan. Har yili aprel oyida ikki hafta mobaynida boshqa ish qilmagan. Keyin jo'nab ketgan, qayoqqa ketgani esa hech kim bilmagan. Shu asno har aprelda qaytib kelgan – bankda foizlarni to'lagan, qolaversa, hech qachon o'z mulki bo'lmagan huvullagan uyni tartibga keltirgan. Uning besh yillik umri shu tariqa kechgach, Porterfildda ko'rganimdan so'ng, bir yil o'tgandan keyin Jeffersonda, Maksining sartaroshxonasida, o'sha qiyalama tikilgan kamzul-u kapalaknusxa qora bo'yinbog' bilan ko'rdim. Janubga ketayotgan poyezddan sun'iy charm jomadonni ushlagancha tushib kelganini Maks aytgandi. Uning yana qo'shimcha qilishicha, Pinkerton ikki kun shahar maydonida tentirab yurgan. Aftidan, bu shaharda birorta ham tanishi bo'lmagan, qiladigan tayinli ishi ham yo'q, hech qayerga shoshilishi shart emas, shu bois maydonda tentirab yurgan – shahardagi ob-havo-yu narx-navoni bilishga uringan.

Kun bo'yi klub hovlisidan chiqmay ko'ngilxushlik qiladigan takasaltang yosh-yalanglar kechki payt, chor-atrofga atir-upa hidlarini taratib, bel-larini qilpillatib hiringlay-hiringlay gazli suv va

pochta yonida qizlarning to'planishlarini ko'zlari to'rt bo'lib kutishardi. O'sha yoshlar garchi o'xshamasa ham, unga „izquvar“ deb laqab qo'yishdi. Shu-shu, uni Pinkerton deb atay boshladilar. Jeffersondagi Maksining sartaroshxonasida o'n ikki yil ishlagan bo'lsa, bu davr mobaynida uni hamma Pinkerton sifatida bilardi. Pinkerton Maksiga men alabamalikman, degan.

– Qayerdanman deysan? – so'ragan Maksi. – Alabama – katta shtat. Birmingemdan emasman? – yana so'ragan Maksi, chunki Pinkertonga bir marta qaragan odam u Birmingemdan emasligini darhol payqardi, Alabamaning istalgan joyidan bo'lishi mumkin, faqat Birmingemdan emas.

– Ha, – degan Pinkerton. – Birmingemlikman.

Shu asno toki men uni Maksining sartaroshxonasida bexosdan ko'rib qolib, Porterfildda uchratganim esimga tushmaguncha hech kim undan boshqa hech narsani bila olmagan.

– Porterfilddanmi? – degan Maksi. – U yerda bojamning sartaroshxonasi bor. Demak, o'tgan yili Porterfildda ishlagan ekansan-da?

– Ha, – ma'qullagan Pinkerton. – Ishlaganman.

Maksi uning ahmoqona ta'til olishini ham aytib berdi. Pinkerton yozda ta'til berishlarini sira ham istamagan. Buning o'rniga bahorda ikki hafta ta'til bersangiz kifoya, deb turib olgan. Nima uchunligini aytmagan. Maksi aprelda mijozlar ko'p bo'ladi, ta'til vaqti emas, deganda Pinkerton unda aprelgacha ishlab, keyin bo'shayman, deb taklif qilgan.

– Demak, bu yer senga yoqmayotir, shuning uchun ketmoqchisan? – so'ragan Maksi.

Bu suhbat Berchett xonim Syuzenning sochini oldirish uchun birinchi marta sartaroshxonaga boshlab kelgandan keyin, yozda bo'lib o'tgan.

– Aksincha, – degan Pinkerton, – bu yerda ishlayotganimdan xursandman. Faqat bahorda ikki haftaga bir joyga borib kelishim kerak.

– Biror ishing bormi? – so'ragan Maksi.

– Ha, ishim bor, – degan Pinkerton.

Maksi o'z ta'tilini Porterfilddagi bojasinikida o'tkazgan. Dengizchi ta'tili davrida ko'lda eshkakli qayiqda sayr qilganday bojasi mijozlarining sochsoqolini olgan bo'lsa ajab emas. Aynan bojasi unga aytganki, Pinkerton aprelgacha ta'til olmasdan uning qo'lida ishlagan, aprelda esa jo'nab ketgani bo'yicha qaytmagan.

– Sendan ham shu tariqa ketib qoladi, – degan bojasi. – U Tennesi shtatidagi Bolivar shahrida ham, Alabama shtatidagi Florensiya shahrida ham sartaroshxonalarda bir yildan ishlagach, bo'shab ketgan. Ta'tilga ketgach sening sartaroshxonangga ham qaytib kelmaydi. Mana ko'rasan.

Maksining aytishicha, uyga qaytgach, Pinkertonni qistovga olgan: Alabama, Tennesi, Missisipi shtatlarining oltitami, sakkizta shahrida nima uchun faqat bir yildan ishlaganining sababini so'ragan.

– Nima uchun hamma joydan ketvorgansan? – so'ragan Maksi. – Binoyidek sartarosh bo'lsang, bolalar sochini taroshlashda-ku hech kim senga teng kelolmaydi. Nega bir joyda muqim ishlamagansan?

– Dunyoni ko'ray deganman-da, – javob bergan Pinkerton.

— Aprel kelgach, ikki haftalik ta'til olgan. Soqolini olib, yo'l anjomlarini jomadonga joylagan va shimoliy yo'nalishdagi poyezdga o'tirgan.

— Mehmonga ketyapsanmi? — degan Maksi.

— Shamollab kelish uchun, — qisqa javob bergan Pinkerton.

O'sha qiyalama kamzulni kiyib, kapalaknusxa qora bo'yinbog'ni taqib jo'nab ketgan. Ikki kundan keyin esa — Maksi aytib berdi — ma'lum bo'ladiki, Pinkerton bir yil mobaynida to'plangan pullarini bankdan olgan. Kroun xonimning uyida ovqatlan-gan, ko'p vaqti ibodatxonada o'tgan, deyarli pul sarflamagan. Hatto chekmagan. Xullas, Maksi ham, Mett ham, qolaversa, Jeffersondagi boshqa-lar ham u yil bo'yi misqollab yig'ganlarini Mem-fisdagi qahvaxonalarda sovuradi, deb o'ylashgan. Temiryo'l ekspeditori Mitch Yuing ham Kouen xo-nimnikida ijarada turardi. Pinkerton asosiy stan-siyagacha chipta olganini o'sha aytdi. „U yerdan — xohla Memfisga, xohla — Birmingemga, xohlasang Yangi Orleanga jo'nab ketaverasan“, — dedi u.

— Nima bo'lganda ham ketvordi-da, — dedi Mak-si. — Mening gaplarim esingizdan chiqmasin: ortiq bu yerda uning qorasini ham ko'rmaymiz.

Shu bilan hamma uy-uyiga otlandi. Ikki haf-ta o'tgach, o'n beshinchi kuni Pinkerton o'z vaq-tida sartaroshxonaga kirib keldi, kamzulini ilib, ustarani charxlay boshladi. „Bir shamollab kel-dim-da“, — tamom.

Ba'zida bor gapni to'kib solgim kelardi. Jeffer-songa kelganimda uni har doim sartaroshxonada, kreslosi yonida uchratardim. U o'zgarmagan, yosh ko'rinardi, go'yo Syuzen Ridning sochlari kabi, bu

qiz qanday rangga bo'yashidan qat'i nazar sochlarining tusi sira o'zgarmasdi. Ta'tilda bearmon yayrab, Jeffersonga qaytib kelgach, yil bo'yi yana pul jamg'ara boshlaydi, yakshanba kunlari cherkovni ziyorat qiladi, o'zi sochini oladigan bolalarga obaki ulashishni ham kanda qilmaydi, aprel kelishi bilan esa jomadoniga narsalarni joylashtirib, yillik jamg'armani bankdan oladi va garov bo'yicha foizlarni to'lash hamda uyni tartibga keltirish uchun Divijenga yo'l oladi.

Men Jeffersonga yetib kelguncha u jo'nab ketgan bo'lardi, Maksi esa o'sha qizning, Syuzen Ridning sochlarini qanday mehr bilan erinmasdan turmaklagani-yu, ishni tugatgach, aktrisalarday e'zozlab, ortidan ko'zgu ham tutganigacha hammasini oqizmay-tomizmay gapirib berardi.

– Undan pul olmaydi, – derdi Mett Foks, – kassaga choraktani o'zining hamyonidan solib qo'yadi.

– Bu uning ishi, – derdi Maksi. – Menga har bir mijoz hisobidan chorakta tushsa bas. Bu pul kassaga kimning hisobidan tushishining menga qizig'i yo'q.

Besh yillardan keyin, balki: „Uning narxi bundan ortiq emasdi“, – degan bo'larmidim. Chunki juda quyushqondan chiqib ketgandi. Uning qil-mishlari shaharda tillarda doston edi. Bu gaplar rostmidi-yolg'onmidi, bilmayman: axir, qizlar va juvonlar haqidagi mish-mishlarni, odatda, bunday ishlarni qilishga jur'ati yetmaydiganlar alamidani yoki ko'rolmaganidan tarqatadi, qolaversa, ko'ngilxushlik qiladigan odamni topolmay armonda yurganlar tiliga zo'r beradi. Pinkerton aprelda jo'nab ketgani zahoti shaharda mish-mish tarqal-

di: nihoyat, o'yindan o't chiqib baloga yo'liqibdi, alamidan joniga qasd qilib, ortiqcha xabdori ichib yotib qolibdi.

Nima bo'lmasin, uch oygacha qorasini ham ko'rsatmadi. Kimdir Memfisda kasalxonada yotganmish, dedi. Sartaroshxonada paydo bo'lganda esa Pinkerton bo'sh bo'lganiga qaramay, Mettning kreslosiga o'tirib oldi: u Pinkertonning asabiga tegish uchun ilgari ham shunday hunar ko'rsatardi. Maksi aytib berdi: alamzada, sumbati tarashaday, lab-lunji so'nggi yo'lga tayyor murdaday bo'yab-bejalgan, egnidagi guldor ko'ylakka qaramasdan shunchalar bezanib, atirni shunchalik burqsitib sepib olganki, turqiga qarab bo'lmaydi. Maksining kreslosida o'tirganicha tinmay valdiraydi, xaxolaydi, go'yo xonada yolg'iz o'ziday uzun oyoqlarini ko'z-ko'z qiladi, Pinkerton esa bo'sh kresloning yonida bir nima bilan bandday kuymalanadi.

Ba'zida ichimdagi gaplarni aytolmay yorilib ketay derdim. Lekin Gevin Stivensdan bo'lak hech kimga aytmaganman. U shu yerda, Jeffersonda, okrug prokurori, allaqanday qonunparast mansabdor-u kalamushday sudyalor orzu ham qila olmaydigan, o'z ishiga puxta mutaxassis. Garvardni tugatgan, tobim qochib qolganda (Gordlonvill bankida hisobchi bo'lib ishlardim, betob bo'lib shifoxonada davolangach, uyga qaytayotganda, Memfis poyezdida Stivens bilan tanishganman), u menga sayyor savdogar bo'lishni taklif qilgan hamda bir firmadan ish ham topib bergan, hozirgacha shu yerda ishlayapman. Men unga ikki yil oldin hammasini gapirib berganman.

– Mana, bu qiz uning boshiga qanday kunlarni soldi. Asosiy sarmoya bo‘yicha foizni to‘lab bo‘lishi bilan alabamalik Starnslar yetib keladi-yu, hovlini tortib olishadi, quruq qo‘l bilan qolaveradi. Keyin holi nima kechadi?

– Bilmadim, – dedi Stivens.

– Boshi og‘gan tomonga jo‘naydi-yu, adoyi tamom bo‘ladi, – dedim men.

– Ha, bechora, – deydi Stivens.

– Nima ham derdik, – deyman men, – u oliyjanoblikning qurboni bo‘lgan birinchi odam emas.

– Afsuski, hammamiz ham bir kun o‘lamiz, – deydi Stivens.

III

O‘tgan haftada yana Divijenda bo‘ldim. Chorshanba kuni yetib bordim. Uy yaqinda bo‘yalganini ko‘rdim. Do‘konchining aytishicha, Pinkerton so‘nggi foizni to‘lab, Starnsning asosiy sarmoyasini olgan.

– Endi Alabamadagi Starnslar tayyorga ayyor bo‘lib bermalol kelaversa bo‘ladi, – dedi do‘koncha egasi.

– Buni qarang-a, – dedim men. – Pinkerton Starns xonimga bergan va‘dasini ado etibdi.

– Pinkerton? – ajablandi u. – Sizlar uni shunday deb ataysizlarmi? Aql bovar qilmaydi! Bu zang‘arning ism-sharifi Pinkerton ekan-da. Ajabo!

Jeffersonga faqat uch oydan keyin bordim. Sartaroshxonaga kirmadim, derazadan birrov nazar tashladim, xolos. Pinkertonning kreslosi yoni-

da boshqa sartarosh, yosh yigitga ko'zim tushdi. „Qiziq, Pinkerton obakidandon qutisini unga qoldirganmikan?“ – degan fikr ko'nglimdan kechdi. Lekin sartaroshxonaga bosh suqmadim. Faqat: „Jo'nab ketibdi-da“, – deb o'yladim va o'zimcha taxmin qila boshladim: qarib, tentirashga ham chog'i kelmay qolganda holi ne kecharkin, nahotki qiyalama shim-u qora kapalaknusxa bo'yinbog'i bilan atigi uchta kreslo joy olgan allaqanday ovloq sartaroshxonada jon taslim qilib qo'ya qolsa?

O'z ishimni bitirish uchun otlandim, xaridorlar bilan ko'rishdim, tushlik qildim, kechki payt esa Stivensning idorasiga kirdim.

– Shaharda yangi sartaroshga ko'zim tushdi, – dedim.

– Shunday, – dedi Stivens. Menga diqqat bilan tikilgancha so'radi: – Siz eshitmadingizmi?

– Nimani aytyapsiz? – ajablandim men. U ko'zini olib qochdi.

– Pinkerton garov bo'yicha barcha foizlarni to'lagani va uyni bo'yagani haqida yozgan xatingizni oldim, – dedi u. – Shu haqda batafsil gapirib bering.

Pinkerton Divijendan seshanbada jo'nab ketganini, men esa chorshanba kuni yetib borganimni aytdim. U yerdagi qo'ni-qo'shnilar do'konchani oldida to'planib olib, alabamalik Starnslar qachon kelib uyni egallar ekan, deya taxmin qilishardi. Pinkerton uyni bo'yagan, ikki qabrni ham tartibga keltirgan, Starnsning ruhini bezovta qilmaslik uchun uning qabriga qo'l teggizmagan. Men ham erinmay qabristonga borib, qabrlarni ko'zdan kechirdim. Qabr toshlarini qunt bilan tozalab yaraqlatib qo'yibdi, qaylig'ining qabri uzra esa

olma ko'chati o'tqazgan ekan. Olma qiyg'os gulga burkangandi, u yerdagilar shunday qiziq gaplarni aytishdiki, o'zimni tutib turolmadim – Starnslarning uyini borib ko'rdim. Kalit do'koncha egasida ekan, u, o'ylashimcha, bundan Pinkerton sira ham ranjimaydi, deb dalda bergan bo'ldi. Uy shifoxona singari top-toza edi. Plita yarqirab ko'zni olar, yonidagi idish esa o'tin bilan to'ldirib qo'yilgandi. Pinkerton har safar o'tinni mana shunday keragicha g'amlab ketishini aytib berdi.

– Alabamalik qarindoshlar uning haqqiga duo qilishsa ajab emas, – deya kesatdi u.

Keng mehmonxonaga kirdik. Burchakda melodion, stolning ustida kerosin lampa hamda Injil. Lampaning oynasi ham, o'zi ham yaltirab ko'zni qamashtiradi, lekin kerosin quyilmagandi, hatto kerosinning hidi ham sezilmasdi. Kaminning ustiga go'yo noyob tasviriy san'at asari singari nikohdan o'tish uchun ruxsatnoma ilib qo'yilgan. Unda 1905-yil 4-aprel sanasi qayd etilgan.

– Garov bo'yicha to'lovlarni mana bu joyda qayd etib borgan, – dedi do'konchi (uning familiyasi Bidvell edi).

U stolning oldiga borib, Injilni ochdi. Uning birinchi sahifasida, ikkita ustunga uy egalarining tavalludi va vafoti sanalari qayd etilgandi. Qaylig'ining ismi Sofi bo'lgan. Dastlab tavalludi deb yozilgan ustunchadan uning ismini topdim. Buni Starns xonim yozgandi, buning uchun o'n daqiqa atrofida vaqt sarflagan bo'lsa kerak. U shunday deb yozgandi:

„Safi Starns 1905-yilning 16-aprelida vafot etdi“.

So'nggi yozuvni Pinkertonning o'zi har qanday hisobchi ham havas qiladigan dastxat bilan bitgandi:

„Uill Starns xonim. 1916-yil 23-aprel“.

– Bo'nak to'lovlari oxirida qayd etilgan, – dedi Bidvell.

Kitobning oxirgi sahifasini ochdim. To'lovlar Pinkertonning qo'li bilan ravon ustunchalarda aniq ko'rsatilgandi. Dastlab to'langan foiz – 1917-yil 16-aprel, 200 dollar. Pastda esa ustuncha ostiga chiziq tortilib, shunday qayd etilgandi: „Hammasi to'landi. 1930-yil 16-aprel“.

Kollejlarda, ish yuritishni o'rgatishganda oldingi davrlarda aynan shu tarzda yozishardi, go'yo qalamning o'zi yo'rg'alab, barchasini juda ravon bitgan. Aftidan, so'nggi chiziqni u maqtanchoqlik bilan tortmagan, aksincha, qalamning yo'rg'ala-shiga mos ravishda tortib qo'ya qolgan, xolos.

– Starns xonimga bergan va'dasining ustidan chiqibdi-da, – dedi Stivens.

– Men ham Bidvellga shuni aytdim, – dedim. Stivens esa gapimni eshitmaganday davom etdi:

– Starns xonim qabrida tinch yotadigan bo'libdi. Pinkertonning o'zi esa qirq beshdan oshib qoldi. Hazilakam emas. Lekin, shunga qaramay, „Garov bo'yicha foizlar barchasi to'landi“, – deya qayd etganda, mashaqqatli, og'ir yillar ortda qolganini o'ylab, nasl-nasabining tayini yo'q yosh yigitcha-yu bo'yqiz kabi o'zini erkin sezgani shubhasiz.

– Biroq Syuzen uni chuv tushirib ketdi-da, – dedim afsus bilan. – Qirq besh yoshga kirgan odam unga o'xshagan ko'ngliga yoqqan qizni topishi

dargumon. Axir, hash-pash deguncha ellikdan ham oshadi.

Shu payt Stivens menga qaradi.

– Nazarimda, hali eshitmadingizmi deyman? – ajablandi u.

– Yo‘q, – dedim men. – Sartaroshxonaga bir-rov ko‘z qirimni tashladim. Pinkerton u yerda yo‘q ekanini bilardim. Garov bo‘yicha barcha foizlarni to‘lagandan keyin bu yerda bir daqiqa ham qolmasligi menga oldindan ayon edi. Balki, Syuzen haqidagi gaplardan ham xabari bo‘lmagandir, bu ham ehtimoldan xoli emas. To‘g‘risi, bilgan bo‘lsa kerak, lekin sira ham parvo qilmagan.

– Uning qilmishlarini bilmagan deb o‘ylaysizmi?

– Nega shunday bo‘lganini sira anglay olmayapman.

Aniq bir gap aytishim qiyin. O‘zingiz nima deysiz?

– Bilmadim. Qolaversa, bilishni ham xohlamayman.

Lekin yaxshiroq xushxabarni bilaman.

– Nahotki? – ishonqiramay so‘radim. U yana menga qaradi.

– So‘nggi yangliliklardan hamisha bexabar yurasiz, deb pisanda qilasiz. Nimadan bexabar qolibman?

– Syuzen bilan bog‘liq voqeadan, – dedi Stivens. Va mendan ko‘z uzmay qo‘shimcha qildi: – Pinkerton ta‘tildan so‘nggi bor qaytib kelgan oqshomda ular nikohdan o‘tdi. Va bu safar Pinkerton uni o‘zi bilan birga olib ketdi.

Dildora ARZIKULOVA tarjimasi

SAMOLOTDAGI O'G'IRLIK

Oxirlab qolgan yoz faslining iliq kuni. Pastqam Tennesi tog'lari ortida bir parcha bulut suzib yuribdi. Bulutning iziga tushganday samolyot parvoz qilayotir. Bu – Nyu-York – Yangi Orlean yo'nalishi bo'ylab parvoz qilayotgan „727“ yo'lovchi samolyoti.

Uchuvchilar xonasiga kiriladigan torgina eshikdan do'lvor aloqachi pishillab kirib keldi. Birinchi uchuvchiga imo qilib, o'z joyiga o'tirdi va naushnikni taqdi. Uchuvchi unga diqqat bilan tikildi. Aloqachining xotirjam qiyofasiga nazar tashlab, hammasi joyida ekaniga ishonch hosil qildi va yana bir parcha bulutga tikildi. Pastda ko'zguday silliq dengiz yuzida quyosh nurlari mavjlanardi. Birinchi uchuvchi mikrofonni qo'lga oldi, ovozini pasaytirib musiqa qo'ydi, keyin esa radioset orqali salondagi yo'lovchilarga murojaat qildi:

– Xonimlar va janoblar, samolyot kapitani gapirayotir. O'ng tomonda, biroz oldinda Uots-Bi ko'li yastangan. Ko'lning janubidagi to'g'onni sizlar ham tomosha qilsangiz bo'ladi.

U gapini tugatishga ulgurmadi – ro'parasidagi ogohlantiruvchi lampochka o'chib-yona boshladi. Kapitan tumbler tugmasini bosdi:

– Eshitaman.

– Kapitan, Klarissa gapirayotir. Bu yerda... Bu yerda ko'ngilsiz, kapitan.

– Nima bo'ldi?

– Qandaydir yo'lovchi Milli bilan hojatxonaga bekinib oldi. Yo'q, yo'q, bu shunchaki bezorilik emas, – shosha-pisha gapirdi stuardessa, go'yo noto'g'ri tushunishlaridan cho'chiganday. – Bu – o'g'irlik!

Uning ovozi qo'rquvdan titrardi.

Aloqachi uchuvchilarga savolomuz tikildi. Ikkinchi uchuvchi o'rnidan qo'zg'almoqchi bo'ldi, biroq kapitan, joyingga o'tir, deganday imo qildi va mikrofondga yuzlandi:

– Klarissa, politsiya agenti hozir qayerda?

– Yonimda o'tiribdi.

– Yo'lovchilar xotirjammi?

– Xotirjam, hozircha hech kimning hech vaqodan xabari yo'q.

– Juda soz. Yo'lovchilarga hech narsa aytmanglar. Telefon go'shagini politsiya agentiga ber.

– Salom, kapitan! – darhol politsiyachining xirillagan ovozi yangradi. – Hammasi kutilmaganda ro'y berdi. Bu kimsa hojatxona tomon yo'l oldi, hech kimning e'tiborini tortgani yo'q. Tamburga kirkanda stuardessa ham o'sha yerda ekan, o'zi bilan birga hojatxonaga majburan olib kiribdi. Men yopiq eshik orqasida turib gaplashdim. Millining ahvoli yomon emas. Aytishicha, anavi kimsaning to'pponchasi, pichog'i, qolaversa qo'lida nitrogletsiren to'la shisha ham bor emish. Milli, shishada quyuuq sariq suyuqlik bor, deb aytdi... –

Agent yo‘taldi va ikkilanib so‘radi: – Nima qilamiz, kapitan?

– Hech nima! – kapitan darhol keskin javob berdi. – Bu tasqara sho‘rlik Millini eshikka tirab turgan ko‘rinadi. Binobarin, qurol ishlatishning iloji yo‘q. Klaressa bilan birga borib, u bilan gaplashishga, niyati nima ekanini bilishga urinib ko‘ring. Men esa Yangi Orlean bilan bog‘lanaman.

Aloqachi Yangi Orleandagi aeroportning dispatcheri bilan bog‘lana boshladi.

– Klaressa!

– Labbay, kapitan.

– Hojatxona eshigiga „Hojatxona ishlamayapti“ degan lavhani ilib, pardani ham tortib qo‘y. Millining ahvoli yaxshimi?

– Bir daqiqa... To‘xtab turing, u nimadir demoqchi. Salom, kapitan! Millining aytishicha, bu janob Jeksonvill tomon parvoz qilishimizni, o‘sha yerda qo‘shimcha yonilg‘i olishimizni talab qilayotir.

– Jeksonvillda nima bor? Yonilg‘imiz busiz ham Meksikagacha yetadi!

– Gapingizni unga yetkazaman.

– Menga qara, yo‘lovchilar ro‘yxatini ko‘zdan kechirmadingmi? Bu qaroqchi kim bo‘ldi? Ismi-sharifi?

– Xartfordlik Charlz Vagner. Illuminator yonidagi 16-o‘rindiqda o‘tirgandi.

– Ko‘rinishi qanday?

– Ko‘rinishimi?.. – Klarissa biroz tutilib qoldi. – Hamma qatori... O‘ttiz yoshlar atrofida, sochlari uzun, turqi sovuq...

– Biron ichimlik ichdimi?

– Faqat pivo. Nazarimda, mast emas. Endi nima qilamiz?

– Yo‘lovchilardan hech kimni hojatxona tomonga o‘tkazma. Tushundingmi?

– Yangi Orlean! – ayni shu palla xitob qildi aloqachi.

Dinamik tilga kirdi:

– Nima balo bo‘ldi?

– Samolyotda o‘g‘ri bor. Styuardessa bilan hojatxonaga bekinib oldi. Qurollangan. Qo‘lida nitroglitserin to‘la shisha ham bor.

– Qaysi shaharga uchishni talab qilyapti?

– Qo‘shimcha yonilg‘i olish uchun Jeksonvillga.

– Kapitan, aloqada qoling. Bu xabarni ma‘muriyatga va xavfsizlik xizmatiga yetkazaman.

Kapitan sukut saqlaganicha ro‘paradan ko‘z uzmas, uning qoramag‘iz yapaloq yuzi qotib qolgan-day edi. Uchuvchilar xonasiga xavotirli sukunat cho‘kdi, faqat samolyot dvigatellarining guvullashi va radioappaturalarning shig‘irlashi eshitilardi. Dinamik yana tilga kirdi:

– Kapitan Littljon? Mikrofon oldida xavfsizlik xizmatining xodimi. Sizlarga yo‘nalishni o‘zgartirib, Jeksonvill tomon uchishga ruxsat beraman.

Ikkinchi uchuvchi shu zahoti xatjilddan yangi xaritani chiqardi. Littljon unga imo qilib, shturvalni qo‘lga oldi. Biroz o‘ylagandan keyin mikrofonni yoqdi:

– Xonimlar va janoblar! Sizlar tog‘lar va Tennessi ko‘lini yana bir bor tomosha qilishinglar uchun ortga qaytamiz.

Samolyot janubi-sharqqa burila boshladi.

– Yaxshi qildingiz, – dinamikdan ma'qullovchi ovoz eshitildi. – Yo'lovchilar bilmagani ma'qul, ortiqcha muammoning nima keragi bor... Endi Jeksonvilldagi xavfsizlik xizmati bilan bog'laning. Ularni ogohlantirib qo'ydik.

– Tushunarli, – lo'nda javob berdi kapitan va yelkasi osha xaritaga tikildi.

– Kapitan! – murojaat qildi Klarissa.

– Ha, eshityapman.

– U yo'lovchilarning hayoti va samolyot evaziga pul talab qilayotir. Pulni Jeksonvillda olishim kerak deyapti. Uning talabini qondirmasak, oldin Millini otib tashlarkan, keyin esa samolyotni portlatmoqchi.

– Qancha talab qilayotir?

– Chorak million...

Littljon mikrofonni qo'lga oldi:

– Yangi Orlean! Xavfsizlik xizmati. Meni yaxshi eshityapsizmi?

Notanish ovoz javob berdi:

– Bu Jeksonvill. Sizni eshityapman.

– O'g'ri chorak million dollar talab qilayotir.

– O'g'rining ismi sharifi bormi?

– Xartfordlik Charlz Vagner. Asli kim ekani nomal'm.

– Boshqa talablari ham bormikan?

– Biroz kutib tursangiz, bilib beraman.

Littljon ichki aloqa bilan bog'landi:

– Klarissa, bu yo'lto'sarning boshqa talabi yo'qmi?

– Hammomni orzu qilgan tuyaning naqd o'zi! Pullar har biri ellik dollarlik, yigirma besh ming

dollardan dastalangan, yana jomadonda bo'lishini talab qilmoqda. Qolaversa, aeroport binosidan imkon boricha uzoqroqda, „727“ samolyoti uchun yo'lakning eng oxirida to'xtashimizni talab qilayotir.

– Klarissa, biroz sabr qilgin. Jeksonvill, siz hammasini eshitdingizmi?

– Hammasi tushunarli. Davom eting.

– Klarissa, gapiraver.

– O'g'ri „Samolyotga hech kim yaqin yo'lamasin“, dedi. Barcha shartlariga rozi bo'lsak, yo'lovchilarning hammasini samolyotdan tushirib yuborarkan. Pul samolyotga olib chiqilgach va samolyot yana havoga ko'tarilgach, hojatxonadan chiqarish. Pul solingan jomadonni samolyotga kirish yo'lagida qoldirishni so'rayapti. Bundan tashqari, ikkita parashut ham kerak, demoqda.

– Ikkita?

– Ha, ikkita. Bittasi sport parashuti, ikkinchisi harbiy parashut.

– Bir daqiqa...

Xavfsizlik xizmati xodimi kimgadir topshiriq berayotgani dinamikdan eshilib turardi: „Darhol surishtiring – Charlz Vagner Xartfordda biron-bir sport klubiga a'zo emasmikan? Balki, unga yaqinroq joydagi klubga a'zodir...“

– Yana nima?

Klarissa:

– Hozircha faqat shu...

– Yaxshi.

Birinchi uchuvchi mikrofonga yuzlandi:

– Shamol yo'nalishidan qat'i nazar „727“ yo'lagiga qo'nishga ruxsat berishingizni so'rayman.

– Ruxsat.

– Pullar-chi?

– Pullar boʻladi. Parashutlar ham.

Kapitan, nihoyat, diqqat bilan samolyotni boshqara boshladi. Sharqqa qarab parvoz qilishardi. Aloqachi parvoz yoʻnalishi tizimini Jeksonvill radar stansiyasiga oʻtkazdi. Dvigatellar bir maromda guvullar, pultlar va asboblarning chiroqlari shom qorongʻisida yorqinroq porlar, ekipaj aʼzolarining tashvishli chehralarida rang-barang jilvalar hosil qilardi. Nihoyat, Jeksonvill chiroqlari hamda sohil sharpasi koʻrindi. Samolyot pastlay boshladi. Littljon boshqaruvni ikkinchi uchuvchiga topshirdi, oʻzi esa mikrofonni qoʻlga oldi:

– Xonimlar va janoblar, ob-havo noqulay boʻlgani uchun Florida shtatidagi Jeksonvill shahriga uchishga majbur boʻldik. Qoʻnganimizdan keyin mahalliy aeroportning maʼmuri sayohatingizni davom ettirish uchun zarur barcha axborotlarni maʼlum qiladi. Sizlarni yangi Orleanga yetkaza olmaganimizdan juda afsusdamiz... Hozir esa chekishni bas qilib, kamarlarni taqib olishlaringizni soʻrayman.

Keyin samolyot qoʻndi. Trap tomonidan yoʻlovchilarning norozi ohangdagi gap-soʻzlari ancha-gacha eshitilib turdi, nihoyat, salon tinchib qoldi. Samolyot baklariga yonilgʻi quyilgach, qoʻnish yoʻlagining chetiga mikroavtobus kelib toʻxtadi. Undan ikkita erkak tushdi. Ulardan biri ixcham jomadon va parashut koʻtarib olgandi. Ikkinchisining qoʻlida ham parashut boʻlib, ancha katta edi. Ikkalasi ham trap zinalari boʻylab ketma-ket koʻtarilib, qoʻllaridagi narsalarni chiqish luki ol-

diga qoʻydi. Ularning birinchisi ichkariga moʻralab, yoʻlakning oxirida turgan baland boʻyli, oqishdan kelgan formadagi stuardessaga xayrixohlik bilan qoʻl silkidi. Klarissa alam bilan jilmaygancha bosh irgʻadi. Ikkinchi erkak ham boshini suqib qaradi, soʻng oʻzaro shivirlangancha pastga tusha boshladilar. Mikroavtobus joʻnab ketgach, birinchi uchuvchi ichki aloqa tizimi boʻyicha stuardessaga murojaat qildi:

– Salom, Klarissa!

– Labbay, kapitan.

Anavi kallakesardan qayoqqa uchishimizni soʻra.

– Bir daqiqa... – Klarissa bir necha soniya damini chiqarmadi. – Kapitan, Mayamiga uchishimizni talab qilyapti. Aytishicha, tezlik soatiga toʻrt yuz kilometr dan oshmasin, balandlik esa, taxminan, olti ming kilometr atrofida boʻlsin ekan. Orqa eshik ochiq boʻlishini ham talab qilyapti...

Xavfsizlik xizmati xodimi shu zahoti radio orqali soʻradi:

– Kapitan, sizning samolyotingizdan parashutda sakrasa boʻladimi?

– Boʻladi, shekilli, – javob berdi Littljon, dinamikka koʻz qirini tashlab, biroz oʻylab, qoʻshib qoʻydi:

– Chamasi, shu maqsadda „727“ni tanlagan. Axir „Boing 707“ yoki „Boing 747“ rusumli samolyotlaridan sakrab boʻlmaydi. Aviatsiyadan xabar-dor koʻrinadi... Nima boʻlganda ham, hammasini oldindan puxta rejalashtirgan.

– Ikki yuz ellik ming dollarni qoʻlga kiritish uchun, albatta, rosm ana jon koyitgan-da, – kinoya

bilan javob berdi dinamik. – Bunday sarmoya uchun odam o'zini tomdan tashlashi ham hech gap emas. Darvoqe, kapitan, parashutchilar klublarini tekshirganimiz hech qanday naf bermadi.

– Ehtimollar ko'p, axir, – yelka qisdi Littljon. – Masalan, parashutchilar harbiy qismida xizmat qilishi ham mumkin. Bu birinchidan. Ikkinchidan, balki, bunday hunar bilan uyidan olisda shug'ullanar? Nihoyat, ismi sharifini o'zgartirgan bo'lishi ham mumkin...

– Gapingiz to'g'ri, kapitan, hammasi ehtimoldan xoli emas. Ayting-chi, ochiq eshik bilan qanday parvoz qilmoqchisiz? Xatarli emasmi?

– Xatarli, albatta. Imkon boricha maqsadga muvofiq balandlikda va tezlikda uchishga harakat qilamiz. Baxtimizga, bu qaroqchi tepamizda turib olgani yo'q-ku! – Littljonning ovozidan hayajonlanayotgani bilinib qoldi, chamasi, uning ham sabr-u toqati tugayotgandi.

– Bizdan yana nima talab qilinadi? – dedi u sabrsizlik bilan dinamikka yuzlanib.

Dinamikdan qandaydir shovqin eshitildi va notanish ovoz eshitildi:

– Salom, kapitan! Siz bilan xavfsizlik xizmati mayori Uillobi gaplashayotir. Biron aniq taklifingiz bormi?

– Hm... – Littljon maslahat so'ramoqchi bo'lganday ikkinchi uchuvchiga ko'z qirini tashladi. U esa nigohini olib qochdi. – Biz ko'l ustida uchishimiz mumkin... O'g'ri ko'lga sakramaydi. Sizlar vaqtdan foydalanib yengil samolyotlarni uchirasizlar va izimizga tushasizlar.

Harbiy aviatsiyada xizmat qilgan ikkinchi uchuvchi ming'irladi:

– Lekin unutmanglar, agar u yo'lini qilib bir yuz ellik kilometr tezlikda sakrasa, tun qorong'isida ilg'ay olmaysizlar!

– Qo'ldan chiqarmaslikka harakat qilamiz, havza bo'ylab parvoz qilsangiz bas. Bu yo'nalishdan boshqa samolyotlar parvoz qilmaydi. Suv havzasi uzra imkon boricha ko'proq uchinglar. Yengil samolyotlar sizlarga yetib oladi!..

– Hammasi tushunarli.

– Kapitan, – suhbatga aralashdi Klarissa. – O'g'ri asabiylashyapti!

– Unga ayt, hoziroq havoga ko'tarilamiz.

Dvigatellar zo'riqib guvullar ekan, ulkan qush kabi samolyot uchish yo'lagi bo'ylab pildiray ketdi. Yerdan ko'tarilib, tun osmoni bag'rida qora ko'lankaga aylandi. Samolyot sohilga yetay deb qolganda xavfsizlik xizmati xodimining ovozi yangradi:

– Tasqara Vagner joyidami?

– Qayoqqa ham borardi, kasofat, – zarda bilan dedi birinchi uchuvchi. – Nihoyat, hademay hojatxonadan chiqsa kerak. Lekin chiqishi bilan suv ustida uchayotganimizni ko'radi... – Uchuvchi boshi bilan imo qildi va boshqa gap aytmadi.

– Aloqani uzmang, hamisha bog'lanishda bo'ling!

– Kapitan!

– Nima gap, Klarissa?

– U chiqmoqchi bo'layotir.

– Gapimga quloq sol, qizaloq! – Littljon ataylab ovozini balandlatdi. – Sening mikrofonning shnuri

yetarli darajada uzun, binobarin, birinchi qator-dagi o'rindiqqa ham joylashib olishing mumkin. Joylashib olgach, himoya kamarini taqib ol. Qaroqchining qo'lidan omon qutulgach, Milli ham shunday qilsin. Tushundingmi? Anavi surbet xohlagan joyida sakrab, jahannamning qa'riga tushmaydimi! Lekin sizlarni Xudoning o'zi panohida asrasin! Gapimni eshitdingmi?

– Ha, kapitan, ha... Kamarni taqib oldim. Bir daqiqa!.. U chiqayotir!

– Milli-chi?

– U ham. Voy Xudoyim, adoyi tamom bo'libdi, bechora Milli! Bu yoqqa kel... Mening yonimga. O'tir. Kel, himoya kamarini taqib qo'yaman. Mana shunday, bo'ldi...

Sukunat cho'kdi, faqat qizlarning piqillab yig'lagani eshitilardi.

– Kapitan, suv uzra uchayotganimizni payqab qoldi! Voy!.. To'pponchasini chiqarayotir... Voy Xudoyim!.. Sohil tomon uchishni talab qilayotir, kapitan... U...

O'q ovozi yangradi, Klarissaning keyingi so'zlarini eshitib bo'lmadi.

– Diqqat, kapitan! Mayor Uillobi gapiryapti. Buyuraman: samolyotni sohil tomon buring!

– Klarissa, nima bo'ldi?! – samolyotni sohil tomon asta burarkan, Littljon qichqirdi.

– Xudo asradi... – ovozi titragancha dedi stuardessa. – U ochiq eshik tomon o'q uzdi. U aytyaptiki...

– To'xta! Uni yoningga chaqir, nima dardi bo'lsa, mikrofondga o'zi gapirsin.

– Hozir... – Klarissaning ovozi zo‘rg‘a eshildi. – Kapitan, u siz bilan gaplashmoqchi emas. Avval Okala, keyin Tampa tomon uchishingizni talab qilayotir. Tampada bermalol yerga qo‘nasizlar, men yo‘l-yo‘lakay sakrayman, deb va‘da beryapti.

Yana mayor Uilloboining ovozi yangradi:

– Kapitan, qaroqchining hamma talablarini bajarang. Soqchi samolyotlar havoga ko‘tarilgan, sizlarga yetib oladi. Butun Florida politsiyasi oyoqqa turgan, barchasi „Vagner“ degan kimsaning iziga tushadi, qochib ketolmaydi.

– Floridada pana-pastqam joylar ko‘p-ku... – ikkilanib javob berdi Littljon. – Mayli, men nima ham derdim. – Biroz sukut saqlagach, qo‘shib qo‘ydi: – Mayor, iltimos, Tampaga oyog‘imiz tortmayapti. Mayamiga qo‘nishga ruxsat bersangiz. Agar iloji bo‘lsa, biron mehmonxonaga dam olish uchun xonalar buyurtma bersangiz. Bu qaroqchining dastidan hammamiz, ayniqsa, qizlar juda holdan toydi.

– Yaxshi, Mayamiga uchaveringlar. Mehmonxonaga buyurtma berishga ham harakat qilaman...

Oraga yana Klarissa suqildi:

– Kapitan, u bizni ham uchuvchilar kabinasiga kirishimizni talab qilayotir sakraganini hech kim ko‘rmasligi kerak emish...

– Na iloj, kira qolinglar...

Oradan hech qancha o‘tmay ikkala stuardessa ham kabinada turardi. Klarissa hech vaqo bo‘lmaganday xotirjam ko‘rinar, jimjiloqday Milli esa hushidan ketar ahvolda edi. Uning dokaday

oqarib ketgan yuziga tikilarkan, Littljon Klarissaga dedi:

– Unga tinchlantiradigan biron narsa bersang-chi!

– Hammasi o‘tib ketdi, kapitan, ortda qolgani rost bo‘lsin... – asta shivirladi Milli.

Littljon pastga qaradi, janub tun bag‘rida mud-rar, zamin va samo zulmat bilan qoplangandi. „Soqchi samolyotlar bunday zulmat ichida nima-ni ham ilg‘ardi“, – degan fikr uning ko‘nglidan kechdi.

Nihoyat, pastda g‘arbiy Florida sohilining chi-roqlari miltiray boshladi.

– Naplesdan o‘tdik, – dedi xaritaga qarab chamalagancha aloqachi.

Littljon ikkinchi uchuvchiga o‘girildi:

– Maykl, salondan xabar olgin. Lekin ehtiyot bo‘l!

– Xotirjam bo‘l, – dedi u o‘rnidan turarkan. Kerishib oldi-da, ikki qizning o‘rtasidan sirg‘alib o‘tib, yo‘lakka chiqdi.

– Hech kimsa yo‘q, – dedi u bir necha soniyadan keyin qaytib kiringach.

– Rostdanmi?

– Qo‘ldan chiqardik! – dinamikdan mayor Uillobining alamli ovozi eshitildi. – Holbuki, soqchi samolyotlar siz bilan izma-iz uchayotgandi... Hechqisi yo‘q! Yerda uni quchoq ochib kutib olishadi. Mayli, kapitan, Mayamiga sog‘-salomat yetib olib, yaxshi dam olinglar.

– Rahmat, mayor! – Littljon bo‘g‘imlarini qirsilatib kerishdi, keyin esa ekipaj a‘zolariga yuzlan-

di: – Juda og‘ir kun bo‘ldi, do‘stlar. Endi yengil tin olsak ham bo‘ladi, Mayamida esa bemalol hordiq chiqaramiz. – U birinchi marta yayrab kuldi va mayor Uillobi bilan xayolan xayrlashdi.

Littljon xaritani chetga uloqtirib, o‘rindiqlarning tagidan ixcham jomadonna oldi.

– Xullas, hamkasblar, bu yerda har birimizga ellik ming dollardan sarmoya bor. Bir necha soatlik „zahmat“ uchun chakki moyana emas-a? Hech qanday soliq ham to‘lamaymiz!

U mamnun jilmayarkan, hammani birma-bir ko‘zdan kechirdi.

– Biroz kallani ishlatishning sharofati bu! Nima deysizlar, qizlar?

– Umuman, – dedi sal chaynalgancha Mil-li, – shaxsan menga biroz qo‘shib berilsa, chakki bo‘lmasdi. Axir, murda bilan naqd besh soat ho-jatxonada tik turishning o‘zi bo‘lmaydi!

– Sengami? – pisanda qildi qulog‘igacha qizarib Klarissa. – Iskovchi politsiyachini chuv tushirgan kaminaga shuning o‘zi ham bo‘laveradimi? Hol-buki, la‘nati politsiyachi butun salon bo‘ylab...

– Shoshmanglar, qizlar, shoshmanglar, – uning gapini bo‘ldi aloqachi. – Butun ishning tamal toshi shundaki, hammasini tashkil qilish, hatto jasad-ni ham topib kelish kerak edi. Yoki yo‘qmi? Bino-barin, qo‘shimcha mukofot faqat menga berilishi kerak!..

Ikkinchi uchuvchi tortishuvga aralashmay, dasta-dasta pullarni charm kurtkasining cho‘n-taklariga joylashtirar ekan, bamaylixotir o‘ylar-di: „Manavilarning bir-birini cho‘qiganini qarang.

Murda bilan bir yo'la ikki parashutni ham suvga uloqtirish menga ham oson bo'lgani yo'q...”

Bu suhbatni boshdan oxirigacha eshitgan mayor Uillobi toshday qotib qolganini ularning hech biri hatto xayoliga ham keltirmasdi. Axir, Littljon bexosdan qaltis xato qilgani, tashqi radioaloqa o'rniga ichki aloqa tizimini o'chirganidan ular tamomila bexabar edi.

MUNDARIJA

Nashriyotdan	3
Keyt Shopen. Quvonchli bir soat <i>Ingliz tilidan Mukarram Otamurodova tarjimasi</i>	5
Pol Oster. Oggining yangi yil hikoyasi <i>Ingliz tilidan Mukarram Otamurodova tarjimasi</i>	10
Ambroz Birs. Qo'rquv <i>Ingliz tilidan Qandilat Yusupova tarjimasi</i>	18
Jek London. Ayol kishining mardligi <i>F. Abdullayev tarjimasi</i>	22
Albert Mals. Dunyodagi eng baxtli odam <i>Qandilat Yusupova tarjimasi</i>	45
Oliver Genri. Yozilmagan hikoya <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	56
Toni Morisson. Nuridiydam <i>Qandilat Yusupova tarjimasi</i>	63
Irvin Shou. Yozgi ko'ylakdagi qizlar <i>Qandilat Yusupova tarjimasi</i>	76
Lengston Xyuz. Rahmat sizga, oyijon!	82
Uilyam Folkner. Sartarosh <i>Dildora Arzikulova tarjimasi</i>	87
Robert Fish. Samalotdagi o'g'irlik <i>Dildora Arzikulova tarjimasi</i>	111

Adabiy-badiiy nashr

JEK LONDON

AYOL KISHINING MARDLIGI

Hikoyalar

„Ziyo nashr“ nashriyoti
Toshkent – 2022

Tarjimonlar:
Qandilat YUSUPOVA va b.

Muharrir	<i>Malika Kamolova</i>
Badiiy muharrir	<i>Bahodir Ibragimov</i>
Musahhih	<i>Zikrilla Mamatov</i>
Sahifalovchi	<i>Surayyo Sunnatullayeva</i>

Nashriyot litsenziyasi AA № 0008, 27.03.2019

19.08.2022-yilda bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 84x108^{1/32}. Ofset qog‘ozi. „Bookman Old Style“
garniturasida ofset usulida bosildi. Shartli bosma tabog‘i 6,72.

Adadi 1000. Shartnoma № 9-22.

Buyurtma raqami

„Ziyo nashr“

Mas‘uliyati cheklangan jamiyat

Toshkent shahri, Uchtepa tumani, 23-mavze, 42-uy.

„DIZAYN-PRINT“ va „Yangi asr avlodi“
bosmaxonalarida chop etildi.

„DIZAYN-PRINT“ MCHJ, Toshkent shahar, Chilonzor tumani,
Cho‘ponota ko‘chasi, 28-a uy.

„Yangi asr avlodi“ MCHJ Toshkent shahar, Chilonzor tumani,
Qatortol ko‘chasi, 60-uy.

London, Jek

L 75 Ayol kishining mardligi. [Matn]: hikoyalar / Jek
London; tarjimonlar: Q. Yusupova va b. – T.: „Ziyo nashr“
nashriyoti, 2022. – 128 b.

ISBN 978-9943-8520-0-6

UO‘K 821.111(73)-32
KBK 84(7Amer)

JEK LONDON AYOL KISHINING MARDLIGI

ZIYO NASHR

fb.com/ziyo.nashr
ziyonashr@mail.ru

ISBN 978-9943-8520-0-6

9 789943 852006